

Lejáratás és bomlasztás

A kommunista állambiztonság eszköztára

1.

Az Európai Néppárt Európai Parlamenti Képviselőcsoportja és a
Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet közös kiadványa

Budapest, 2012

Hankiss Ágnes

Lejáratás és bomlasztás

Jago:

*“Csak dolgozz méreg, dolgozz!
Igy hull törbe a hiszékeny számár...”*

Shakespeare: Otello

Módszertan

A kommunista állambiztonság a rendszer ellenségeinek tekintett emberekkel és közösségekkel szemben szívesen vetette be az *operatív bomlasztás* eszköztárát. A bomlasztás többnyire együttjárt a közösségek, baráti társaságok vezetőinek, hangadóinak, karizmatikus egyéniségeinek a lejáratásával is. Előfordulhatott, hogy valakit, aki veszélyesnek minősült, egyszerűen áthelyeztek vagy átcsábítottak egy másik munkahelyre, másik városba, így választva le baráti köréről, szigetelve el a többiektől. Elképzelhető, hogy a célszemély az ajánlatot elfogadja, barátai a döntését méltányolják, nem vonnak le az illetőre nézve negatív következtetést; valójában azonban nemigen találkoztam olyan esettel, amelyben a bomlasztás ne a célszemély lejáratásán keresztül történt volna. Ami logikus is, hisz a „két legyet egy csapásra” logikája helyett miért választották volna a hatásában szegényesebb kombinációt? A kettő tehát szervesen együttjárt, egymást feltételezte: ha egy baráti közösség vagy politikai csoportosulás hiteles embereit körmönfont technikákkal sikerült a többiek előtt sötét színben feltüntetni, hitelét lerombolni, nem csupán a célszemély maga látta kárát, de elindította a közösség összetartó erejének, önmagába és céljaiba vetett hitének az erózióját is.

Az operatív bomlasztás módszerét taglaló, a hatvanas évek közepéről származó „módszertani anyag” például így határozza meg a bomlasztás alapfeltételét: „...a csoportosulás tagjai közül ügynöki munkára beszervezhetőek olyan személyek, akikben bíznak a csoport tagjai és azokra befolyással bírnak. Ez megoldható úgy is, hogy a csoportosulás vezetőjét szervezzük be, és ilyenkor a beszervezés célja kizárólag a csoport bomlasztása lehet. Másrészt célszerű lehet a csoport tagjai közé bevezetni olyan kipróbált, megbízható ügynököt, aki személyi tulajdonságainál fogva és az operatív tiszt által helyesen meghatározott magatartásával meg tudja szerezni a tekintélyét és befolyását a feldolgozás alatt álló személyek előtt...”

A bomlasztás maga számos módon történhetett. Az egyik legkézenfekvőbb lehetőség az volt, ha a csoport vezetője maga volt a hálózat embere, mert akkor minden rendelkezésére álló eszközzel arra törekedhetett, hogy elsorvassza az adott közösséget, csökkentse az összejövetelek számát, értelmetlennek vagy túl veszélyesnek állítsa be a többiek előtt a csoport tevékenységét. Esetleg azt is elterjeszti, hogy az állambiztonsági szervek felfigyeltek rájuk és megfigyelés alá vonták a társaságot. Erre akár bizonyítékot is szolgáltatottak, beidézésekkal, rendőrhatalósági figyelmeztetésekkel, amelyekből többnyire kihagyták a célszemélyt, mert ezzel önmagában véve is könnyen gyanúba keverték. (Ez a technika játszotta a főszerepet például abban a bomlasztási manőverben, amely az id. Antall József és mások nevével fémjelzett kiscgazda csoportosulás szétverését volt hivatva megvalósítani...)

Igen hatásos módszernek bizonyult az is, ha az ügynök politikai ellentéteket koholt a csoportban, akár világnézeti konfliktusokat szítva, akár személyes érdekellentéteket

konstruálva. Ha az ügynök nem játszott vezető szerepet a csoportban, szisztematikus erőfeszítése arra irányult, hogy aláássa a vezető tekintélyét, személyes hitelét, például azzal, hogy azt sugallja, a csoport vezetője valójában „kétkulacsos” ember, aki bár látszólag a rendszer bátor bírálója, titokban a hatalom kiszolgálója. Más esetekben az ügynök arra kapott megbízást, hogy apránként, először csak finom célzásokkal, elejtett, meggondolatlanak tetsző félszavakkal, később, bár még mindig bizalmasan, de most már jóval nyíltabban előhozakodjon a célszemély magánéletének féltett, valós vagy konstruált titkaival, megbotránkoztató szokásaival, takargatott intimitásaival, erkölcstelennek vagy deviánsnak minősülő kapcsolataival. Akár valóságos titkok vagy gyöngeségek célirányos kiaknázására, akár hamis vádakra épült az operatív kombináció, szívesen megtámogatták például névtelen levelekkel is (amelyeket írásszakértő készített, az érintett személyi kör tagjaitól begyűjtött írásminták alapján).

Ezekben az állambiztonsági játszmákban persze az ügynök maga is csak eszköz: javaslatait, ötleteit meghallgatták, de a magatartási vonalat, a lépéseket, a taktikát csakis az operatív tiszt dolgozhatta ki. Az irányítás mindig a tartótiszt feladata volt. Ahogyan a már idézett módszertani anyag fogalmaz: „Az ügynök azonban a kívánt célt csak akkor tudja elérni, ha számára az operatív tiszt megfelelő magatartási vonalat dolgoz ki. Az ügynök saját elgondolása alapján az önmaga által választott módozatok, fogások alkalmazásával nem képes a feladatot megoldani. Itt érvényesül az az elv, hogy az ügynök vezetésének konkrétan kell lenni. Ez nem zárja ki annak szükségességét, hogy az operatív tiszt a magatartási vonal kidolgozásánál figyelembe vegye az ügynök észrevételeit, javaslatait.”

A helyzet az, hogy sokszor, ha nem is vette végül figyelembe, mégis úgy tett, mintha figyelembe venné. Az ügynökök lélekrajza igen különböző típusokat mutat: a munkadossziékból ez szépen kirajzolódik.

Aki magát „társ szerzőnek”, tevékenységét valamiféle együttgondolkodásnak hiszi, igen, van ilyen is, aki besúgói munkáját szellemi alkotásnak tekinti, ez a típus valósággal szomjazza az elismerést. Igényt tart a megerősítésre, érzékenyen figyel, tartótisztje egyenrangú félként kezeli-e, kellőképpen értékeli-e gondolati hozzájárulását a közös munkához. A kellő összhang beszervező és beszervezett között előbb-utóbb rendre kialakult, a lélek önvédelmi receptje szerint, az ügynök olykor azzal nyugtatja pislákoló lelkiismeretét – azzal áltatlja magát –, hogy kettős játékot játszik: nem csupán ő az, akit irányítanak, hanem ő is manipulálja tartótisztjét.

Az Akadémikus kálváriája

Vegyünk egy konkrét esetet. Az Akadémikusét. A történet főszereplője, a lejárata színes célszemélye, Akadémikus fedőnéven, Szalai Sándor professzor, aki a telefonlehallgatás elrendelését indokló állambiztonsági dokumentum szerint: „...az októberi ellenforradalmi események során munkahelyén, az ELTE-n, valamint a Magyar Tud. Ak-án igen aktív ellenforradalmi tevékenységet fejtett ki. ...Kétoldali ellenőrzött ügynöki jelentés bizonyítja, hogy Szalai az ellenforradalom után sem hagyta abba ellenséges tevékenységét. Ismert jobboldali politikusok 5-6 főből álló csoportja tömörül köréje, akiket rendszeresen fogad lakásán, és ott megbeszélést tartanak. Ezenkívül konspirált találkozók is bonyolít le különböző eszpresszókban és más nyilvános helyeken...”

Róla járta a hír, az a profán és szarkasztikus, de korántsem életszerűtlen anekdota, igaz vagy sem, nem tudom, hogy Rajk László temetésén, barátok és elvbarátok komor gyűréjében, egyszerre csak megszólalt, szeme sarkából a hatást figyelve, amúgy csak per tangentem, maga elé: „Szegény László, ha élne, most hogy közénk lövetne...” Ismertem, egyszer vendégeskedtem nála, nem sokkal lehettünk a halála előtt. Többen voltunk, beszélgettünk; azaz hogy jobbra ő volt, aki beszélt, hangosan, hevülten, kissé színpadiasan és roppant szuggesszív erővel magyarázott... De hogy miről, nem emlékszem. Valami érzelmi gubanc rabjaként máshol jártak a gondolataim, így hát nem találkozhattunk igazán. Most, a róla szóló állambiztonsági iratokat böngészve, három évtized távolából, voltaképpen sajnálom, hogy nem maradt róla személyesebb és árnyaltabb benyomásom.

Szalai Sándor szabadságát tölti Mátraházán. A szomszédos elvtársi lakásból a plafon és a padló átfúrásával a lehallgató beépítését végre is hajtják. Két figyelő közben folyamatos tájékoztatást küld a háztartási alkalmazott mozgásáról, aki már reggel elhagyta a lakást. Azután elrontják a telefonját, hogy javítás ürügyén, mikrofonpróbát is tartva, ellenőrizhessék az eredményt.

Ügynököket állítanak rá.

Időrendben az első ügynökjelentés, ami a kezembe került, 1958. március 6-án készült. „Sipos” fedőnevű ügynök munkája.

A jelentést ugyan készítője Sipos fedőnéven jegyzi, ám beszámolójában rendre valódi nevével, egyes szám harmadik személyben referál saját magáról. Mint a klasszikus regény elbeszélője, mindentudó narrátora, aki bár maga nem szereplője a történetnek, mégis mindenre, a legbensőbb és legapróbb mikrotörténésekre is rálát. A választott beszédmód ügynökönként változó... a választás lelki mozgatórugójára azonban számtalan ügynök számtalan jelentését olvasva sem sikerült rájönnöm. Talán nagyobb biztonságban érezték magukat, ha nem csupán fedőnevük mögé bújtak, hanem valós személyüket grammatikai fedéssel, az egyes szám harmadik személy használatával

is eltüntették. Míg mások a természetesebb utat választották, és mindenféle narratív manőver közbeiktatása, a beszédmód váltogatása nélkül, fedőnevük mögül közvetlenül, egyes szám első személyben számoltak be a megfigyeltekről. Általában azok, akik élvezetüket lelték tekervényes okfejtéseikben, akik árulásukat árnyalt és műveltségüket gazdagon megcsillogtató elemzésekbe csomagolták, nem is igen tehettek volna mást, hisz az önmagukról harmadik személyben történő beszámoló aligha nyújthatott volna lehetőséget aprólékosabb elemzésekre, terjengősebb eszmefuttatásokra.

Sipos fedőnevű ügynök, az állambiztonsági szolgálat buzgó munkatársa Szalai professzornál vendégeskedik. „Az est folyamán Dr. Szalai Sándor kihívta a szobából Sós Endrét és Száva Istvánt. A következőt mondta: Gyerünk valahová, ahol nem hallgathat ki senki bennünket. Menjünk a fürdőszobába, ahol nem lehet lehallgatókészülék. Száva Pistát azért hívtam ki – ne haragudjon rám –, mert tanúra van szükségem. Ha ebből a beszélgetésből bajom lesz, ha Sós Andris ezt bárkinek elmondja, Száva Pista a tanú, hogy mi történt. Meg kell neked mondanom, Andris – hangoztatta Sós Endre felé fordulva –, hogy amit te a magyar zsidóság élén csinálsz, az gázság. Te a Kádár rendszer ügynöke vagy a külföldön. És figyelmeztetek, hogy ebből baj lesz. Egyelőre csak az emberek megvetése kísér, de nem szeretném, ha később téged felakasztának és nekem azt kellene mondanom az akasztásodnál, hogy igazuk van. Te propagandát csinálsz a Kádár-rendszernek, amely börtönbe dobta a legjobb diákjaimat, és nem egyet felakasztott közülük. Te egy véreskezű rendszerről állítod külföldön, hogy vallásszabadságot ad. Te egy véreskezű rendszernek hozod a külföldi pénzt.

Sós Endre közbeszólt: Nekem kötelességem gondoskodni, hogy a szegény zsidóknak legyen külföldről is pénzük, hogy a szociális akció zavartalan legyen.

Dr. Szalai Sándor így folytatta: Inkább ne legyen szociális akció. Inkább kerüljön az utcára az aggok házaiból és az árvaházakból néhány ezer zsidó, de a Kádár-rendszernek nem szabad devizát szerezni és erkölcsi bizonyítványt kiállítani. Te jót csinálsz esetleg néhány ezer emberrel, de ugyanakkor javítod külföldön a Kádár-rendszer hírért... Amit én mondok neked, az nem csak a magam figyelmeztetése, hanem legalább tizenöt barátom bízott meg azzal, hogy utoljára figyelmeztesselek. Szeretném még megkérdezni, hogy mi az a határ, ameddig kiszolgálod a Kádár-rendszert?

Sós Endre így felelt: Ameddig az biztosítja a zsidók jogegyenlőségét. Te – akár akarod, akár nem – az egykori deportálók malmára hajtod a vizet. Vedd tudomásul, hogy én addig a Kádár-rendszer mellett állok, amíg az nem csak megvédi, hanem jogokat is ad a zsidóknak. Ha a Kádár-rendszer is deportálni akarná a zsidókat, félrevonulnék és nem nyújtanék ehhez segítő kezet.”

Máig nyitott seb, lappangó társadalom-lélektani betegség, fél évszázad óta zajló polémia és szekértábor-háború ki-nem-beszélt eredője... Félreértések elkerülése végett talán nem árt hozzátennünk, hogy Szalai professzor maga is zsidó származású volt.

1959. tavaszán elindul a professzor lejáratását célzó állambiztonsági kampány. Mivel Szalai Sándor egy lazán szövődő értelmiségi csoportosulás, kisebb körök közös halmazát alkotó baráti társaság meghatározó egyénisége volt, lejáratásától sokat reméltek az állambiztonság emberei. Hozzáfogtak tehát. Úgy tervezték, először is elhintik a gyanút: a professzor az állambiztonsági szervek szolgálatában áll. Apránként, komótosan adagolt hamis információk gyilkos hálójával szőtték körül a személyét, hogy azután a lehető legdrasztikusabb manipuláció fegyverével adják meg a kegyelemdőfést.

A lejáratás forgatókönyve Sipos fedőnevű ügynök akciójával indul. 1959. márciusi jelentésében arról értesíti Srankó András nevű tartótisztjét, hogy „Azt az utasítást kaptam, hogy próbáljam egy-két személy előtt gyanússá tenni a magát hangos ellenforradalmárnak megjászó Dr. Szalai Sándort... Néhány nappal ezelőtt véletlenül találkoztam Jós Kázménné Hajós Klárral, akivel elmentem a Rózsadomb cukrászdába... Megkérdeztem a nőtől, hogy nem találja-e gyanúsak Szalai életkörülményeit? Mit gondol: miért nem indult Szalai ellen bünvádi eljárás az 1956-os dolgai miatt? Miért maradt meg – az egyetemi elbocsátása után is – a régi, nagy tanári fizetése? Miért maradhatott akadémikus? Miért kapott rádióelőadásokat? Miért merészel úton-útfélen ellenforradalmi kijelentéseket tenni? Hajós Klári – aki egyébként elég értelmes, de nem különösebben jóeszű nő – nyomban megjegyezte: Értem, mire gondol. Én is gondoltam már erre. Nekem is furcsának tűnt fel sokszor Sanyi élete... Mivel azonban Sanyi valóban utálja a mai rendszert, és rendkívül nagy áldozatokat hoz a Fehér Segélynek, amelynek érdekében sokszor minden holmiját zálogba teszi, csak arról lehet szó, hogy Sanyi kétfelé dolgozik, szíve szerint az ellenforradalmárokat támogatja, de kényszerből az Államvédelmi Hatóságnak is végez munkát, hogy le ne csukják.”

Álljunk meg itt. Vizsgáljuk meg a megtévesztés működési mechanizmusait.

Feltehetőleg a rágalom eszközként használni kívánt személy kiválasztása korántsem véletlenül történt. Hajós Klárról annyit megtudhatunk a jelentésből, hogy „megint elég gyakran van együtt Szalai Sándorral”. Ezután kifestett – anonimizált – sor következik. Jól van ez így, hisz kapcsolatuk mibenléte még évtizedek távolából sem tartozik senkire. Annyi azonban bizonyosra vehető, hogy egyfelől Klári igen közel állt az Akadémikus-hoz, másfelől azonban az Akadémikus iránt táplált érzelmei, reakciójából lemérhetően, legalábbis ambivalensek. Talán csalódott benne vagy neheztel rá, sértődött vagy frusztrált. Ezért alkalmas arra, hogy elsőként rajta tesztelje az Állambiztonság az ügynökvád használhatóságát és egyben levezényelje a rágalomzás nyitányát. Klári tehát elég közel áll Szalai Sándorhoz, ezért ha megrendül benne a bizalma és bekapcsolódik a vádaskodásba, a többiek aligha kételkednének a szavában.

Mi tagadás, Klári csúnyán reagál. Szempillantás alatt meginog és átkeretezi a benne élő képet az Akadémikusról. Az átkeretezés, amely a modern pszichoterápiák egyik kulcsfogalma, hatásos eszköznek bizonyul a kommunista állambiztonság repertoár-

jában is. Klári rögtön ráharap a gyanú morzsáira, az ügynök által feltálat, ártatlannak tetsző lamentációt jogosnak találja. Igaz, tüstént bele is ütközik a nyilvánvaló ellentmondásba. Feloldása azonban megtörténik: a kép össze nem illő elemeit új keretbe foglalva találja meg a magyarázatot: éppen azért teheti, amit tesz, csupa bátor és kihívó dolgot, mert az Állambiztonság embere. Azért bátor, mert bátor, vagy azért bátor, hogy ezzel kendőzze és gyümölcsöztesse árulását? Logikai úton nem eldönthető. Ki mit akar hinni, kinek mit diktálnak a megérzései, érzelmei vagy indulatai... Klári talán még habozik. Szeretne megbizonyosodni. A méreg dolgozik. Fenti beszélgetés másnapján felhívja Sipos fedőnevű ügynököt, ismét a Rózsadomb cukrászdába invitálja, hogy elmondja neki, egy napi gondolkodás után már sok mindent világosabban lát. Rájött, suttogja, hogy a zseniális Szalai voltaképp egy moral insanity, akitől minden kitelik és mindennek az ellenkezője is... Amikor leteszik eléjük a két feketét, elhallgat, mert ki tudja, talán még a felszolgálónő előtt is veszélyes volna ilyesmiről beszélni. Nem lepődne meg azon sem, magyarázza, miközben kicsit közelebb húzódik Sipos ügynökhöz, ha kiderülne róla, hogy ál-ellenforradalmár és mindenre kapható.

Ejnye, Klári, ez azért csúnya volt! Azaz hogy inkább a helyzet maga, ami hátborzongató.

Persze, amikor egy nő neheztel egy férfira, jóformán minden kapóra jön. Képletesen szólva: ha Klárin, a nőn sebet ejtett Sándor, a férfi, a sérelmet könnyebb elviselni, ha Sándor egy szar alak. Ha nem az, akinek látszik.

Klári nagyon belemeledett. Barátnőjéről, Dixiről tart kiselőadást, aki veszedelmes ÁVH-s besúgó... aki szolgálataiért lakást is kapott a Belügytől. Az iratok tanúsága szerint Dixi valóban a hálózat tagja volt, ez azonban mit sem változtat Sipos fedőnevű ügynök pozíciójának a pikantériáján. Sipos bólogat? Hallgat? Elterel? Hogyan reagál az ügynök, akinek gyanútlan beszélgetőtársa másvalaki kapcsán éppen a besúgás galádságát ecseteli? Az elviselhetőség érdekében nem tehet mást, mint hogy élvezni kezdi a kettős szerepet, a fedettség kéjes állapotát. Azaz: hozzánő a szerephez.

Sipos ügynök dolgozik tovább, teríti a témát, eredményeit jelenti: „Beszélgettem Szalairól Száva Istvánnal is, aki – pedig virágnyelven kezdtem a diskurzust – percekben belül közbevágott: Már a börtönben elterjedt Szalairól, hogy spicli. Már ott tudtuk, hogy beszervezték... azért mer pofázni.”

A méreg hat. A lavina elindult. A vájtfülű értelmiségi hiszékeny számárként görgeti tovább.

Sipos utasítást kér: „...folytassak-e további ilyen irányú beszélgetéseket még egy-két emberrel, és főleg tartsam-e felszínen ezt a témát Hajós Klárral, aki rendszeresen találkozik Szalai Sándorral?”

Klári, Klári, most még volna visszaút. Még észhez lehetne térni, kicsit gyanakodni Sipos barátokra is. Dehát a diktatórikus viszonyok értelmisége hogyan tudna kibújni

tulajdon bőréből? Sehogy. A gyanakvás a lételeme, megbizonyosodni aligha tud, jobb híján marad a kombinálás, amiben világbajnok.

Nézzük egy percre a dolgot viktimológiai szempontból. Ki az, aki a bomlasztási forgatókönyvek ideális célszemélyévé, könnyű prédájává válik? Aki pregnáns személyiség, kihívó vagy arrogáns, vagy nagyképű vagy bármilyen, ami másokat irritál. Aki szívesen ejt sebet mások önérzetén, szívesen borzolja mások ízlését, gyakran belegázol mások titkaiba, érzéseibe, aki szeret játszani a hozzá közelállókkal, és az efféle tulajdonságokkal már-már feltárlja magát a manipulátorok asztalára.

Az Akadémikus kétségkívül átlagtól elütő, intellektusával átlag fölé emelkedő, harsány és provokatív viselkedésével mások iránta táplált érzelmeit felkorbácsoló és polarizáló személyiség volt.

Ismerős.

Valahogy így volt ez apámmal is. Ő is célszemélye volt hasonló lejárató manővernek, amibe lelkileg belerokkant az anyám, és amivel, mint a hamis vád örököse, magam is szembesültem. Szüleim már nem érhatték meg, hogy a kezükbe kapják az apám ügynökváddal történő elszigetelésének és lejáratásának a forgatókönyvét tartalmazó állambiztonsági (és Politikai Bizottsági) dokumentumokat. Hálás vagyok a sorsnak, hogy legalább én megkaphattam, amit megkaptam, amiből azonban a provokátorként használt jó barát és harcostárs, apám Siposának valódi neve ma is hiányzik. Sejtésem persze van, de bizonyítékom nincs, talán mert a személy, akire gondolok, túlságosan is jelentős szerepet játszott 1990 után.

A kutató persze ritkán dolgozhat abból az anyagból, amiből igazán szeretne. Sokkal inkább abból, amit ahelyett kapott meg, amit kért. A Hivatal az elmúlt évtizedekben szakadatlan hétfátyoltáncot jár. Koreográfiája az elhárítás apró taktikáiból építkezik. Mindig kapsz valamit. De sohasem azt, amire igazán szükséged volna. Annak örülj, amit kaptál (rajtad kívül még jó néhány hasonszőrű is megkapta és lerágta már ugyanazt... no de miért volna az baj?). Az irat, amit látni szeretnél, nem létezik(?). Vagy igen, van ilyen, szerepel a lajstromban(?), de másutt őrzik, történetesen egy másik hivatalban, ami azonban, sajnos, a kutató számára szigorúan zárva marad. Valószínűleg (?) megvan az irat, amire kíváncsi vagy, elméletileg meg is nézhetnéd, de a helyzet sajnos (?) az, hogy gyakorlatilag nincs még visszaminősítve, azaz feloldva a titkosítás alól... valahogy így, lehervasztólag. Ami annyit tesz, hogy a feloldás kérelmezésére se rá nem beszélnek, se le nem beszélnek róla. Hangsúlyozzák azonban, hogy nagyon hosszadalmas volna. Nem baj, vágod rá, mint rutinos elhárított, indítsuk csak el azonnal. (Addig üsd a vasat... ez aranyszabály). Ez azzal jár, emeli rád most már baljós árnyalatokba szökő tekintét az iratok őrzője, hogy az iratnak előbb át kell mennie, mint rendszeren, a szokásos engedélyezésen, és csak aztán kerül B-hez, aki a visszaminősítések gazdája és felelőse. Nahát! Emlékszel B. nevére, persze, hogy emlékszel: a rendszerváltás előtt az akkori

Belügyminisztérium vezető munkatársa volt. Most ő maga őrzi, amit anno ő maga gyártott. Azért fordultam hozzá, hogy megismerhessem apám rendőrhatósági figyelmeztetésének 1965-ös anyagát. Lepattintott lazán, nem mentem vele semmire. Valami dossziéről pampogott, ami valóban létezik, de üres, higgyem el, nincs benne semmi sem. Ha volt benne valami, hát eltűnt! – Kiemelték – veti rám mások vétkeinek súlya alatt rogyadozó tekintetét. – Kik és mikor és miért? – Megállapíthatatlan – néz rám most már álmosan és egyben türelmetlenül. Nincsen tovább. A kígyó már megint a saját farkába harapott. Sok évvel később elmeséltem a kudarcba fulladt keresés történetét valakinek, aki vélhetően nálam jóval többet tudott a megőrzött titkokról. Ki és miért vehette ki a dosszié tartalmát? Beszélgetőtársam sajnálkozva derült naivitásomon: „Nem vett ki onnan senki semmit. Az a dosszié mindig is üres volt.” Elsőre nem értettem. Ekkor hallottam először a szakértőtől a lejáratsnak és a bomlasztásnak arról a fajtájáról, amikor valakit egy hálózati személlyel együtt részesítenek rendőrhatósági figyelmeztetésben, majd utána elterjesztik róla – a másik, feddhetetlennek tartott szereplőn keresztül –, hogy ő volt a besúgó, a feljelentő.

Nem tudhatom, hogyan használhattak fel engem is hamis vádak terjesztésére, ártatlan bizonyosan nem vagyok.

Eszembe jutott most Bori esete. Barátnőm volt, és egyszersmind az Akadémikus anyagában is szereplő másik célszemély, majd bebörtönzött értelmiségi szerelme, évtizeddel később. A férfi, nekem halálig tisztelt mesterem és tanárom, Borinak talán apját helyettesítő apja is, aki csiszolta, tanította, kiemelte abból a családi környezetből, amelyet Bori szégyellt és maga mögött hagyott. Szenvedélyes szerelmüknek azonban nem volt valós élettere, talán nem is csak a hatalmas korkülönbség és a férfi családja miatt, amely már sok hasonló szenvedélyt túlélte... Bori, miután terhességét megszakította, mert ebben a férfi, akiről szó van, nem tűrt ellentmondást, elvesztette a lába alól a talajt. Menekülőre fogta. Disszidálási szándékáról keveseknek beszélt. Én őriztem a titkot, más talán kevésbé, mindenesetre a hivatalos szervek tudomására jutott, váratlanul bevonták az útlevét. Bori elkeseredve találgatta, ki lehetett a besúgó, ami azért volt kínos kérdés, mert csak a legszűkebb körből néhányan tudtunk Bori szándékáról. Bori szemében talán én is gyanúba kerültem, így lett volna logikus. Azután Boriék kibékültek, kapcsolatuk cinikusabb lett és szomorúbb, de minden ment tovább, az ügynőktető lekerült a napirendről. Körülbelül egy évvel később Bori visszakapta az útlevét, és állítólagos – ezt muszáj hozzátennem, hisz jóhiszeműen ez a váratlan fordulat aligha értelmezhető – kamaszkori szerelme hívására végleg Ausztráliába távozott. Akkor nem volt kétségem afelől, mivel szolgálhatta meg egy éven keresztül, hogy végül felhúzzák a sorompót... Persze tévedhettem, és talán ugyanazt követtem el Borival szemben, aki a barátnőm volt, mint amit most az Akadémikus barátainál, Jago szavaival szólva, hiszékeny számárságnak titulálok.

Nemrégem egyébként megtaláltam a magyarázatot, honnan tudtak Bori szándékáról. Kaptam egy olyan állambiztonsági értékelő anyagot, amelyből kiderül, hogy az anyám szobájában működő lehallgatón keresztül szereztek tudomást Bori disszidálási tervéről.

Bori, sajnálom. Még azt sem mondhatom, hogy fogalmam sem volt a szobalehallgatásról, hiszen szüleim sokszor viccelődtek ezzel a hétvégi politizáló diskurzusaik közben, hogy „Figyelem, adás következik a Belügyminisztérium részére: nyaljátok ki a seggünket!” Miért nem hisszük el azt, amit pedig tudunk? Tudtuk, ha máshonnan nem, hát onnan, hogy időről időre elrontottak valamit, hogy szerelés ürügyén kijöhessenek a lakásba. Egyszer a két ember közül az egyik, a munkásruhába öltözött, amíg a másik, az öltönyös bent babrált, megkérte nagyanyámat, mutatná meg a mosdót. Kinyitotta a csapot, jó hangosra, és közben odasúgta nagyanyámnak, hogy a telefonunk is és a lakásunk is le van hallgatva. Hősies tett, a maga módján. Ki lehetett? A nevét elnyelte az idő. Tudtuk tehát, amit tudtunk. De hártottunk is. Egyszerűen képtelenek voltunk berendezkedni arra, hogy otthon sem beszélgethetünk kedvünk szerint.

De térjünk vissza a Professzorhoz!

Dupla csavar következik. Színre lép a Hamvas Judit fedőnevű, notórius besúgó, akinek a neve számos más ügyben is rendre visszaköszön. Ő Dixi. Valódi neve vélelmezhető abból, ahogyan magáról a fedőnevén, ám egyes szám harmadik személyben beszél – lám, ez megint egy verzió –, miközben olyan beszélgetésekről ad számot aprólékos részletességgel tartójanak, amely közte és az Akadémikus között, kettesben, négy szemközt zajlott, és amelyről mikrotörténesekben és lelki viharokban gazdag képet aligha rakhat össze valaki másodkézből. Fedőneve talán világos arcszínre, hamvasszőke hajra utalhat... hisz az ügynököknek gyakran adtak, az ügynökök gyakran választottak maguknak „beszélő” fedőnevet... nem tudom.

1958. szeptemberének első napjaiban Hamvas Judit meglátogatja az Akadémikust, és magából kikelve a szemére hányja, azt terjeszti róla, Juditról, hogy besúgó. „Egy magántermészetű sérelmet úgy megtorolni, hogy valakit teljesen alaptalanul rágalmazzanak, társadalmilag lehetetlenné tegyenek, és ráadásul a vádaskodás természeténél fogva teljesen kivédhetetlen, ez hihetetlenül aljas.”

Pikáns helyzet, tagadhatatlanul. Az ügynök felháborodik, hogy ügynököknek tartják: az emberi lélek természetét ismerve akár el is fogadhatnánk, hogy valóban így történt. Az előzményeket ismerve azonban valószínűbbnek tűnik, hogy tartója biztatta Juditot, játssza el a sértettet, az igaztalanul megvádoltat, kiáltja ki a professzort rágalmazónak, ezzel is megingatva mások előtt a hitelét. Mintha az ügynök ölténé magára azt a szerepet, amit az őt instruáló, a szálakat mozgató állambiztonsági tisztek Szalai Sándornak szántak.

Való igaz, hogy a professzor – talán a szimat, a hetedik érzék teszi ilyenkor – nem

bízott Hamvas Juditban. A szemrehányások özönére válaszolva ezt világossá is teszi: „Nézd, arról, hogy téged bárki is ávós besúgónak tartana, nincs semmi tudomásom. Közülünk senki nem hiszi ezt rólad – ezt biztosan állíthatom. Ezzel szemben hogy bizalmatlanok vagyunk veled, vagyis a bizalmunkat megvontuk tőled, ez igaz. Ez annyira igaz, hogy ha valaki nem a baráti, csak az ismeretségi körömben elkezdene politikával foglalkozni és közben valamilyen okból kifolyólag elkezdene veled is foglalkozni – feltétlenül elmennék hozzá és kérném, hogy vagy az egyiket, vagy a másikat hagyja abba, mert ez a kettő együtt veszélyes. Hogy miért tenném ezt, illetve miért tennék ezt? Én logikával foglalkozom, tehát nagyon logikusan le tudom neked vezetni: nagyon nehéz időket élünk. Az én életemben és a mozgalom életében ilyen nehéz szakasz még alig volt. Közülünk sokakat kivégeztek – de sokan maradtunk, akik az életüket tették fel erre a harcra. Tehát mi, akik így foglalkozunk politikával, hogy – ismétlem – az életünket tettük fel rá – nagyon nehéz helyzetben vagyunk és védekezünk minden esetleges rossz, minden esetleges gyengülés és lebukás ellen is.”

Judit ekkor, mint akit önérzetében, becsületében súlyosan megbántottak, feláll és a Professzor lakásáról zokogva elrohan. A Professzor pedig ottmarad, fantazmagóriáival, amelyek mélyén persze, legalábbis Judit esetében, a szomorú és gyászos igazság is ott van. Csak a túlfűtött következtetések, a nyelvezet mozgalmi romantikája (és persze egész szörnyűsége...), a szellemi építmény bizarrériája az, ami őt magát is bezárja ugyanabba a kalodába, ahol lejáratoí laknak. Nem csupán az elkövetők, az áldozatok is a kommunizmus árnyékbirodalmában bolyonganak. Ez az a hely, ahol az üldözési mánia sohasem zárja ki, hogy az embert valóban üldözik.

A professzor érvel, mindenki gyanakszik rád, ismételve a nőnek, mert miért nem esett bántódásod, miért engedtek ki a börtönből 5 nap után, hányja Judit szemére. Ahogyan ellene, ugyanúgy ő is. Judit replikázik: hogy merik őt ilyen alapon, lelki frázisokkal kiközösíteni, vagy azt akarják, hogy visszamenjen a börtönbe, mert nekik csak egy halálos ítélet az imponáló, mindenki aki él, az gyanús?

Judit helyzete, ha ártatlan volna: szívszorító. Ha ő az ügynök: elborzasztó. Érdekes, hogy amikor ezt a jelenetet a jelentésében leírja, milyen alaposan, milyen hevülettel idéz fel minden odavetett mondatot, amellyel az Akadémikus előtt ártatlanságát védi. Mintha a harcát most másodszor is meg akarná vívni, mintha a tartótisztet is meg akarná győzni valamiről – aki mindent tud, akit nincs miről meggyőzni. Vagy egyáltalán kit akar meggyőzni? Szereppel járó tudathasadás?

A Professzort sem kell féltetni. Tartja a fölényét, óvja egója megingathatatlan tornyát. Judit talán már kapkodja össze a holmijait, már húzna az előszoba felé, amikor még rákiabál: „Ne hisztizz és ne bőgj, mert ha mozgalmárosdit játszottál, akkor most tartod magad a mozgalom törvényeihez!”

A Professzornak eszébe sem juthatott, hogy mai olvasója és elemzője szemében

a kommunista meggyőződés egyik legszörnyebb mondatát mondta ki az imént. Mint anyám, amikor már több mint három éve nem volt híre elhurcolt férjéről, az őt vigasztaló barátoknak, 1953 telén, magára hagyva, kiközösítve, nem tudott jobbat válaszolni, mint hogy két dologban biztos. Az egyik, hogy a férjem ártatlan, a másik, hogy a Párt nem tévedhet, mondta súlyos depresszióval küzdő anyám... Miközben apám a börtönben, amikor már nem bírja tovább a magánzárkát, a kínzást, a hideget, viszont nem hajlandó aláírni hamis vallomást, felakasztja magát, de előtte még bevési a falba, hogy „Éljen a Párt!”

A mozgalom törvénye kívánhatta így.

De menjünk tovább.

1958. október 8-án Szalai Sándor felhívta őt telefonon, hogy sürgősen beszélnie kell vele... – kezdi Hamvas Judit a soron következő jelentést. Szalai nagyon kedvesen, melegen fogadta, és közölte, hogy nagyon szeretné, ha a nő választ adna arra a kérdésre, hogy az utóbbi fél évben kikkel érintkezett rendszeresen, kik azok az emberek, akik beszélni tudnának esetleg bárhol az ő belső életéről, véleményeiről. A nő azt felelte, nem kedveli az ilyen vizsgálóbírói kérdéseket. Úgy látszik, a professzor a szerepjáték hevében most már tényleg átkelt a túlpartra: valóban, mintha kihallgató volna, úgy faggatja Juditot, hogy kivel áll bizalmasabb viszonyban, nincs-e valami diszkrét ügye, amit titkol... A nő persze visszautasítja, semmi közöd hozzá, vágja oda a férfinak, amire az hosszabb fejtegetésbe bocsátkozik, elmondja, hogy ő nem akar ki, ő sok mindenért és sok mindenkiért felelős, sok embernek a sorsa és jövője érdeklő és érinti... hogy időnként a szél az íróasztalára fúj bizonyos feljegyzéseket, ahol róla, illetve az embereiről van szó, mert hiába dolgozik az Ávo kétezer főnyi apparátussal, nem ér az egész semmit... nekünk úgyszólván nincsenek eszközeink, hencegi, mégis mindent megtudunk.

Az Ávo üldözöttje ávóst akar játszani. Előfordul. Kellő hiúsággal a macska-egér játék bűvkörébe könnyű belegabalyodni.

„Hát nézd, Dixikém” – a hangfekvés most egyszerre ilyen szelíden atyáskodó – „öntsünk tiszta vizet a pohárba, de most az egyszer mutasd meg, hogy tudsz hallgatni...” Lám csak, talán mégsem hiszi komolyan, amit mostanáig mondott? „Tudod, miről van szó?... ha egyszer 3 órára a miénk lesz a hatalom, te leszel az első, akit falhoz állítunk. A falhoz állítunk? A tömeg kezére. Népítéletre!” De Dixi most már magabiztos: „...az agyrémeid és hisztériás rohamaid a legkevésbé sem érdekelnek, úgyhogy ha megengeded, most elmegyek... nem szégyelled magad, hogy felnőtt férfi létedre egy ilyen csúnya, felelőtlen játékot játszol? Talált, süllyedt? Vagy mi történt, hogy az Akadémikus meghátrál: „Jó, ha neked ez a játék, akkor a téma be van fejezve... Gyere, ülj szívem, az ölembe!”

Gyere, ülj szívem, az ölembe. Hát így vagyunk? Most már a nő kerül fölénybe. Aljasnak nevezi a professzort, amiért ilyesféle meséket talál ki aláfestésnek az ölbeülésre... „Nem

vagy még olyan öreg, hogy ilyen módszerekhez kellene folyamodnod...!” – gúnyolódik vele, mielőtt faképnél hagyja, és közben megjegyez mindent, szó szerint, hisz nem-sokára, árulása sivár magányában, ahol el van zárva mindentől és mindenkitől, csak a tartótiszt, akihez lélekben beszélhet, és akinek a legnagyobb pontossággal a fentiekről beszámol.

Vajon a tartótiszt megdorgálja, elmarasztalja, hogy vonakodott ölbe ülni? Nem biztos. Lehet, hogy olyan instrukciót kapott, amely az intimitás bensőségesebb formáit kizárta.

A professzor nagyhangon, évodve, szerepjátszón vádaskodik, miközben tán ő lett volna a legjobban megdöbbenve, ha megéri, hogy kézhez kaphatja az iratanyagot, és bebizonyosodik, hogy Dixi valóban ügynök volt.

Nem tudom, gyanakodott-e a professzor a Sipos fedőnéven róla jelentő barátról. Talán felfogott bizonyos jeleket és összerakott baljós elemeket, de valahogy mégsem vette komolyan, a gondolat bujkált az elképzelt és a látható között. Erre utal az a nyíltság, amellyel az ügynökkel politizál egy 1959. január 12-i találkozón. Dicsekszik az ügynöknek, hogy ő és tanársegédje végezték a legszebb munkát a forradalom alatt, amikor röplapokkal bomlasztották az orosz katonák sorait... aztán meg Magyarország kívánatos semlegességéről tart besúgójának előadást.

Milyen mértékig játszhatott szerepet az állambiztonsági szolgálat fokozódó aktivitásában az erről szóló jelentés, ma már aligha megítélhető. Mindenesetre, nem sokkal ezután, 1959. május 11-én a Szalai Sándor lejárátását célzó forgatókönyv új szakaszba lép.

Az új Intézkedési Terv először is számbaveszi a lejárátását szolgáló eddigi lépéseket. Döntenek arról, hogy a lejárátás kiszélesítése érdekében létrehoznak egy konstruált, azaz hamis telefonos áthallást. Mintha csak véletlenül történne úgy, megvárják, amíg Dr. Szabó Árpád, aki Szalai Sándorral és Mérei Ferencsel is kapcsolatban áll, éppen beszélget valakivel telefonon. Akkor a konstruált párbeszédet, mintha csak véletlen technikai malőr folytán szűrődne át, bekapcsolják a valóságos beszélgetésbe.

Érdeemes megvizsgálni az állambiztonság által kreált „spontán” diskurzust: az irodalmi igyekezet figyelemreméltó. Finoman épül a cselekmény, amikor az egyik telefonáló a lényegre tér, a végső változatot jóváhagyó állambiztonsági főnök nincs teljesen megelégedve a spontaneitás és az életszerűség látszatával, mert kézzel odairja a margóra: „Túl nyílt”. Pedig az operatív célú közlés elhelyezését elég életszagú legendába csomagolja a beszélgetés írója... Gondolom, még finomítottak rajta. Szabó Árpád telefonjára több hétre lehallgatót kapcsolnak, hogy nyomon kövessék a hatást.

De ennyi sem volt elég. A „Mérei és társai” ügyében előzetes letartóztatásban lévő Kelemen Imrét alkalmasnak találják arra, hogy feleségén keresztül a börtönből hamis üzenetet küldjön ki. A cél az, hogy Kelemenné, a beszélőről hazatérve, óva intse a sors-

társakat attól, hogy Szalai előtt beszéljenek, mondván, a férje megsúgta neki bent, hogy Szalai a Belügy embere. Kelemenné telefonját is lehallgatásba veszik, hogy figyeljék és lemérjék a hatást.

Körmönfont módon elhintik a gyanút Perjés Gézánál is. Kihallgatása közben olyan dolgokra térnek ki, amelyekről korábban Szalai Sándorral beszélt. Szalai bizonyos korábbi kijelentéseit, amelyet a lehallgatási anyagokból emelnek ki, szó szerint idézik a kihallgatás során. A hatás papírforma szerint: Perjés gyanút fog, és kötelességének érzi, hogy Szalai Sándor tanítványi köréhez továbbítsa a gyanút.

Biztos, ami biztos: az állambiztonsági tiszték névtelen leveleket gyártanak és a baráti kör számos tagjának elküldik. „Kedves...(név szerinti a megszólítás és személyreszabott a szöveg). Például: „Mint barátod, kötelességemnek érzem, hogy figyelmeztesselek arra, hogy Szalai professzorral ne barátkozz! Okom van rá! Érted aggódó barátod.”

Nehéz volna ma már megítélni, mekkorák lehetnek ezeknek a lejárató műveleteknek a hullámverései. Ismernünk kellene hozzá más dossziékat is: a baráti körből sokakét. Nehéz nyomon követni a hatást. 1961. elején Borisz fedőnevű ügynök jelenti: Horváth Zoltán nagyon haragszik Szalai Sándorra, és azt terjeszti róla, hogy „nagyon kell vele vigyázni, mert a BM embere, és az, hogy Szalai ilyen nyíltan és útszélien uszít a népi demokrácia ellen, szintén a BM kapcsolatával magyarázható.” Az operatív tisztben máris megfogon az ötlet: Horváthot magát is gyanúba kellene keverni. Borisz meg is teszi az első lépéseket. A jelentés aljára biggyesztett jegyzet pedig ismét rögzíti: „Szalai lejáratására feltétlen lépéseket kell tenni.”

Van itt egy gyöngyszem. Egy telefonbeszélgetés H. Z. és M. G. között:

H: ...Négy évvel ezelőtt.

M: Akkor neked szintén előszedtek bizonyos...

H: Előszedték a ... elhangzott kijelentéseimet, lejátszották magnetofonról.

M: Igen. – Hát ezt nem csinálták.

H: Nem is titkolva, hogy a Szalay lakásán felvett magnetofonon.

M: Igen. Hát persze, nézd, ez máig sem derült ki, hogy a Szalay lakásán tudta, vagy tudta nélkül.

H: Énszerintem teljesen lehetetlen, hogy a Szalay tudta nélkül. Egyszer meg lehet csinálni, a Mihályi Gábor lakásában, hogy oda beépítenek egy magnetofont, és azt felveszik és átviszik telefonban, ott villanyvezető.

M: Nálam nehéz.

H: De mikor másodszor viszi be a – szóval az végképp nem éri /?/ meg /?/ az egész dolog, tudod?

M: Igen.

H: ... A telefon.

M: Én meg azt hiszem, nézd...

H: Három éven keresztül folyamatosan jött.

- M: Nézd, egy dolgot lehet csinálni, ilyen zsebmagnót. – Hogy valakinek ott a zsebében a magnó, tudod? Tehát a társaságban ott van valakinek a zsebében a magnó, azt bekapcsolja, kikapcsolja. Tudod?
- H: Nem tudom, hogy van-e ilyen.
- M: Van. Hát a Fehér szerint van ilyen. És egyébként ez a valószínű. Egy zsebmagnó van. Zsebmagnó van, ahol mondjuk kivezet. ...egy ilyen nyílás valahol ki, tudod? És mikrofon, és a zsebében fel tudja venni.
- H: Én nem hallottam ilyenről, de elképzelhető, persze.
- M: Tudniillik, ez a valószínű t. i., hogy hogy viszik ki a t. i. az nagyon – azt be kell állítani, el kell indítani. Egy magnót, az fut, forog a szalag, azt ugye folyton, az akárhová van beépítve, azt a szalagot el kell indítani és le kell állítani. És ki kell cserélni a szalagot, mert nincs végtelen szalag.
- H: Persze, hogy nincs.
- M: Tehát vagy beszerelnek egy olyan készüléket, hogy a szomszéd lakásban ülnek ugye, és... De ezek bonyolult dolgok. Egyrészt a Szalay lakásra nem jönnek, sokkal valószínűbb az, hogy valakinek a zsebében vagy a Szalaynak, vagy valakinek ott volt egy magnó a zsebében.
- H: Elképzelhető. Elképzelhető, de...
- M: Nekem az mindenesetre gyanús, hogy egyszer belép – egy bizonyos idő után lelépett rólunk. Mennyi ideig forszírozta a velünk való találkozást.
- H: Ennek részben az a magyarázata is, hogy ő fokozatosan befutott újra.
- M: Igen. És most már nagy, magas protokollkörökkel érintkezik.
- H: Biztosan. De persze lehet, hogy az itt tett szolgálatai fejében futott be.
- M: ...ki tudja.
- H: Szóval biztos vagyok benne, hogy a Szalay ...valamilyen formában.
- M: Igen.
- H: Professzionista ügynök.
- M: Igen.

Művelt, elemzéshez, mérlegeléshez szokott értelmiségiek, akik beszélgetnek. Beleragadnak a lehallgatás technikai arzenáljának ecsetelésébe; élvezettel merülnek el a gyakorlati lehetőségek számbavételében. Vajon miért nem veszik tekintetbe komolyan, felelősen az egyik legkézenfekvőbb lehetőséget, Szalai Sándor lakásának a lehallgatását, mielőtt még kimondják a végső, lesújtó verdiktet? Talán mert a lelki rásegítéssel ügyesen játszanak a tervezők, tudva, hogy a kádárizmus frusztrált értelmiségében ki-ki árgus szemmel figyeli a másikat, milyen alkut kötött, milyen előnyhöz jutott, hol, hogyan érvényesült. Érthető. Könnyű dolguk volt velünk, ha a frusztráltságunkra építettek, az biztos.

Annyi bizonyos, hogy a Szalai Sándor ellenőrzésére és lejárataására irányuló állam-biztonsági akció folytatódik: egészen 1966. október végéig, amikor Szalai Sándor, talán külföldi ismertségének és a rendszer puhulásának következtében, Amerikába utazhatott.

De addig is, az ügynökök listája folyamatosan bővül, és persze változik is. A régi ismerősök is dolgoznak még, de már ritkábban, lanyhuló buzgalommal jelentenek az Akadémikusról. Így hát újakat verbuválnak, most már elsősorban Szalai Sándor egyetemi tanítványai és munkatársai közül.

Az eszköztár terén ezek az évek sok újat már nem hoznak. Az Akadémikus zárkózottabb lett és gyanakvóbb, nehéz hozzá közel kerülni. Az állambiztonsági tisztek szakmai ürügyeket, legendákat keresnek, hallgatnak a Kiss Kázmér fedőnevű ügynök javaslatára: „...a kapcsolatot elsősorban tudománypolitikai szervező tevékenységgel lehet fenntartani, mert más irányú megkeresésekkel kapcsolatban rendkívül tartózkodó.” Az operatív tiszt széljegyzete szerint „Szalai magatartásváltozásában fel kell tételezni azt is, hogy valamiért gyanút fogott. Ezért az ügynököt a beszélgetés lefolyásáról alaposan ki kell kérdezni, hogy magatartását szükség szerint módosíthassuk”.

Kenderesi fedőnevű ügynök szakmai tanácskérés címén meghívhatja magát egy kávéra az Akadémikushoz. Tartótisztje előzőleg pontos eligazításban részesíti, kidolgozza számára a magatartási vonalat, aminek a lényege, hogy az ügynök ne viselkedjen túl szolgaián, hanem vitatkozzon a professzorral. „Hagyja beszélni és ordítani Szalait, csak közben szóljon néhányszor, amikor már kibeszélte magát, akkor beszéljen keveset...”

Nem tértünk ki fentiekben Szalai Sándor és az akkori pártvezetés viszonyára. Annyi érzékelhető, hogy valaki valamilyen védőernyőt tarthatott fölé: nem került börtönbe, és a szakmai tevékenységi pályáit sem blokkolták le teljesen, mindig maradt egzisztenciális egérút. Mintha tartottak volna tőle... Talán ismertségétől, kiterjedt külföldi kapcsolataitól. Nem tudom.

Egy biztos: az eszköztár, amit bevetettek ellene bizonyítja – már ha bárkinek is kétsége volna –, hogy az állambiztonsági forgatókönyvek a magánélet burkát durván és gátlástalanul áttörték, ha szükségét látták. Aki egyszer hibázott vagy csak nonkonformista módon élt, kiszolgáltatotta magát, vagy legalábbis sebezhetővé vált. Lehet, hogy a rendszer lazulásakor levegőhöz, álláshoz vagy útlevelhez jutott, de Damoklész kardja ott maradt a feje fölött. Súlyos kérdés, hogy 1990 után használták-e a politika bizonyos szereplőit ezeket a hibákat vagy gyöngeségeket nyomásgyakorlásra, zsarolásra, fenyegetésre. Ha tudhatnánk, bölcsebbek lehetnénk, jobban megérthetnénk, miért siklott ki a rendszerváltás.

A feltárás és a megértés még várat magára. Az áldozatok érdekeit és érzéseit tiszteletben tartva, a tisztánlátás még most sem volna késő.

MELLÉKLETEK

Az operatív bomlasztás fogalma és célja:

Az operatív bomlasztás fogalma alatt a bűncselekmények megelőzését célzó, egységes tervben foglalt operatív módszerek, leplezett és nyílt intézkedések összehangolt végrehajtását értjük, amelyekkel az a szándékunk, hogy a feldolgozás alatt álló ellenséges célzatu csoportokat rábirjuk arra, mondjanak le, vagy végleg álljanak el a tervezett bűncselekmény végrehajtásától.

A fogalomból következik, hogy az operatív bomlasztással, vagy megelőzzük az ellenséges tevékenység kibontakozását, megvalósulását, vagy félbeszakítjuk az ellenséges tevékenységet.

Az operatív bomlasztást általában akkor alkalmazzuk, ha a rendszerünkkel szembenálló, ellenséges szándéku csoportosulás magatartása még nem fenyegeti Népköztársaságunk államrendjét, és teljesen bizonyított, hogy a csoportosulás tagjai egyelőre nem folytatnak komolyabb ellenséges tevékenységet. Az ilyen u.n. "laza" csoportosulások bomlasztását szükségessé teszi az, hogy tagjainak politikai nézete, erkölcsi felfogása, az őket érő ellenséges politikai hatások eredményeként később alapja lehet a rendszerünket súlyosan veszélyeztető bűncselekményeknek. A "laza" csoportosulások - a tapasztalat szerint - a számukra kedvező kül- és belpolitikai események hatására is aktivizálódhatnak.

Az operatív bomlasztás fogalma és célja egyben utal azokra az esetekre is, amikor e módszert alkalmazni lehet, ill. alkalmazni kell.

Az operatív bomlasztás alkalmazásának esetei:

- a./ Olyen fiatalokból álló csoportosulással szemben, amely a belső ellenséges elemek, vagy az imperialista hirszerző szervek megbízóinak ösztönzésére, azoktól félrevezetve jött létre, s tagjai ellenséges tevékenységet terveznek, azt szerveznek.
- b./ Az un. "galérikba" tömörült fiatalokból álló csoportosulásokkal szemben, amelynek tagjai a burzsuá erkölcsi szokások terjesztői, s mint ilyenek az ellenséges ideológiai befolyás, vagy felbujtás hatására, államellenes bűncselekmény elkövetésére is hajlamosak.

TÖRTÉNETI HIVATAL
A - 2013

- c./ Az aktív ellenséges tevékenységet folytató összeesküvő csoportosulások vezetői és szervezői által sejtyszerűen létrehozott, fiatalokból álló csoportosulásokkal szemben. Ilyen esetekben az aktív ellenséges tevékenységet folytató összeesküvő felső irányító "mag" feldolgozásával egy időben bomlasztani kell az általuk létrehozott, fiatalokból álló csoportosulásokat, hogy ezzel megelőzzük a csoportosulások tagjainak antimarxista szellemben folyó nevelését, ill. ezek felhasználását különböző államellenes bűncselekményekben.
- d./ A különböző vallási szektákba tömörült csoportosulásokkal szemben, - melyek tagjait vallási fanatizmusuk miatt, a külső és a belső ellenség egyaránt fel tudja használni államellenes bűncselekmények elkövetésére is. Vagy azokkal szemben, akik az ellenséges ideológiai befolyás hatására párt és államellenes tevékenységre is hajlamosak.
- e./ Olyan csoportosulásokkal szemben, melyek tagjai az imperialista rádiók szovjet és népi demokrácia ellenes adásainak meghallgatása céljából jönnek összes, akik a hallottakból következtetéseket vonnak le a szocialista társadalmi rend megdöntésére. Ezek a személyek így ébrentartják a restaurációs reményeket, elképzeléseket.
- f./ Olyan osztályidegen származású személyekből létrejött csoportosulásokkal szemben, melyeknek tagjai bajtársi találkozások és más hasonló jellegű összejöveteleik ürügye alatt próbálják soraikat rendezni, összetartani, anyagilag és erkölcsileg támogatni egymást. Közben várják az általuk remélt rendszerváltozást - egy világháború kirobbantása utján. -

Az operatív leválasztás, elszigetelés fogalma, célja:

Az operatív leválasztás, elszigetelés fogalma alatt szoknak az egységes tervre épült operatív módszereknek a leplezett és nyílt intézkedéseknek összességéért értjük, melyekkel célunk az

TÖRTÉNETI HIVATAL

A - 2013

aktív ellenség távoltartása egyes konkrét személyektől, másrészt a már félrevezetett, megtévesztett, egyébként becsületes szándéku személyek leválasztása az aktív ellenséges személyek, csoportok oldaláról.

Az operatív leválasztás, elszigetelés olyan egységes komplexum, melynek végrehajtásával lehetetlenné tesszük az aktív ellenség számára, hogy a már kiszemelt személyekkel kapcsolatba kerüljön, vagy a nem bűnös kapcsolatai közül egyeseket politikailag befolyásoljon, megkönyékezzen azzal a céllal, hogy azokat az ellenség tevékenységébe bevonja. Másrészt ezzel a módszerrel megakadályozzuk azt, hogy az ellenséges tevékenységet folytató személy egyes, kevésbé bűnös, politikailag befolyásolt, félrevezetett, megtévesztett kapcsolatait súlyosabb államellenes bűncselekmény elkövetésére kényszerítse. Tehát az elszigetelés fogalma alatt a befolyásolás megelőzését, a leválasztás fogalma alatt pedig a befolyásolás megszakítását, megszüntetését értjük.

Az operatív leválasztás, elszigetelés az azonos operatív cél elérésének két oldala. Ezzel egyrészt megakadályozzuk azt, hogy: ellenséges elemek megtévesztéssel, vagy befolyással személyeket nyerjenek meg, beférközzenek az államvédelmi szempontból fontos objektumokba, bázisokban dolgozók bizalmába, másrészt meggátolhatjuk, hogy a már politikailag befolyásuk alatt álló személyeket súlyosabb államellenes bűncselekmény elkövetésébe sodorják.

A leválasztás, elszigetelés kettős értelmezését a természetesen kialakult operatív helyzet kettős jellege határozza meg. Az elszigetelés ugyanis általában akkor válik szükségessé, amikor a külső és belső ellenséges elemek érdeklődést tanúsítanak egyes személyekkel kapcsolatban. Továbbá olyan esetekben is, amikor az ellenséges elemek tervbe veszik a még nem bűnös kapcsolataik politikai befolyásolását az aktív tevékenységbe való bevonás érdekében. Az elszigetelés esetében még semminemű, főleg bűnös kapcsolat még nem alakult ki az ellenséges személy és az un. "áldozata" között. Az aktív ellenség ekkor még csak tanulmányozza az "áldozatát", keresi a vele való megismerkedés, vagy a politikai befolyásolás lehetőségeit, kutatja azokat a körülményeket, ideológiai, erkölcsi fogyatékoságokat, melyeket fel tud használni bűnös céljaira, szándékának megvalósítására.

A leválasztás alkalmazásakor már kapcsolat van az ellenséges elem és az un. "áldozat" között. Már politikai hatást is gyakorol rá és törekszik őt a mélyebb ellenséges tevékenységbe is bevonni. Tehát ebben az esetben az ellenséges személy a félrevezetés, politikai befolyásolás eredményeként már bizonyos ellenséges tevékenységbe is bevonta "áldozatát", vagy közölte vele saját ellenséges tevékenységét és azt a kívánságát, hogy ebbe a tevékenységbe kívánja őt is bevonni.

A fogalom kettős jellegéből következik, hogy az operatív leválasztás során alkalmazott módszerek és intézkedések egyben az aktív ellenséges elem elszigetelését is eredményezhetik "áldozatától" vagy fordítva, az elszigetelés során alkalmazott módszerek és intézkedések egyes személyek leválasztását is eredményezhetik az aktív ellenség oldaláról. Hogy melyik irányban teszünk intézkedéseket, azt a mindenkori operatív helyzet és az operatív célszerűség határozza meg. Találkozhatunk olyan operatív helyzettel is, amikor mindkét irányban - a célszemély és a kapcsolata irányában is - egyidőben vagy folyamatosan intézkedéseket kell végrehajtani. Ezért az operatív leválasztás, elszigetelés módszerének alkalmazásakor alapvetően fontos feladat a mindenkori operatív helyzet alapos felmérése és annak mérlegelése, hogy az intézkedéseket kivel szemben, kinek az irányában alkalmazzuk, melyik irányban tett intézkedéseink lesznek a célravezetőbbek, eredményesebbek.

A feldolgozó munka során alkalmazott operatív bomlasztás és leválasztás - elszigetelés végrehajtásának módszerei:

Az operatív bomlasztás végrehajtásának módszerei:

1./ Az ügynökség sokoldalu, kombinatív alkalmazása az operatív bomlasztás végrehajtása céljából:

Az ügynökséget, mint az operatív munka legalapvetőbb, legélelsebb eszközét lehet a legeredményesebben felhasználni az ellenség által befolyásolt személyek, különösen az ifjúság egyes félrevezetett, ellenséges célzatu csoportjainak a politikai bűncselekmények elkövetésétől való visszatartására.

TÖRTÉNETI HIVATAL

A - 2013

Ennek érdekében a csoportosulás tagjai közül ügynöki munkára beszervezhetőek olyan személyek, akikben biznak a csoport tagjai és azokra befolyással bírnak. Ez megoldható úgy is, hogy a csoportosulás vezetőjét szervezzük be és ilyenkor a beszerzés célja kizárólag a csoport bomlasztása lehet. Másrészt célszerű lehet a csoport tagjai közé bevezetni olyan kipróbált, megbízható ügynököt, aki személyi tulajdonságainál fogva és az operatív tiszttel helyesen meghatározott magatartásával meg tudja szerezni a tekintélyét és befolyását a felfelügyelés alatt álló személyek előtt. Az ilyen tulajdonságokkal és lehetőségekkel rendelkező beszervezett és bevezetett ügynök alkalmas arra, hogy magatartása és befolyása alapján bomlassza a csoportosulást és annak egyes tagjait távol tartsa az aktív ellenséges tevékenységtől.

Azonban bármilyen oknál - okoknál - fogva tekintik az ügynököt a csoport tagjai vezetőjüknek, az ügynök nem ösztönözhet az ellenséges tevékenységre, "vezetésével" a csoport nem kezdeményezhet és nem folytathat ellenséges tevékenységet. Az ügynök "vezetői" tevékenysége kizárólag az ellenséges tevékenység megelőzésére, elhárítására, a csoportosulás bomlasztására, az "áldozat" leválasztására - elszigetelésére irányulhat.

Az ügynöki ráhatás és befolyásolás eredményes módszerei és fogásai lehetnek:

a./ Az ügynök, mint a csoport "vezetője" fokozatosan csökkenti az összejövetelek számát, miközben a csoport egyes tagjaival beszélgetve kilátástalannak és veszélyesnek tünteti fel a korábban meghatározott célkitűzések elérését, a csoportosulás fenntartásának veszélyességét.

b./ Ügynöki úton politikai ellentéteket alakítunk ki a csoport tagjai és vezetője között. Ezt úgy érhetjük el, hogy adataink alapján az ügynök a csoport egyes olyan tagjaival - akik egyébként sem bíznak a vezetőben, vagy nézeteltérésük van vele - fokozatosan közel a vezetővel kapcsolatban olyan körülményeket, amelyek alkalmasak arra, hogy azok kiábránduljanak belőle, csalódjanak benne, elforduljanak tőle.

TÖRTÉNETI HIVATAL

A - 2013

c./Ügynöki uton feltárjuk a csoport egyes tagjai előtt a vezető melévő vagy elgendán alapuló erkölcstelen életének körülményeit. Az ilyen körülmények feltárása is alkalmas lehet arra, hogy a csoport tagjai a vezetőtől elforduljanak erkölcstelen életre, esetleges beteges hajlamai miatt stb.

d./A csoportosulás tagjai között ügynöki uton annak terjesztése, hogy a politikai nyomozó szervek felfigyeltek a csoportosulásra, figyelemmel kísérik azt. Ez abban az esetben vezet megfelelő eredményre, ha az ügynök a csoport "vezetője", vagy olyan tagja, akinek jelentős befolyása van a többiekre és feltétlenül megbiznak benne.

e./ Ügynöki uton a csoport egyes tagjainak szembeállítás a csoport vezetőjével - eltérő - nacionalista, legitimista, keresztény, fasiszta stb. - nézeteik alapján.

Az ügynöki ráhatással elérhető, hogy a feldolgozás alatt álló csoportosulás tagjai elálljanak a tervezett, vagy folyamatban lévő bűncselekmények elkövetésétől, beszüntessék politikai jellegű összejöveteleiket.

Az ügynök azonban a kívánt célt csak akkor tudja elérni, ha számára az operatív tisztt megfelelő magatartási vonalat dolgoz ki. Az ügynök saját elgondolása alapján az önmaga által választott módzatok, fogások alkalmazásával nem képes e feladatot megoldani. Itt érvénssül az az elv, hogy az ügynök vezetésének konkrétan kell lenni. Ez nem zárja ki annak szükségességét, hogy az operatív tisztt a magatartási vonal kidolgozásánál figyelembe vegye az ügynök észrevételeit, javaslatait.

OPERATIV BOMLASZTÁS A KOMBINÁCIÓS MÓDSZEREK, INTÉZKEDÉSEK
ALKALMAZÁSÁVAL A TERMÉSZETESEN MEGLÉVŐ, VAGY MESTERSÉGESEN
MEGTEREMTETT HELYZETEK KIHASZNÁLÁSA UTJÁN:

Az ügynöki operatív feldolgozó munka során számos olyan természetesen meglévő vagy mesterségesen kialakítható helyzet-elemek vannak, amelyek célszerű kihasználása lehetővé teszi az ellenséges csoportosulás bomlasztását, az ellenséges tevékenység megelőzését vagy megakasztását. A kezdeti szakaszban lévő politikai célzatu csoportosulás bomlasztására és az ellenséges tevékenység megelőzésére alkalmazható kombinációs módszerek a következők:

- a./ A csoportosulás vezetőjének, kezdeményezőjének operatív uton történő áthelyeztetése más munkahelyre, vagy az ország más városába.
- b./ A csoportosulás kezdeményezőjének, vezetőjének névtelen levélben történő lejáratása, konkrét tények közlése alapján.

Ez a módszer akkor lesz eredményes, ha a levelet írás-szakértővel iratjuk meg a kezdeményező, vagy a vezető felelőségének vagy a csoport egyik elégedetlen tagjának a kézírása alapján. Ilyen esetben a levelet postai uton - a megfelelő helységről kell a csoport egyik, a vezetővel vagy a kezdeményezővel szembenálló és befolyással bíró tagjának megküldeni. A levelet általában nem célszerű az ügynök címére küldeni, mert ez dekonspirációs veszélyt rejt magában, vagy nem éri el a kívánt célt.

- c./ A csoportosulás kezdeményezőjének, vezetőjének többszöri nyílt beidézése a BM. politikai nyomozó szerveihez elfogadható - meglévő vagy mesterségesen kialakított - indok alapján. A beidőzésnek a célja annak a látszatnak a keltése - melyet ügynök segítségével el is kell terjesztetni - hogy a beidőzés a csoportosulás ügyében történt.

TÖRTÉNETI HIVATAL
A - 2013

- d./ A kezdeményezőt, a vezetőt olyan helyzetbe hozzuk, amely a csoport tagjai előtt azt a látszatot kelti, hogy azok a BM. politikai nyomozó szerveivel állnak kapcsolatban.
- e./ A kezdeményezőt, vagy a vezetőt olyan helyzetbe hozzuk, mely a csoport tagjai előtt azt a látszatot kelti, hogy kótkulacsos, vagyis másként él és cselekszik a munka- ill. lakóhelyén, mint ahogy a csoportosulás összejövetelén beszél.
- f./ A kezdeményező, a vezető, vagy a csoport más befolyásos tagjainak "figyelése", és velük kapcsolatban nyílt formában adatok beszerzése.
Ezzel elérhető megfélemlítésük, melynek elsősorban az a célja, hogy döntően ébredjenek rá a csoportosulás tarthatatlanságára és önként mondjanak le az ellenséges célzatu csoportosulás további fenntartásáról.

A bomlasztás céljából történő figyelmeztetést és adatgyűjtést "T" állományu operatív tisztek nem végezhetik. Ezeket a feladatokat az ügyben dolgozó filozófati operatív tisztt vagy annak közvetlen munkatársai hajtják végre. Az adatgyűjtést megfelelő felkészítés alapján a területileg illetékes körzeti megbízott elvtársakkal is el lehet végeztetni. Lényeges, hogy mind a figyelésről, mind pedig az adatgyűjtésről a célszemély tudomást szerezzen.

- g./ Fiatalokból álló ellenséges célzatu csoportosulás esetén annak az indító oknak a megszüntetése, amely kiváltotta a csoportosulása, illetve a bűncselekmény elkövetésének szándékát. Az áb. operatív munka tapasztalatai több olyan példát mutatnak, melyek szerint több fiatalokból álló ellenséges célzatu csoportosulás - a fiatalokra jellemző tulajdonságok alapján - sok esetben meggondolatlanul, minden veszélyesebb politikai cél nélkül jön létre. Az ilyen csoportosulások indító oka sok esetben a sértődöttség, a nem helyes bánásmód, vagy a rossz családi körülmény, az elhagyatottság stb.

TÖRTÉNETI HÍVATAL
A - 2013

LEPLEZETT ÉS NYILT RENDŐRI ÉS EGYÉB INTÉZKEDÉSEK AZ OPERATIV BOMLASZTÁS MEGVALÓSÍTÁSA CÉLJÁBÓL:

a./ A 006/1965 sz. Belügyminiszteri utasítás szerint a társadalomra kevésbé veszélyes bűncselekmények megtévesztett, félrevezetett elkövetőit - az összes körülmények mérlegelése alapján - az 1955 évi 22. sz. tvr. 6 §-a /1 bek.-ben/-alapuló; rendőrhatalósági figyelmeztetésben lehet részesíteni. Ez kizárólag megelőzést célzó intézkedés, melyet a feltételek fennforgása esetén laza közösség ellenes, vagy politikai jellegű ellenséges csoportosulások bomlasztására alkalmazunk, vagy olyan levelek írói esetében, akik kifejezetten izgató - uszító kijelentéseket ugyan nem használnak, de leveleik tartalma árthat hazánk tekintélyének.

Tehát a rendőrhatalósági figyelmeztetés nem azonos a BTK 60 §-nak alkalmazásával, attól el kell választani azt, mint az államigazgatási keretek között alkalmazható, ~~xxx~~ elsősorban a megelőzést célzó nevelő jellegű intézkedést. A BTK 60 §-a alapján történő figyelmeztetés büntető eljárásjogi cselekmény, míg a rendőrhatalósági figyelmeztetés közigazgatási intézkedés, amely esetben nincs helye a büntető eljárás megindításának.

Ezzel kapcsolatban a miniszteri utasítás a következőket tartalmazza:

rendőrhatalósági figyelmeztetést lehet alkalmazni akkor, amikor:

- az elkövető valamely büntett nem büntethető előkészületét valósította meg,
- a büntett megvalósításához a törvényi tényállás valamelyik eleme hiányzik, a büntett kísérletét nem lehetett megállapítani,
- ha az előző pontokban megjelölt cselekmény nem állapítható meg, az elkövető magatartása azonban kótséget kizáróan valamely büntett megvalósítására vezethet.

feltéve, hogy - mindhárom esetben - a cselekmény veszélyes a társadalomra.

TÖRTÉNETI HIVATAL
A - 2013

Tehát a rendőrhatósági figyelmeztetést politikai jellegű bűnügyekben csak azokkal a személyekkel szemben lehet alkalmazni, akiknek a cselekménye és a személyük társadalomra veszélyessége - a feldolgozó munka bizonyítékai alapján - a büntető eljárás megindítását, a nyomozás elrendelését ugyan nem indokolja, de tevékenységüket nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A rendőrhatósági figyelmeztetés alapvető célja a megelőzés, amely alkalmas a bűncselekmény megszakítására és a bűncselekményt elkövető felelősségre vonása helyett annak nevelésére. Ugyanakkor ezzel módot adunk számára ahhoz is, hogy cselekményét jóvátegye.

A rendőrhatósági figyelmeztetés előtt mérlegelni kell:

- van-e helye a figyelmeztetésnek,
- a figyelmeztetés eléri-e célját.

A rendőrhatósági figyelmeztetés is csak akkor érheti el célját, ha annak alapját tényleges káros magatartás képezi. Ebből következik, hogy az operatív adatokat, vagy más forrásból származó jelzéseket gondosan analizálni és ellenőrizni kell és csak a többszörösen ellenőrzött adatok - bizonyítékok - képezhetik a figyelmeztetés alapját.

- a figyelmeztetés során alkalmazásra kerülő intézkedések nem dekonspirálják - e a feldolgozás során felhasznált, titkos operatív eszközöket és módszereket az érintett, vagy más személyek előtt.

A rendőrhatósági figyelmeztetés végrehajtásának módja:

- a feldolgozó munka eredményeként felderített tényállást egyszerű szavakkal közölni kell a közigazgatási eljárás alá vont személlyel. Arra kell törekedni, hogy a figyelmeztetésben részesített megértse; magatartása veszélyes a társadalomra és ő maga is elismerje és ítélje el cselekményét, továbbá megértse, hogy a népi hatalom vele szemben megbocsájtó és bizalmat előlegez számára, hogy cselekményét jóvátegye.

TÖRTÉNETI HIVATAL

A - 2013

A figyelmeztetett személyek tudomására kell hozni azt is, hogy amennyiben visszaélnék ezzel a bizalommal és a jövőben újabb közösség vagy rendszerellenes magatartást tanúsítanak, a mostani cselekményükért is felelősségre vonhatók.

- a figyelmeztetés megtörténtéről jegyzőkönyvet kell felvenni. A jegyzőkönyv tartalmazza a figyelmeztetett személy adatait, a figyelmeztetés helyét, idejét az eljáró hatóság nevét, és a figyelmeztetése okául szolgáló cselekmény rövid tényszerű leírását, valamint azt a körülményt, hogy a figyelmeztetett személy a figyelmeztetést tudomásul vette. A jegyzőkönyvet a figyelmeztetett személy és az eljáró operatív tiszt - vizsgáló - írják alá.

Ha a figyelmeztetett személy a jegyzőkönyv aláírását megtagadja, ez esetben erről a körülményről, valamint a figyelmeztetés megtörténtéről feljegyzést kell készíteni és a jegyzőkönyvhöz csatolni kell.

- a feldolgozó munka és a rendőrhatalósági figyelmeztetés során keletkezett iratokat az operatív ügydosszióban rendezett állapotban az operatív nyilvántartónak kell leadni. A rendőrhatalósági figyelmeztetés végrehajtása után 24 órán belül az ügydosszió nyilvántartóba helyezését egyidőben "Határozatot" kell hozni a személy kutató nyilvántartóba történő áthelyezésére és szolgálati jegyen kérni a BM.III/2 osztálytól annak végrehajtását. A szolgálati jegyhez - melyet az illetékes vezető hagy jóvá - csatolni kell a határozatot és a kitöltött "Nyilvántartó" lapot.
- rendőrhatalósági figyelmeztetést általában egyes személyekkel esetenként csoporttal szemben is lehet alkalmazni. Hasznos a csoportos rendőrhatalósági figyelmeztetés olyan esetben, amikor egy kalandvágytól fűtött, fiatalokból álló csoportosulás tagjai bűncselekmény végrehajtását tervezik.
- a rendőrhatalósági figyelmeztetést operatív csoportvezetők, vagy annál magasabb operatív beosztottak hajtják végre. Illetékes vezetők döntésétől függően a feldolgozás adatai alapján, a rendőrhatalósági figyelmeztetést vizsgálati szervek is végezhetik.

TÖRTÉNETI HIVATAL

A - 2013

Esetenként célszerű, ha a rendőrhatalósági figyelmeztetést az operatív tiszt és a vizsgáló közösen hajtják végre.

A fiatal korúakkal szemben alkalmazott rendőrhatalósági figyelmeztetés alkalmazása meg kell idézni a törvényes képviselőjét, szüleit - vagy nevelőjét.

- a rendőrhatalósági figyelmeztetést bárhol lehet alkalmazni, kivéve a Párt, a KISZ és egyéb tömegszervezetek, a választott állami és társadalmi szervek vezetőinek helyiségeiben. Fel-tétel az is, hogy a figyelmeztetés megfelelő légkörben és kulturális körülmények között történjen.

Alkalmazható a figyelmeztetésnek olyan közvetett formája is, amikor az érintett személyt szülein, barátján, vagy előljáróján, vezetőjén keresztül, tehát közvetve figyelmeztetik tevékenységének megszüntetésére, magatartásának megváltoztatására.

FIGYELMEZTETÉS PEDAGÓGUS, A MUNKAHELYI VEZETŐ VAGY A FELSŐBB FELSŐBB SZERV VEZETŐJÉN KERESZTÜL:

Ipari üzemekben, vállalatoknál, intézményekben, iskolákban, egyetemeken, mezőgazdasági objektumokban stb. - helyeken dolgozó az ellenség által befolyásolt munkások, parasztok, fiatalok bűncselekményektől való visszatartására, bűnös tevékenységük megszüntetésére alkalmas lehet a pedagógus, a munkahelyi vezető, vagy az illetékes felsőbb szerv vezetője által történő figyelmeztetés.

E lehetőség felhasználása érdekében az operatív szerv írásban közli, a vállalat vezetőjével, a tantestület igazgatójával stb-vel az érintett személyre, vagy a csoportra vonatkozó észrevételeit, a konspiráció szigorú betartása mellett, a tevékenység bizonyítékait. Az elképzelések kifejtése mellett felkéri őket arra, hogy beszéljenek az érkeltekkel és nevelési célzatu érvekkkel figyelmeztessék őket magatartásuk káros következményeire, szólítsák fel őket magatartásuk megváltoztatására, ellen-séges tevékenységük megszüntetésére.

FIGYELMEZTETÉS LEPEEZETTEN A MUNKAHELYI, A TERÜLETI PÁRTSZERVEZET VAGY TÖMEGSZERVEZET KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL:

Esetenként, amikor más lehetőség nem látszik célravezetőnek, megszervezhetjük a figyelmeztetést úgy, hogy felkérjük a munkahelyi, a területi pártszervezet vagy tömegszervezet / KISZ / kollektívájának közreműködését. A fiatalokkal szemben alkalmazott figyelmeztetéshez kérhetjük a KISZ szervezet kollektívájának segítségét.

Jelentős eredményt hozhat pld. az, ha az operatív szerv az elé a szocialista brigád elé terjeszti az érdekelt személy tevékenységét, amelyben dolgozik. A gyakorlat bizonyítja, hogy ilyen esetekben a szocialista brigád jelentős nevelő tevékenységet fejthet ki olyan munkatársukkal kapcsolatban, akivel szemben adatok vannak arra, hogy a rendszer ellen kívánt fellépni, vagy már fel is lépett.

AZ OPERATÍV LEVÁLASZTÁS, ELSZIGETELÉS VÉGREHAJTÁSÁNAK MÓDSZEREI:

Az operatív gyakorlati munka a következő leválasztási, elszigetelési módszereket alakította ki:

a./ ügynöki úton megakadályozzuk azt, hogy a célszemély felhasználja kapcsolatát bűnös tervai megvalósításához, bevonja tevékenységébe, ill. fontos állami titkokat tudjon meg tőle.

Ezt a módszert úgy lehet alkalmazni, hogy ügynököt vezetünk be a célszemély kapcsolata mellé és így az ügynök munkájával elérhető, hogy a célszemély és a kapcsolata közötti viszony megszűnjön, megromoljon, meggyengüljön. Vagyis szembe állítjuk őket.

b./ Az operatív tiszt a célszemély kapcsolatával hazamosabb időre nyílt kapcsolatot létesít.

Ezzel elérhető, hogy az operatív tiszt nevelő jellegű hatására a célszemély ne tudja kapcsolatát ellenséges irányba befolyásolni.

TÖRTÉNETI HÍVATÁS

A - 2013

Tőle nem képes titkos vagy bizalmas adatokat megszerezni. Másrészt a célszemélyben az operatív tiszt és a kapcsolat között létrejött ismeretség bizalmatlanságot alakít ki kapcsolatával szemben.

c./ A feldolgozás alatt álló személyt, vagy kapcsolatát más helységbe helyeztetjük át, vagy megszervezzük az ország más területére történő kiküldetését- hosszabb időtartamra. Ezzel a módszerrel elérhető, hogy a célszemély - az ügyben folyó feldolgozás befejezéséig - ne tudja bevonni kapcsolatát az ellenséges tevékenységbe, ill. titkos adatokat sem tud megszerezni tőle.

d./ A feldolgozás alatt álló személy kapcsolatát névtelen levélben " jóhiszeműen " figyelmeztetjük a közte és a célszemély között kialakult viszony vagy barátság káros következményeire.

Ez a módszer úgy alkalmazható, hogy az operatív szerv leplezetten levelet küld a kapcsolatnak, s abban mintegy "jóakaróan " figyelmezteti arra, hogy az új ismerőse, kapcsolata a rendszer ellensége és tanácsos lesz szakítani vele, mert ennek káros következményei lehetnek. A levélben a célszemélyről is lehet egy-két olyan jellemző adatot közölni, melyeket a címzett is ismer, s amelyek annak erkölcstelen magatartására, ellenséges nézeteire utalnak. Természetesen ezt a módszert csak abban az esetben lehet alkalmazni, ha ez nem veszélyezteti a feldolgozó munka sikerét.

e./ A feldolgozás alatt álló személy kapcsolatának konspirált, vagy nyílt úton történő szóbeli figyelmeztetése. Ebben az esetben a rendőri szervek közvetlenül személyesen, vagy közvetett módon - hivatalos vagy társadalmi kapcsolat stb. segítségével - hívják fel a kapcsolat figyelmét arra, hogy közte és X Y között fennálló " barátság " az ő számára következményekkel járhat.

Alkalmazható olyan leplezett módszer is, amikor a feldolgozás alatt álló személy kapcsolatát munkatársán, szülein, testvérein srb-n keresztül figyelmeztetjük a célszemély és

közte lévő barátság káros következményeire. Ilyen célból felkérhetők a KISZ, a PÁRT, a szakszervezet vezetői, és rajtuk keresztül elérhető, hogy a kapcsolat ne kerüljön az ellenség hatása alá. Ezeket az intézkedéseket többnyire akkor alkalmazzuk, amikor nem célszerű, hogy a kapcsolat tudomást szerezzen arról, hogy a figyelmeztetés a BM. szerveitől indult ki.

A leválasztás, elszigetelés érdekében akkor alkalmazható a rendőrhatalósági figyelmeztetés, ha az nem veszélyezteti a felderítés sikerét, nem akadályozza az ellenséges tevékenység félbeszakítása érdekében folyó feldolgozó munkát.

f./ A feldolgozás alatt álló nem magyar állampolgár elfogadható indokok alapján történő kiutasítása hazánk területéről, mielőtt még felhasználna kapcsolatát ellenséges célja megvalósításához.

Figyelembe kell azonban venni, hogy az imperialista állam a viszonyosság elvét alkalmazva az országukba akreditált magyar diplomatákkal szemben szintén alkalmazhatja a kiutasítást. Ezért ezt a módszert, mint az operatív leválasztás, elszigetelés módszerét ritkán, megfontoltan, megalapozottan a Külügyminisztérium hozzájárulásával lehet alkalmazni.

g./ A feldolgozó munka befejezésekképpen megindítjuk a büntető-eljárást és a célszemélyt őrizetbe vesszük, mielőtt bevonná a kapcsolatát tervei megvalósításába, vagy attól fontos állami titkokat képező anyagokat szerezne meg.

Az operatív bomlasztás, leválasztás és elszigetelés felsorolt módszerei a jelenlegi gyakorlati tapasztalatok általánosításából erednek. Ezért a felsorolás nem tartalmaz minden olyan módszert, vagy intézkedést, amelyeket a különböző operatív helyzetekben alkalmazni lehet, ill. alkalmazása szükséges.

F e l j e g y z é s

dr. S z a l a i Sándor /:Budapest, 1912:/ pártonkívüli, volt egyetemi tanár a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, Budapest, I., Attila u 95.sz. alatti lakosról az alábbi megbízható, ellenőrzött adatokkal rendelkezünk:

Szalai Sándor az ellenforradalom óta folyamatosan napjainkig rendszeresen tesz az ellenforradalmat dicsőítő, a Szovjetuniót és a párt vezetését gyalázó kijelentéseket és e kijelentéseket csaknem valamennyi beszélgetésében megismétli. Több személy jelenlétében nem egy esetben trágár szavakkal gyalázza a Magyar Népköztársaság állami és társadalmi rendjét.

I.

Szalai Sándor az ellenforradalom idején tagja volt az Eötvös Lőránd Tudomány Egyetem Bölcsész-kari Forradalmi Bizottságának, a Magyar Tudományos Akadémia Nemzeti Bizottságának. E tevékenysége alapján a népi demokrácia ellenes egyik vezéralakja volt az egyetemen és a Magyar Tudományos Akadémián.

Politikai nézetei és célkitűzései az alábbiakban összegezhetők: a polgári demokráciához való visszatérés, az oktatás vonalán pedig szellemi liberalizmus, a párt mentes egyetemi élet megteremtése.

1956. november 3-án sürgette az Akadémiát, hogy "tegyen hitet a tudomány minden hatalmi korlátozásától, politikai, vagy erkölcsi nyomásától való szabadsága mellett, rehabilitálja az elnyomott tudósokat és tudományos irányzatukat és szabadítsa meg a magyar tudományt a sztalinista bilincsektől."

Szoros kapcsolatban állt a Mérei-Fekete féle illegális revizionista szervezkedés tagjaival, elsősorban Mérei Ferencsel a szervezkedés egyik vezetőjével. Megkapta a szervezkedés programját a "Hungaricus" illegális revizionista tanulmányt. A tanulmány tartalmát mással is közölte.

Az ellenforradalommal kapcsolatos nézeteit nem változtatta meg napjainkig sem. Azt ma is forradalomnak tartja, arról beszél, hogy "1956 októberének egyik fő hibája abban állt, hogy kesztyűs kézzel bánt a kommunistákkal." Az ilyen beszélgetéseiben rendszeresen tesz fenyegető hangú kijelentéseket Kádár elvtársra vonatkozóan.

Hangoztatta az ellenforradalomra vonatkozóan, hogy "Magyarországon ennél népibb mozgalom nem volt." Ezzel kapcsolatban engem nem az izgat, hogy 280 ártatlan kommunistát, hanem, hogy 5.000 ártatlan embert végeztek ki. Szavainak kíséretében gyakran használ a párt vezetőire, Kádár elvtársra megbélyegző kijelentéseket, gyilkosok és hasonló kitételek kíséretében.

II.

A szocializmusról alkotott nézetei szerint a Kommunista Párt kitenyészt egy osztályt, amely nem különbözik Rockefellerétől.

Azonos módon fejtegeti nézeteit, amikor a civilizációról és a bűnözést összehasonlító beszélgetésében kijelenti: "... Nincs lényeges különbség a rothadó monopol szocializmus és a rothadó monopol kapitalizmus között."

A Magyar Népköztársaság állami és társadalmi rendjével kapcsolatban kifejti, hogy Magyarországon van egy nagyon szűk kis réteg, amely a hatalom birtokában van. Ugyanez van Amerikában is: "... Ennek a rendszernek szerves tartozéka a terror és az elnyomás és bizonyos dolgok olyan elmaradása, az erkölcsök olyan lezúllása, ami a magyar munkásosztály történetében tökéletesen ismeretlen."

Az értelmiséggel kapcsolatos nézeteiben kifejti, hogy " nálunk az értelmiség nincs megfizetve és e mellett morálisan is meg van bélyegezve." Más alkalommal azt fejtegeti, hogy "a tudományok szabadságáról nálunk nem lehet beszélni."

Több esetben hangoztatta, hogy: " a népi demokráciában elkerülhetetlen az, hogy egyes dolgokat revízió alá kell vonni." Ugyanakkor nem egy esetben beszél arról: " nem lehet erőszakkal átugrani a dolgot, mint például Magyarország egy hosszú polgári demokratikus fejlődést."

A fentiekkel összefüggően, vagy attól függetlenül azonos módon fejti ki nézeteit a termelőszövetkezeti mozgalommal kapcsolatban. Hangsúlyozza, hogy ilyen viszonyok közepette: "esztelenség" a termelőszövetkezetek szervezésével és fejlesztésével foglalkozni."

A népi demokratikus rendszerről kialakított nézetei összege-
zéseként több esetben összehasonlításokat tesz az ellenforra-
dalom előtti és az ellenforradalom utáni állapotokat illetően.
Ezzel kapcsolatban hangsúlyozza, hogy az ellenforradalom után
kialakult viszonyokat "bizonyos értelemben gyűlöletesnek tart-
ja, mint az ellenforradalom előtti időszakot."

III.

Szovjet elleni gyűlöletének gyakran ad kifejezést, ezekben a
kijelentéseiben többször szerepel Szovjetunió és a "magyar
Népköztársaság baráti viszonyának gyalázása, Szovjetunió bel-
ső helyzetének ellenséges hangnemben való taglalása, a Szovjet-
unió külpolitikáját becsmérlő kijelentései.

Egyik alkalommal kifejtette, hogy a " hadtörténelemben is pél-
dátlan dolognak tartja, hogy egy hatalom letipor egy kormányt
és tagjait másfél év múlva bíróság elé állítják."

A Szovjetunió és a népi demokráciák viszonyát gyarmati kizsákmá-
nyoló viszonyoknak minősíti és ezt a meggyőződését több esetben
hangsúlyozza is. Ilyen jellegű beszélgetések kapcsán gyakran
minősíti a Magyar Népköztársaságot "Szovjetunió csatlósa"-ként.

Bőségesen foglalkozik a Szovjetunió gazdasági rendjével. Ezzel
kapcsolatosan kifejti, hogy teljes egészében helyesli Gyilaszt
álláspontját. Egyik beszélgetése során Szalai kifejtette :
" a világ legveszélyesebb rákfenéjének a szovjet rendszert tar-
tom."

Lekicsinyítőleg beszél a Szovjetunió arról a törekvéséről, hogy
a 7 éves terv idő alatt tulszárnyalja a legfejlettebb kapi-
talista országokat. E törekvését a Szovjetuniónak nevetségés-
nek minősíti. Ugyanakkor dicshimnuszokat zeng a nyugati kul-
tura előnyeiről és fejlettségéről.

Amerikával kapcsolatban kijelenti, hogy "millió számra nőnek
az automatizálásra alkalmas gépek, ugyanakkor a Szovjetunió
képtelen megcsinálni egy dologban, egy darabot."

A Szovjetunió 7 éves tervével kapcsolatban értékelésként ki-
fejt " 3 év múlva Hruscsovnak individuális dolga, mint ez a
6 vagy 7 éves terv, amely túl akarja haladni Amerikát, ami
igaz lehet, csak, hogy Amerika Roosevelt óta évente 8.500 millió
dollárt fordít a farmerekre, hogy kevesebb vajat, krumplit és
tejet termeljen. Szénbányászatban akarja túl haladni?
1929 óta Amerikában egyre csökken a szénbányászat, mert már
nincs egy lokomotív, amely szénrel menne."

Szovjetunió külpolitikáját propaganda manővernek minősíti s kifejti, hogy amennyiben a Szovjetunió nem csinál valamit "akkor nincs ma már épelméjű ember, aki elhinné, hogy a szovjetet bárki megtámadhatja. A Világban a félelem a szovjet támadás felől van."

A német kérdéssel kapcsolatban arról beszél " a németek végsőfokon úgy fognak berendezkedni a maguk portáján, ahogy ők akarnak, s nem úgy, ahogy a Szovjetunió elképzei. A mai helyzet nem lesz sokáig fenttartható, mert minden ember tudja nem lehet a nemzetközi politikában légvárakra építeni."

Szalai Sándor magatartása és megnyilvánulásai hosszabb ideje ellenséges szembenállást és propaganda kifejtését mutatja. A fentiek alapján javasoljuk dr. Szalai Sándort a Magyar Tudományos Akadémia levelezői tagságától megfosztani és a Magyar Tudományos Akadémiánál és intézeteinél valamennyi állás és tisztség viselésétől eltiltani.

Szalai

Szalai

158

Szigoruan titkos!

J e l e n t é s

Budapest, 1958. június 23.

Dr. Szalai Sándor 46 éves, egyetemi tanár, pártönkivüli, az Egyetemi Könyvtár alkalmazottja, Budapest, I. Attila u 95.sz. alatti lakos.

Szalai nagypolgári családból származik, apja ügyvéd volt. Iskoláit Budapesten, Lipcsében, Frankfurtban és Zürichben végezte. 1930 őszén belépett az SzDP V. kerületi szervezetében. Aktív tevékenységet 1938-tól fejtett ki.

1946 augusztusában az SzDP aktív támogatása mellett elnyerte a budapesti Bölcsészkaron a társadalomtudományi tanszéket. Az állás elnyerésével a kommunista professzorok ellensúlyozását kívánta elérni. Akadémiai tagságát ugyancsak az SzDP segítségével érte el. Oktatómunkáját ebben az időben a párt részéről több jogos bírálat érte. Az egyetemről 1950 elején leváltották, meghagyva professzori címét, akadémiai tagságát és tud. igazgatóként osztották be az Akadémia felügyelete alatt álló könyv és folyóirat kiadáshoz. 1950-ben őrizetbe került és 1956-ban szabadult.

Szabadulása után az ELTE-re került tanárnak és visszakapta akadémiai tagságát is. 1957 júniusában az ellenforradalom alatt kifejtett tevékenysége alapján fegyelmi vizsgálatot folytattak le, amelynek határozata értelmében az akadémiai tagságának érintetlenül hagyása mellett az egyetemről eltávolították. Ezt követően az egyetemi könyvtárban helyezkedett el, ahonnan fizetést kap, minden ellenszolgáltatás nélkül, azt is megtiltották neki, hogy munkahelyére bejöjjön.

A fegyelmi eljárás során csupán az Akadémián kifejtett ellenforradalmi tevékenységet vizsgálták ki, melynek alapján fegyelmi mellett eltávolították az egyetemről. A fegyelmi vizsgálat sem tárta fel elég mélyen Szalai ellenforradalmi tevékenységét, egyáltalán nem foglalkozott a Bölcsészkaron kifejtett tevékenységével. Szalai maga is úgy értékelte, hogy a fegyelmi eljárás általa nem remélt kedvező határozattal zárult. Magasabb jövedelemhez jutott és ezért semmi munkát nem végez. Környezete rendkívül csodálkozik ezen és nevetségesnek tartják. Dr. Szalai Sándor miután 1956-ban visszakerült az egyetemre a jobboldal vezéralakja lett. Aktív támogatója és kezdeményezője lett minden olyan követelésnek, amely a bomlást, az ellenforradalmi szellem fokozását célozta.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

54

Az ellenforradalom idején eszmei irányítója volt az egyetemi ifjúságnak. Erről Szalai a november 3.-i MTA Nemzeti Bizottság ülésén az alábbiakat mondotta:

"... a forradalom első 5 napját és részben az utolsó napjait is az egyetem bölcsészeti karán harcoló ifjúság forradalmi bizottsága mellett töltöttem...."

Szalai aláírta az egyetem vezetőségének nyilatkozatát, amely 11 pontban foglalta "forradalmi" követeléseit. A Forradalmi Bizottság gyűlésén jelen volt és felszólalt. Ő képviselte nyíltan a forradalmi bizottságban a legszélsőségesebb tudatos jobboldalt. Résztvett a bizottsági tagság listájának összeállításában, majd ő maga gépelte le, majd a gyűlésen, mint a jelölő bizottság vezetője szerepelt. Tagja lett a bizottságnak. Igen aktívan résztvett a forradalmi bizottság további gyűlésein. Rendszeresen felszólalt. Javaslatokat tett. Felszólalásának lényege az 1948-as állapotokhoz, a polgári demokráciához való visszatérés, az oktatásban az eszmei liberalizmus, pártmentes egyetemi élet, a Világi-féle egyetemi autonomia volt. Szalai javasolta, hogy a hallgatóknak diákbizottságnak/ stencilligépet biztosítsanak. Az itt kifejtett tevékenység arra irányult, hogy a hallgatók abszolút szimpátiájának elnyerésével az egyetem rektora lehessen.

A másik területen ellenforradalmi cselekedete MTA-ban folyt; konkrét célja a főtitkári szék megszerzése volt. Itteni tevékenysége ismertté vált a fegyelmi eljárás során.

Szalai az ellenforradalom után továbbra is kitartott és jelenleg is kitart az ellenforradalom alatt tanúsított magatartása és véleménye mellett. Azt hangoztatja, hogy ha a "forradalom" győz nem lett volna Magyarországon fasiszmus, hanem kialakult volna Ausztria mintájára egy "egészséges" szoc.dem. és kereszténydemokrata koalíció. Az ellenforradalom fő hibájaként veti fel, hogy kesztyűs kézzel bánt a bolsikkal. Kijelentette, hogy a horthy-rendszer sokkal jobb volt a jelenleginél, mert az csak egy pártot kommunisztát üldözött, a jelenlegi pedig az egész népet üldözi. Annak a reményének ad kifejezést, hogy a jövőben a becsületesebb emberek ugyanúgy lakat alá teszik, majd az ellenségeiket, mint most Kádárék a "legjobb" hazafiakat. A békamozgalmat szovjet propagandának tartja Amerika ellen. Azt terjeszti, hogy Dr. Ruzsnyák azért nem meri őt tevékenységéért felelősségre vonni, mert tudja, hogy az októberi szellemé a jövő.

Az MTA 1957 évi nagyhetének üléseiről tüntetően távol maradt, mert semmiféle közösséget nem hajlandó vállalni a jelenlegi akadémiai vezetőséggel.

Szalai Sándor tudományos címét mint politikus nyerte el. Mint politikus pedig mint ellenforradalmár a kapitalizmus tudatos visszaállításának képviselője szerepelt. Szalai komoly hatással volt az eseményekre céltudatos, erőszakos fellepésével az egyetemen és az Akadémián egyaránt. Szalai Sándor tudományágában közismerten burzsoá nézetek hirdetője, szembenáll a marxizmus-

leninizmussal.

J a v a s l a t:

Szalai Sándor ellen ~~újabb fegyelmi vizsgálatot indítani~~ és annak alapján cselekményeihez mértén újabb fegyelmi büntést hozni. Jelenlegi büntetése anyagilag előnyösebb helyzetbe hozta, mint annak előtt. Mivel nagy jövedelméhez teljesen munka nélkül jut sok felesleges idejét a rendszerünk mecsapolására használja fel.

Javasoljuk a tudományos életből való eltávolítását.

Handwritten signature

TÖRTÉNETI HÍVATAL

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 1

Tárgy: Dr. Szalai Sándor
9/8 rendszabály
3/c segítségével törté-
nő ellenőrzésére

Javaslat

Budapest, 1958. január 3.

Javaslom dr. Szalai Sándor /Budapest, 1912. Glasner Piroska, tudományos főmunkatárs, volt egyetemi tanár/ Budapest, I. Attila u 95. II. 1. sz. alatti lakost 9/8 rendszabály segítségével ellenőrzés alá vonni.

Ellenőrzését az alábbiak indokolják:

Dr. Szalai Sándor az októberi ellenforradalmi események során munkahelyén az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem Bölcsészkarán, valamint a Magyar Tudományos Akadémián igen aktív ellenforradalmi tevékenységet fejtett ki. 1957.-ben ellenforradalmi tevékenysége miatt egyetemi tanári beosztásából leváltották és az egyetem központi könyvtárába helyezték át tudományos főmunkatárssá. Két oldali ellenőrzött úgynöki jelentés bizonyítja, hogy Szalai az ellenforradalom után sem hagyta abba ellenséges tevékenységét. Ismert jobboldali politikusok 5-6 főből álló csoportja tömörül köréje, akiket rendszeresen fogad lakásán és ott megbeszélést tartanak. Ezen kívül konspirált találkozókat is bonyolít le különböző espressókban és más nyilvános helyeken.

A beépülést az alábbiak szerint javaslom végrehajtani:

I. Attila u 95. III. 1. sz. alatt lakik Bárócs Endre elvtárs, aki a Budapesti Politikai Nyomozó Osztályon csoportvezetőként dolgozik. Lakását rendelkezésünkre bocsájtja és a beépülést a padló, illetve a plafon átfurásával hajtjuk végre. A ház tervrajzát a II/10 osztály megszerzi és a szükséges technikai eszközöket biztosítja.

Szalai jelenleg 10 nap szabadságát tölti a mátraházi akadémiai üdülőben. Háztartási alkalmazottja Szántó Ida szintén a fenti címen lakik. Geréb Sándor és Jambrik István rny. fhdgy. figyelés alá veszi Szántó Idát, mikor az lakásáról eltávozik. Addig a II/10 osztály beosztottai elvégzik a szükséges előkészületeket és a padló, illetve a mennyezet átfurását akkor végzik el, amikor a háztartási alkalmazott nem tartozkodik ott. Zima Péter rny. fhdgy. a II/10 osztály beosztottaival a lakásban tartozkodik és belülről biztosítja a zavartalan munkát, ezen kívül telefonügyeletet tart és szükség esetén értesíti az elvtársakat, hogy hagyják abba a munkát, ha a háztartási alkalmazott a munka elvégzése előtt hazatérne. A figyelmet végző két elvtárs rendszeresen telefonon tájékoztatja Zima elvtársat a háztartási alkalmazott mozgásáról.

#3

Bárdos Endre elvtárssal közöltük, hogy milyen célból kívánjuk lakását igénybevenni. Felesége, valamint gyermeke reggel 1/2 9 től este 17 óráig szintén nem tartozkodik otthon. Így a beépülést reggel 10 órától du. 16 óráig hajthatjuk végre számunkra alkalmas napon. A beépülést mindkét szobába javasoljuk végrehajtani. Adataink szerint a megbeszéléseket a könyvtár-szobában szokták lefolytatni, de feltehető, hogy a másik lakószobát is igénybeveszik.

Szalai lakásában való bejutás annak megállapítására, hogy a mennyezetben nem történt-e vakolat leválás, úgy biztosítjuk, hogy a II/10 osztály használhatatlanná tette Szalai Telefonját és telefonjavítás címén bemennek a lakásba a II/10 osztálybeosztottjai és "elvégzik a telefon javítását" és ezzel egyidőben mikrofon próbát is tartanak.

Jambrik István rny.fhdgy.

Hollós Ervin rny. alezrd.
osztályvezető

Harengosz Szilveszter
rny. szds.
alosztályvezető l.

Hórváth Gyula r.ezredes
főosztályvezető k

TÖRTÉNETI HIVATAL

B. M. _____ kapitányság

Szám: _____/19_____

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Készült 1959. évi febr. 4. napján a Bp. 31. fsk. utca _____ szám _____ emelet _____ ker., _____ ajtó alatti helyiségben.

dr. Szalai Sándor

A tanú (neve, szül. éve és helye, foglalkozása, lakása):
1912. Bp. egyetemi tanár I. Attila u 95.

A gyanúsítotthoz, valamint az ügyben egyébként érdekelttekhez való viszonya: _____
érintetlen

Az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében kárt szenvedett-e? _____
nem

(A tanúkihallgatásnál figyelemmel kell lenni a BP. 55. és 56. §-aira. A BP. 57. §-ában foglaltakra figyelmeztetni kell a tanút, és mind a figyelmeztetést, mind a tanúnak idevonatkozóan tett nyilatkozatát be kell jegyezni.)

A tanú — törvényes jogaira, valamint a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetés után — vallomását az alábbiakban adja elő:

KÖZLÉS: Önt tanúként kívánom kihallgatni Mérei Ferenc és társai ügyében.

Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti.

FELELET: A közlést és figyelmeztetést tudomásulvettem.

KÉRDÉS: Ön ismeri Lakatos Imrét aki 1956. novemberében disszidált. Milyen körülmények között jutatta el Ön Lakatos Imrének az Önnél lévő könyveit?

FELELET: Lakatos Imrét régebről ismerem. Disszidálása után - hivatalos engedéllyel - lakásába én költöztem ahol én úgy tudom részben magánkönyvtári, szépirodalmi és matematikai-fizikai szakkönyveket tároltam. Lakatos feljegyzést is hagyott hátra amelyben különböző könyvek visszajuttatására hívta fel a figyelmet. Én érintkezésbe léptem az illetékes szervekkel - e nélkül is számos könyvtár is kiszált és

108,

elvitt könyveket - majd a MTE Matematikai Intézet részéről Székely Gábor jelent meg aki egy-két láda könyvet elszállított az Intézetbe, más könyveket kisebb számban emlékezetem szerint Balázs Tibor, Lipták Tamás és mások vittek el. Székely Gábor megemlítette, ha erre engedélyt kapnak úgy egyes könyveket kijuttatnak Lakatos Imrének.

KÉRDÉS: Mikor, milyen körülmények között kapott Ön Mérei Ferenc társaságához tartozó személytől több oldalból álló írományt, mely a 1956. évi októberi események értékelésével foglalkozott ?

FELELET: 1957. elején valakitől - akinek a személyére nem emlékszem és nem tudom, hogy milyen társasághoz tartozott kaptam egy használt, félig rongyos, 30-40 oldalas közönséges sokszorosító gépen sokszorosított írományt amely történelmi visszpillantással igyekezett bemutatni az egész XX. kongresszus utáni és a 1956. év végéig terjedő magyarországi események fejlődését. Az egész értelmezés kétségkívül ellentétben állott azzal az állásponttal amelyet a párt és a kormány ezen eseményekről kifejtett.

Én a magam részéről megírás stílus, tartalom, érvelés, tekintetében értelmetlennek találtam ezt az egész írásművet és erről alkalomadtán ilyen értelemben említést is tettem Horváth Zoltán és alighanem más személyek előtt is.

KÉRDÉS: Propagálás céljából beszélt Ön a szóbanforgó írományról ?

FELELET: Én az egész írásműnek nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget. Egyikének tekintettem azoknak a röpiratoknak, melyek azokban a hónapokban a legkülönbözőbb - általam ismeretlen - forrásokból kikerültek. Horváth Zoltánnak is csupán kuriozum képpen mutattam meg.

KÉRDÉS: Mi történt az Ön birtokában került ellenforradalmi röpirattal ?

FELELET: Nincs külön emlékem arról, hogy ezzel az írásművel mit történt. Érmelléki uti lakásomról való elköltözésemkor nagy tömegben selejtezték ki az egyéb íromány és nyomtatvány mellett azokat az újságokat, brossurákat, röpiratokat, stb. amelyek 1956. ősze óta felgyülemlettek nálam, valószínűleg ezekkel együtt semmisítettem meg, illetve dobtam el.

109.
E

De az is elképzelhető az íromány sorsát illetően, hogyha azt valaki akkoriban elkérte tőlem, akkor odasótam mert számomra érdektelen volt.

KÉRDÉS: Kiván-e egyebet az ügyre vonatkozóan előadni.

FELELET: Egyebet az ügyvel kapcsolatban elmondani nem kívánok.

Vallomásomat a jkv. helyesen tartalmazza, melyet elolvasás után h.h. aláírok.

Felvette:

Benedek Endre r.fhdgy.
s.k.

dr.Szalai Sándor s.k.
tanu.

Másolat hitelezül:
Bp.1959.febr. 10.

Bolla Lajosné r.irm. .

Adta: "Sipos" ügyn.

Vette: Harangozó Szilveszter
rny.szds.

Idő: 1958. március 6.

Tárgy: SZALAY SÁNDOR-ról

J e l e n t é s

Budapest, 1958. március 18.

"Sipos" ügyn. jelenti:

Mult hét egyik estéjén feketére hívták Sós Endre lakására Dr. Szalai Sándor /: volt egyetemi tanárt, jelenleg tudományos kutatót és szakirót, aki az ellenforradalom idején az egyetemen és az Akadémián is élénk szerepet játszott /: Száva Istvánt /: a Népszava volt felelős szerkesztőjét /: Vámos Magdát /: a Magyar Nemzet hajdani munkatársát /: Dr. Weinstein Pál főorvost, stb. Dr. Szalai Sándor, elhívta Jós Kázmérné született Hajós Klári művészi tornatanárnőt is,

[Az est folyamán Dr. Szalai Sándor kihívta a szobából Sós Endrét és Száva Istvánt. A következőket mondotta:

"Gyerünk valahová, ahol nem hallgathat ki senki bennünket. Menjünk a fürdőszobába, ahol nem lehet lehallgató készülék." Száva Pistát azért hívtam ki - ne haragudjon rám - mert tanura van szükségem. Ha ebből a beszélgetésből bajom lesz, ha Sós Andris ezt bárkinek elmondja, Száva Pista a tanu, hogy mi történt. Meg kell Neked mondanom Andris - hangoztatta Sós Endre felé fordulva - hogy amit te a magyar zsidóság élén csinálsz, az gázság. Te a Kádár rendszer ügynöke vagy a külföldön. Es figyelmeztetlek, hogy ebből baj lesz. Egyelőre csak az emberek megvetése kísér, de nem szeretném, ha később téged felakasztanának és nekem azt kellene mondanom az akasztásodnak, hogy igazuk van. Te propagandát csinálsz a Kádár rendszernek, amely börtönbe dobta a legjobb diákjaimat és nem egyet felakasztott közülük. Te egy véreskező rendszerrel állítod külföldön, hogy vallásszabadságot ad. Te egy véreskező rendszernek hozod a külföldi pénzt"

Sós Endre közbeszólt:

"Nekem kötelességem gondoskodni, hogy a szegény

49.
S

zsidóknak legyen külföldről is pénzük, hogy a szociális akció zavartalan legyen."

Dr. Szalai Sándor így folytatta:

"Inkább ne legyen szociális akció. Inkább kerüljön az utcára az aggók házaiból és az árvaházakból néhány ezer zsidó, de a Kádár rendszernek nem szabad devizát szerezni és erkölcsi bizonyítványt kiállítani. Te jót csinálsz esetleg néhány ezer emberrel, de ugyanakkor javított külföldön a Kádár rendszer hírére. Sándor Pál is szerzett pénzt a Horthy rendszer idején a magyar zsidóknak, de közben megvetésnek tette ki magát, mert segített a világ előtt tisztára mosni a fehér terroros, numerus claususos Horthy- rendszert. /: Sándor Pál, Rassay párti képviselő, zsidó vezetőférfi evolt a horthy korszakban./ Neked az lenne a kötelességed külföldön, hogy négy szemközt felvilágosítsd a zsidó vezetőket a valódi helyzetéről. Neked nem szabadna belevinni a magyar zsidóságot a békemozgalomba sem, amely a legaljasabb mozgalom a világ megtévesztésére. Látod, az elődöd, akit a kormány kirugatótt, nem vállalt minden feladatot. Te pedig kidobtad a kormány megbízásából azt az iskolaigazgatót, akinek nem volt más bűne, minthogy átvett a szegényeknek izraeli pénzeket. Hár Izrael nem adhat a nyomorult magyar zsidóknak?

Amit én mondom neked az nemcsak a magam figyelmeztetése, hanem legalább tizenöt barátom bizott meg azzal, hogy utoljára figyelmeztessélek. Szeretném még megkérdezni, hogy mi az a határ, ameddig kiszolgálod a Kádár rendszert?"

Sós Endre így felelt:

"Ameddig az biztosítja a zsidók jogegyenlőségét. Te - akár akarod, akár nem - az egykori deportáltak malmára hajtod a vizet. Vedd tudomásul, hogy én addig a Kádár rendszer mellett állok, amíg az e nemcsak megvédi, hanem jogokat is ad a zsidóknak. Ha a Kádár rendszer is deportálni akarná a zsidókat, félrevonulnék és nem nyujtanék ehhez segítőkezet."

Dr. Szalai Sándor azt kiabálta:

"Akkor kár tovább beszélünk. Szóval Te csak ezt a határt tekintened választó vonalnak, különben mindenben kiszolgálod a Kádár rendszert?"
/: Száva István utólag kijelentette, hogy fogalma sem volt az egész tervről előzőleg. A beszélgetésnél egy szót sem szólt. Látszott rajta, hogy kirohanna. De Dr. Szalai Sándor ott állt az ajtóban. Vámos Magda utólag felhívta a feleségemet és mentette Száva Istvánt, hogy az hagyta öröközgatni a "bolond Szalait".

Barabás Anna V. Tanács titkárságán dolgozik.
Liebermann L. ideg orvos mesélt a Szalaiinak Angliáról.

"Sipos"

Harangozó Szilveszter rny.szds.

TÖRTÉNETI HIVATAL

50, ~~118~~

Harangozó elvtársnak !

" Sipos " szerintem helyesen csinálta Szalai kompromittálását, meg kell vele beszélni, hogy csinálja tovább, másokkal is, szocdem-ekkel, újságírókkal is beszélje meg, hogy most már aktívabban terjedjen. Helyes lenne ha Hajós Klárral ismét beszélne a dologról és felvetné neki azt, hogy nem igaz, hogy Szalai komoly összegeket ad a Fehér Segélyre, azt csak ő mondja. Erről a témáról Hajós Klárral többször beszéljen, hátha ennek során Klári elmondja azt, amit tud még, hogy kinek ad pénzt Szalai.

1959. ápr. 9.

Hollós ~~sz~~

TÖRTÉNETI HIVATAL

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 1

5

Adta: "Sipos"

Vette: Srankó János

Idő: 1959. március 14.

Tárgy: Dr. Szalai Sándorról

J e l e n t é s
Budapest, 1959. március 14.

"Sipos" jelenti:

Azt az utasítást kaptam, hogy próbáljam egy-két személy előtt "gyanús"sá tenni a magát hangos ellenforradalmárnak megjászó Dr. Szalai Sándort. Az utasításnak az utóbbi hat napban eleget tettem és az a véleményem, hogy az egyik ilyen irányú beszélgetésem már tudomására is jutott Dr. Szalai Sándornak.

Néhány nap előtt véletlenül találkoztam Jós Kázmérné Hajós Klárral, akivel együtt elmentem a "Rózsadomb" cukrászdába. Mikor az asszony elmesélte, hogy megint elég gyakran van együtt Dr. Szalai Sándorral

rátereltem a szót Szalai körülményeire. Megkérdeztem a nőtől, hogy nem találja-e "gyanús"-nak Szalai életkörülményeit? Mit gondol: - miért nem indult Szalai ellen bünvádi eljárás az 1956-os dolgai miatt? Miért maradt meg - az egyetemi elbocsátása után is - a régi, nagy tanári fizetése? Miért maradhatott akadémikus? Miért kapott rádió-előadásokat? Miért merészel uton-utfélen ellenforradalmi kijelentéseket tenni?

Hajós Klári - aki egyébként elég értelmes, de nem különösebben jóeszü nő - nyomban megjegyezte: "Értem, mire gondol. Én is gondoltam már erre. Nekem is furcsának tűnt fel sokszor Sanyi élete... Mivel azonban Sanyi valóban utálja a mai rendszert és rendkívül nagy áldozatokat hoz a "Fehér Segély"-nek, amelynek érdekében sokszor minden holmiját zálogba teszi, csak arról lehet szó, hogy Sanyi kétfelé dolgozik, szíve szerint az ellenforradalmárokat támogatja, de kényszerből az Államvédelmi Hatóságnak is végez munkát, hogy le ne csukják".

TÖRTÉNETI HIVATAL

J - 9738 / 1

10/688

6

Hajós Klári elmondta, hogy Szalainak nemcsak azért vannak - a családjának adott nagy összegű támogatáson kívül - anyagi gondjai, mert lezserül gazdálkodik, hanem azért is, mert nem is képzelem el, hogy "mindenét oda adja, ha kell a "Fehér Segély"-nek."

Hajós Klári elképzei, hogy Szalai kapcsolatban áll az Államvédelmi Hatósággal, de csak azért, hogy a "bőrét-mentse" és "bizonyára csak lényegtelen dolgokat közöl a hatóság embereivel, viszont teljes odaadással dolgozik a társaiért".

Hajós Klári "zseniális"-nak nevezte Szalait, aki "ép bőrrel" tudta meguszni az 1956-os események következményeit és még az "Államvédelmi Hatóságot is az orránál fogva vezette".

Egy nappal e beszélgetés után Hajós Klári felhívott és másnapra találkozót kért tőlem a "Rózsadomb" cukrászdában, ahol kijelentette, hogy folyton arra gondol, amiről beszéltünk és ma már sokmindent világosabban lát. Ugy nyilatkozott, hogy a "zseniális" Szalai voltaképp "morak insanity", "akitől minden kitelik és mindennek az ellenkezője is". Ő nem lépődne meg azon sem, ha kiderülne Szalairól, hogy "ál-ellenforradalmár" és "mindenre kapható". Neki már régen érthetetlennek tűnik fel, hogy miért merészel Szalai állandóan ellenforradalmárok között forogni és miért tartóztatják le sorra Szalai barátait, csak éppen őt nem?

Hajós Klári elmondta még, hogy az utóbbi időkben - mint Szalaitól tudja - megint le-tartóztatások voltak ~~valami~~ /: ha jól értettem :/ "Hungaricus" aláírásu cöpirat miatt; hogy Lipták Tamást és néhány más ifjút is lefogtak; hogy küszöbön áll Mérei pere. /: Itt jegyzem meg: Vázsonyi Endrétől hallottam futólag, hogy "gyűjtés" volt Mérei ügyvédjének honoráriumára. :/

Hajós Klári azután rátért egykori barátnőjére, Dixire, aki "veszedelmes ÁVH-besugó" és akivel teljesen szakított. Dixi dolga annyira világos, hogy ahhoz kétség sem fér. Dixi nemcsak lakást kapott az Államvédelmi Hatóságtól, hanem ráadásul "egy belügyi házban" utaltak ki számára sürgősen lakást, mert gyorsan kívánták jutalmazni "nagy érdemeit".

Beszélgettem Szalairól Száva Istvánnal is, aki - pedig virágnyelven kezdtem a diskurzust - percekben belül közbevágott: "Már a börtönben elterjedt Szalairól, hogy spicli. Már ott tudtuk, hogy beszervezték. Sok kivételben is részesült. Most is spicli és most is kivételeznek vele. Azért mer pofázni. Mást már tíz évre ítéltek volna azokért a pofozásokért, amiket Szalai, mint provokátor, megengedhet magának. Én már régen csak hallgatók Szalai, mint jelenlétében és hagyom őt beszélni. Egyébként Szalai már a szociáldemokrata pártban is rendőr-

#10

ségi besúgó volt. Péter Gáboréknak küldött információkat a szociáldemokrata ülésekről".

/: Utasítást kérek, hogy folytassak-e további ilyen irányú beszélgetéseket még egy-két emberrel, és főleg tartsam-e felszínen ezt a témát Hajós Klárával, aki megint rendszeresen találkozik Szalai Sándorral? :/

"Sipos"

MEGJEGYZÉS:

Dr. Szalaira vonatkozó hírek terjesztésére ügynökünk Hollós alezredes elvtársától kapott utasítást.

INTÉZKEDÉS:

A jelentés egy példányát megküldjük a II/5-E. alosztálynak.

Szankó András
/: Szankó András :/
r.szds.

Készült: 5. pld. 3. old.

S.M.	1.	"
	1.	"
	1.	"
	1.	"
	1.	"

Fnytsz: 46/317/1959.

TÖRTÉNETI HIVATAL

80
88

Belügyminisztérium
II/5 e alosztály

Szigorúan titkos!

Adta: "Hamvas Judit"

TÖRTÉNETI HIVATAL

Vette: Hollós Ervin r.alezds.

T - 9738 / 1

1958. szeptember 12.

Tárgy: Szalai Sándor

J e l e n t é s

Budapest, 1958. szeptember 12.

"Hamvas Judit" jelenti:

1958. szeptember 3.-án Korányiné meglátogatta Szalai Sándort lakásán. Kb. 1 órát beszélgettek.

Korányiné felháborodottan támadt Szalaira, hogy róla azt terjeszti, miszerint ő Ávós besugó. Ez Szalai régebbi - hiúságán esett sérelmeiből vezethető le - de hogy anyai aljassággal képes visszavágni, ezt Korányiné nem képzelte. Egy magántermészetű sérelmet úgy megtorolni, hogy valakit teljesen alaptalanul rágalmazzanak, társadalmilag lehetlenné tegyenek - s ráadásul az vádaskodás természeténél fogva teljesen kivédhetetlen - ez hihetetlenül aljas.

Szalai erre nagy nyugalommal, elkezdte fejtegetni, hogy korántsem erről van szó, s előadta a következőket:

Nézd arról, hogy téged bárki is ávos besugónak tartana, nincs semmi tudomásom. Közülünk senki sem hiszi ezt rólad - ezt biztosan állíthatom. Ezzel szemben, hogy bizalmatlanok vagyunk veled, vagyis a bizalmunkat megvontuk tőled, ez igaz. Ez annyira igaz, hogy ha valaki nem a baráti, hanem csak az ismeretségi körömben elkezdene politikával foglalkozni és közben valamilyen okból kifolyólag el kezdene veled is foglalkozni - feltétlenül elmennék hozzá és kérném, hogy vagy az egyiket, vagy a másikat hagyja abba, mert ez a kettő együtt veszélyes.. Hogy miért tenném ezt, illetve miért tennék ezt? En logikával foglalkozom, tehát nagyon logikusan le tudom neked vezetni: Nagyon nehéz időket élünk. Az én életemben és a mozgalom életében ilyen nehéz szakasz még alig volt. Közülünk sokakat kivégeztek - de sokan maradtunk, akik az életünket tettük fel erre a harcra. Tehát mi, akik így foglalkozunk politikával, hogy - ismétlem - az életünket tettük fel rá - nagyon nehéz helyzetben vagyunk és védekezünk minden esetleges rossz, minden esetleges gyengülés és lebukás ellen is.

Ezért nem sértődhetsz meg, ha benned nem bizunk. Engem az egész életem több évtized igazol. De te? Te 1953-ban lekezdted ingadozni és eljöttél vendégségbe hozzánk. Mi a biztosítéka annak, hogy a nehéz időket is me állnád; A Litván Gyuri is volt vonulás, de neki más a jelleme, mint neked: őt generációk kötik. Ő a bolsevizmusnál volt vendégségbe.

Nem véletlen, hogy amikor téged novemberben bevitték, mindenkit a frásztört ki. En meg nem ismertelek eléggé. nagyon

15

81.1
B

osodálkoztam miért félek a társaid. Kiderült, hogy sem a veréstől sem a zsarolástól nem féltetek, de a pszichológiai harapófogótól, attól annál inkább. Neked valaki egy másfél órás link dumát levág a proletárállásról, te elérzékenyülsz és elárulod az apádat, mert nem elég "öntudatos" proletár....

En azért voltam olyan felháborodott novemberben, mikor találkoztunk, mert felháborított, hogy rólad ilyen feltételezések létezhetnek. Mert nem egy emberben merült ez fel - mindenkiben. S ha tudnád, hányan gondolkoznak ezen barátaid közül itthon is és külföldön is - érted? Külföldön is. Nem véletlen, hogy ez mindenkinek eszébe jut. S miért engedtek ki 5 nap után? Miért nem esett semmi bántódásod? S miért nem jöttél el rögtön a börtön után referálni, hogy mi volt?

Nem mondtad te el hihetően, hogy mi volt a börtönben. Nem létezik, hogy arról kérdeztél, amiről te mondd: azért nem vitték volna be - vagy nem engedtek volna ki.

S az állásodból sem dobtak ki - de még lakás is kaptál - azt hiszed, hihető, hogy tanári érdemeidért?

Korán né nagyon felindult a váaskodás hallatára s igazgatótan mondta, hogy igen, amikor tüzharcban kellett sokszorosítót cipelni, akkor jó volt, amikor decemberben rőpcédulát kellett nyomtatni akkor jó volt, akkor nem volt megbízhatatlan - mikor emberségre, összetartozásra lenne szüksége akkor kiderült, hogy ingatag? Mikor ingadozott ő, mit nem vállalt el valaha is? Hogy merik őt ilyen alapon "lelki frázisokkal" kiközösíteni?

Mit hazudoznak a börtönről? Lipták is éppen olyan érthetetlenül mond el mindent - őbenne miért nem kételkednek? Azt akarják, hogy visszamenjen a börtönbe, mert nekik csak egy halálos ítélet az imponáló? Mindenki, aki él az gyanú? Amikor az ember amugyis kiszolgáltatott, nyomorult és üldözött, akkor még a saját társai is beléje marnak? Neki ebből elege van, neki sineés szükséges többé rájuk, szóba sem áll többé velük. S hogy merik a lakását ezzel összefüggésbe hozni? Előbb még azzal kezdte, hogy csak megbízhatatlannak tartja - hát "megbízhatatlanságért" "lakással fizet" a tanács? Miket beszél itt össze-vissza: járjon utána, ha valamit nem tud, ne rágalmazza itt őt;

Szalai a következőket felelte: A sokszorosítót nem nekünk cipelted, hanem a hazárdnak, a népednek, miért hanyod fel? Abban pedig igazad van, hogy sem a börtön, sem a lakás önmagábannem mond semmit. Mert ha a Litván Gurival történik mindez senkiben fel sem merül a gyanú.

De nálad mindenki felmerül.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

Egyébként ne hisztizz és ne böggj, mert ha mozgalmárosdit játszottál, akkor most tartod magad a mozgalom törvényeihez.

Ilyen gyanu előfordul és az is, hogy alaptalan, de ezt kötelességed tisztességgel viselni.

Debréceben Lakatosék rábeszéltek a csoportjukban egy nőt az öngyilkosságra, pedig az is csak éppen "ingatag lelki volt".

Ságvári Endréről is híresztelték, hogy a rendőrség embere - a halála

16

P2,
~~8~~

az ellenkezőjét igazolta. De nem hal meg mindenki. Bizd az időre...
Itt Szalai ellágyult és megölelte Korányinét, de az dühösen ellökte
és kitarított álláspontja mellett: soha többé nem állok szóba közü-
letek senkivel...

Szalai biztosította barátságáról, s egyre azt mondogatta, hogy majd
az idő, - de Korányiné nagyon mérgesen és zokogva elrohant.

"Hamvas Judit"

K: 4 pld.
GÖ Rné.
NytsZ: 45/475

TÖRTÉNETI HIVATAL

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 1

Belügyminisztérium
II/5 e alosztály

Szigoruan titkos!

Adta: "Hamvas Judit"

Vette: Hollós Ervin r.alezd.

1958. október 9.

Tárgy: Korányi Tamásné
és Szalai Sándor

J e l e n t é s
Budapest, 1958. október 9.

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 1

"Hamvas Judit" jelenti:

1958 október 8.-án Szalai Sándor felhívta telefonon Korányi Tamásné, hogy feltétlenül kell vele sürgősen beszélnie.

Megállapodtak abban, hogy Korányi felkeresi Szalait, este 10 óra-kor lakásán.

Korányiné este 10-től 11.10-ig volt Szalainál.

Ez alatt az idő alatt a következő beszélgetés zajlott le kettőjük között.

Szalai nagyon kedvesen, melegen fogadta Korányinét, mire Korányi megkérdezte, hogy csak úgy általában hívta-e, vagy valamit akar?

Szalai közölte, hogy nagyon szeretné, ha Korányiné választ adna arra a kérdésre, hogy az utóbbi fél évben kikkel érintkezett rendszeresen, kik azok az emberek, akik beszélni tudnának esetleg bárhol az ő belső életéről, véleményeiről. Korányiné azt felelte, hogy nem kedveli az ilyen vizsgálóbírói kérdéseket, de erre minden nehézség nélkül válaszolhat:

Az utóbbi két hónapban csak Hajós Klárával és Korányi Tamással találkozott rendszeresen, azt megelőzőleg pedig Liptákékkal és Werknerrel, Kálmánnal.

Szalai kérdezte, hogy az iskolában nincs-e valakivel bizalmasabb viszonyban, vagy esetleg apjával, vagy nincse valami "diszkrét ügye", amit titkol.

Korányiné az első két kérdésre nemleges választ adott a harmadik-ra azt felelte, hogy ahhoz Szalainak semmi köze és az egész kérdés-komplexumra vonatkozólag pedig azt kérdezte, hogy miért érdekli Szalait.

Szalai erre hosszabb összefüggő fejtegetésbe bocsátkozott, hogy ő nem akar ki, ő sok mindenért és sok mindenkiért felelős, őt sok embernek a sorsa és jövője érdekli és érinti - többek között a saját-jáé is - és időnként a szél az ő íróasztalára fúj bizonyos feljegy-

zésekét, ahol róla, illetve az ő embereiről van szó - mert hiába dolgozik az ÁVO kétezer főnyi apparátussal, nem ér az egész semmit, "nekünk ugyyszólván nincsenek eszközeink" mégis mindent megtudunk.

Tehát ha én tanulmányozok egy-egy ilyen feljegyzést, s osztályozom az adatokat: melyek azok, amelyeket könnyűszerrel tudhatnak s amelyek azok, amelyeket csak nagyon nehezen - nemcsak rólam, hanem mondjuk akár a Litván Gyuriról is - s elgondolkozom, hogy hogyan juthattak azok illetékes helyre, akkor gyakran kell nálad megakadnom. Hozzád futnak a szálak."

Korányiné "Akkor ugylátszik a hipotetikus módszered rossz, mert én nem szoktam bizalmas dolgokról fecsegni, de különösen nem politikailag bizalmas dolgokról." "Éppen ezért kérdeztem meg, hogy kikkel barátkozol - mert a multkori ittléted alkalmával nagyon megingogtam a feltételezésemben, mert nagyon őszintének látszottál - igaz, hogy te túl okos vagy és nagyon jól tudod magad tartani, nehéz beléd látni.

Tehát vagy te mondtál el dolgokat, talán megijedtél, mikor bent voltál..."

Korányiné: "Nagyon jól tudod, hogy nem vagyok ijedős, ne beszélj ilyen felelőtlen badarságokat..."

Szalai: "Hát akkor lehet, hogy nem ijedtségből, hanem mit tudom én miért, talán kevésbé fontosnak hittél bizonyos dolgokat és lep- lezni akartál vele más dolgokat... Nézd Vásárhelyi elég rendesen viselkedett benn, a Litvánnal kapcsolatban komondttan rendesen - mégis nagyban hozzájárult Miklós halálához".

Korányiné: "Sokszor megmondtam már, hogy bent semmit nem mondtam, semmi lényeges dologról nem is volt szó. Rossza a módszeretek, abban a szerencsés helyzetben vagytok, hogy logika professzor van soraitokban, csináljatok célravezetőbb módszert".

Szalai: "Éppen ezért érdeklődöm a környezeted felől - hátha valakinek fecsegtél valamit és akkor azt az embert kell megtalálnunk, aki elköpi a dolgokat..."

Korányiné: Le-veheted a témát napirendről, mert a környezetemmel nem politizálok, s bizalmas dolgokat végképp nem mondok."

Szalai: "Hát nézd Dixikém, öntsünk tiszta vizet a pohárba - de most az egyszer muta sd meg, hogy tudsz hallgatni.

Rendben van, hogy mi feltételezünk ezt azt, de hogy jutott el a híred Londonba? Honnan tud rólad az Intelligent Service? Krassó Miklós nem akar ki - egy felelős ember. Nem beszél hiába. Szeretett téged, mikor elment, hát hogy jutna eszébe alap nélkül feltételezni, hogy az ÁVO-nak dolgozol?

Egy olyan barátjának, kapcsolatának írta ezt meg, akiről tudta, hogy az ő híreit másnap közli velünk.

Tévedett volna a Miklós? Nem lehetséges, mert a forma félreért- hetetlen volt, amiben a figyelmeztetést küldte.

Ismered te Jánosi Eigner /?/Ebner/?/ Mariannet? A leggazdagabb zsidó földbirtokos lány volt Pesten 1945-ben 8000 holddal, s 1945-től 1956-ig a Külügyminisztériumban volt személyzeti elő- helyettes, főávos volt és főkommunista, mindenki röpült a Külügy- től 11 év alatt, ő maradt, s 1956-ban váratlanul disszidált. Tudod, hogy vannak látszat disszidensek is, akiket az ÁVO dobott át - valószínűleg az a Marianne is hasonló. Akárhogy is van, de

a Marianne a köztudatban úgy van elterjedve, mint egy főávos, s van egy beceneve, amit Miklós tud és az illető kapcsolata is, akinek írt erről s a levélben a következő mondat szerepel: "Dixi még mindig úzi a Marianne foglalkozását?" /Marianne helyett persze a becenév./ Hát ehhez mit szólna?

Korányiné: Én nem tudok hozzászólni kellően a ti játékaitekhoz. Nem hiszem, hogy Miklós ezt írta, de ha írta, akkor rosszul értitek a virágnyelvét. Különböznék én már elfáradtam a ti naponta változó ötleteiken töprengeni és én eléggé tultam magam ezen az egészen, nem fogom az életemet azzal tönkretenni, hogy a ti idétlenségeiteken töprengjek. A jövőben nem is reflektálok erre, hogy torz agyszüleményeiket velem közöljétek."

Szalai: Érdekes azért a nyugalmad! Tudod miről van szó? Arról, amit Miklós is tud és nem ír ilyesmit felelőtlenül - arról van ugyanis egyedül szó, hogy ha egyszer - hacsak átmenetileg is - 3 órára a minék lesz a hatalom, te leszel az első, akit falhoz állítunk. Falhozállítunk? A tömeg kezére adunk? Népitéletről!

Korányiné: Agyrémeid és hisztériás rohamsid a legkevésbé sem érdekelnek, úgyhogy ha megengeded, most elmegyek.

Szalai: Az arcizmod sem rezdül, mikor a saját lincselésedről mesélek?

Korányiné: Nézd Sándor, nekem a Te örültségeidből elegendő volt - ha tudtam volna, hogy ezért hívsz, nem jöttem volna. Nem szégyeled magad? Felnőtt férfi létedre egy ilyen csunya felelőtlen játékot játszol?

Szalai: Jó, ha neked ez játék, akkor a téma be van fejezve, de jegyezd meg magadnak, hogy rajtam most is nagyon sok mulik, de a jövőben még sokkal több fog mulni - ugyis lehet mondani, hogy az életed a kezemben van.

Gyere, ülj szíved az ölembe!

Korányiné: Ridegen és határozottan visszautasította Szalait, s közölte vele, hogy rendkívül aljasnak találja, hogy Miklós féle meséket talál ki "aláfestésnek az öbölösre" - "nem vagy még olyan öreg, hogy ilyen módszerekhez kellene folyamodnod" - mondta.

Szalai még néhány percig kapacitálta Korányinét, aki már az ajtóban állt - a maradásra és befejezésül még elmesélte, hogy meghívást kapott egy Dél-Amerika-i egyetemre két szemesztert előadni, repülőt fizetik, se ott eltartják - csak utlevél kellene - amit lehet, hogy megkap, mert Marosán egyszer így nyilatkozott, hogy jobb lenne, ha Szalai nem lenne az országban. Pedig ő visszajönne, mindenképpen visszajönne, de fél, hogy amennyit róla az ÁVO-n már tudnak újabban, nem kap utlevelet. A továbbiakban újra erőszakkal ott akarta tartani Korányinét, aki hogy végetvessen a huza-vonának, megígérte, hogy vasárnap este 8 órakor újra eljön! Persze, minden lehetőség megvan arra, hogy ezt az ígéretét megszegje - hiszen ennek a kikényszerítése Szalai részéről is egy erőszakosság volt.

"Hamvas Judit"

K: 4 pld.

G: Rné.

Nytsz: 45/683.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T- 9730 / 1

Belügyminisztérium
II/5 e alosztály

100.1
1958
Szigoruan titkos!

Adta: "Ács"

Vette: Kovács János r.szds.
1958. november 17.

Tárgy: Szalai Sándor
és Tardos Tiborné

J e l e n t é s

Budapest, 1958. november 29.

"Ács" jelenti:

A németnyelvű adásban Szalay Sándor most már szinte állandó jelleggel dolgozik, havonta egy alkalommal különböző tudományos témákról tart előadást. A kapcsolatot én tartom vele, műsorát én szerkesztem. Baráti viszonyba kerültem vele. Tőle érdemlegesen még nem tudnék feljegyezni, mint annyit, hogy egyre gyakrabban érdeklődik a külföld felé sugárzott adások témaköre, hallgatósága, az adások politikai mondanivalója iránt.

Bécsből visszatért látogatóból (Nádas Jánosné) Tardos Tiborné /volt osztrák szekcióvezető/ magatartásáról érdekes feljegyezni valót hallottam.

Egy bizonyos Csathó nevű vegyészmérnök által jutott Tardosné Bécsben álláshoz. Csathóék az ellenforradalom után disszidáltak. 56 előtt amnesztia alapján tértek haza. Csathóné alkalomadtán tolmácsolódott a pártközpontban.

Jelneleg Tardosné Reisz Alfrédnél lakik, aki a berlini Rádiónál dolgozik. Reiszéket még Franciaországból ismeri Tardosné. Reisz-től tudom, hogy Tardosné Csathóékon keresztül egy revizionista beállítottságú társaságha keveredett. Nádasné szerint volt osztrá párttagokból és disszidált magyar párttagokból Bécsben működnek ilyen társaságok. Tardosné levelezésben áll Parkas Andornéval /jelenlegi német szekció/ és a Benczur utcai török /Négil/ adás vezetőjével.

"Ács László"

Megjegyzés: Szalai Sándor professzorral a nacionalista vonalon foglalkozunk. Ezen a vonalon figyelmet érdeme Tardos Tiborné nyugati revizionista körrel való kapcsolata.

Intézkedés: A jelentés egy példányát a nacionalista vonal op. tisztjének átadjuk, valamint további felderítő munkát folytatunk. Feladat: Szalai Sándor prof. érdeklődési körét részletesen derítse fel, kapcsolatait, baráti körét jellemezze. Igyekezzen felderíteni Tardos Tiborné - Tardos magyarországi kapcsolatait.

Találkozó: 1958. november 24. 9-kor Erzsébet Szálló pressója.

K: 4 pld.
Nytsz: 45/1032.

Kovács János r.szds.

INFORMATI HIVATAL
T - 9738 / 1

II/5-e.alosztály.

Szigoruan titkos!

Adta: "Sipos"

Vette: Harangozó Szilveszter
r.szds.

Idő: 1959. január 9.

Tárgy: Szalay Sándorról

J e l e n t é s

Budapest, 1959. január 12.

"Sipos"ügyn. jelenti:

Kedden, január 6-án este fél 9-kor meglátogatott - előzetes telefonhívás alapján - lakásomon /: II. Keleti Károly utca 15/a.: Dr. Szalai Sándor./: elmozdított egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a szociáldemokrata párt sajtó- és külügyi osztályának egykori vezetője, aki esztendőket töltött börtönben:/ /Nevezettet hónapokon át többször meghívtam, de sohasem ért rá. Most a telefonhívásra még aznap este eljött hozzám.És: Öszintének látszott a beszéde:/

Elmondta, hogy Mérei letartóztatása után meglehetősen drukkol és attól félt, hogy őt is letartóztatják. Most már valamivel nyugodtabb, de természetesen sohasem érezheti magát teljesen biztonságban. Elvégre a Politikai Bizottság egyszer őt is kiadhatja, mi Adám Györvöt. Amikor megkérdeztem, hogy mi az a "kiadatás", amire célzó, így válaszolt: "A Politikai Bizottság készített egy 112-es listát, amelyen a magyar szellemi életnek azok a kiválóságai szerepelnek, akiket az ÁVH kizárólag a Politikai Bizottság hozzájárulásával tartóztathat le. Engem is csupán azért nem csukhattak le, pedig az ÁVH nagyon is feni rám a fogát, mert a Politikai Bizottság nem volt hajlandó kiadni. A Politikai Bizottság egy-két tagja kifejezetten megüzente nekem, hogy ne tartsak semmitől. Ez azonban régebben volt és kérdéses, hogy meddig tartják érvényben."

Elmondta, hogy komolyan aggódik Méreiért, aki ellen összeesküvés vádat akarnak emelni, azon az alapon, hogy ellenforradalmi mozgalmat szervezett a Fény-espressóban összejött pszichológus-társaságnak a segítségével. Őt az egykori tanársegédje, Perjén informálta, akit nemrégiben kihallgattak.

Elmondta, hogy majdnem "csoda" az, hogy ő el tudta kerülni a börtönt a "Kádár-rezsim" alatt, hiszen talán ő és tanársegédje végezték a "legszebb" munkát a "forradalom" alatt. Az ő irányi-

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

106.
~~106.~~

tásukkal készítették az egyetem orosz intézetében azokat az orosznyelvű röpiratokat, amelyekkel "megbontották" az orosz hadsereg első alakulatainak egy részét és szépszámu orosz katonát "hangoltak át" a "forradalmárok" mellé. "Ezzel - hangoztatta - megmutattuk a világnak, hogy az orosz hadsereg nem olyan megingathatatlan, mint az orosz vezetők állítják".

dr. Szalai Sándor egyórás előadást tartott nekem és feleségemnek a szovjet tervgazdálkodás "csődjéről". Szerinte: azért készítene, azért akarnak a világ elé állítani a jövőben hétéves terveket, hogy "leplezzék" az eddigi tervek minden vonalon bekövetkezett "bukását." Dr. Szalai Sándor azt állítja, hogy az "Egyesült Államok gazdasági eredményei szédületesek, a szovjet gazdálkodás eredményei viszont szánalmasak". A szovjet atomtudomány és rakétatechnika is messze "mögötte" maradt nemcsak az Egyesült Államokénak, hanem Angliáénak is. Elmondta, hogy a mostani új-rakéta hadászatiilag "nullával" egyenlő, hiszen a világűrben keringő rakétáról sem New-Yorkot, sem Londont nem lehet bombázni, atombombát sem lehet leejteni, mert a kilótt, vagy ledobott bomba szintén keringene a világűrben.

Elmondta, hogy Mikojan washingtoni látogatása - "a szovjet gyengeség jele". Elképzelhető, hogy létrejön előbb-utóbb valamilyen szovjet-amerikai egyezmény, mert az Amerika érdeke, hiszen az idő az amerikai fölény javára dolgozik és öt-tíz év múlva Amerika olyan döntő fölényhez jut, amelynek birtokában diktálhat majd a végleges megállapodást. A legvégén Amerika vissza tudja bízni abban, hogy a végleges megállapodásnak egyik fontos pontja lesz Közép-Európa és Kelet-Európa egy részének a semleges státusza. Az 1956-os "forradalom" nagy eszméje, a "semlegesség", tehát nem elvetendő "lim-lom" hanem "a jövő realitása".

Amikor megjegyeztem, hogy ne beszéljen ilyesmikről léptenyomon és jobban vigyázzon magára, kijelentette, hogy "már csak kabalából is" nyíltan el szokta mondani a felfogását, hiszen a "nyílt beszéd" ellenére maradt szabadlábban. "Az AVH mindent tud rólam, minden elgondolásomat ismeri, hiszen egész nap nyomomban vannak a kopók, és ha véletlenül nem megyek el, a lakásomon látogatnak meg. Mindegy, hogy mit beszélek. Amíg érvényes rám vonatkozóan a Politikai Bizottság határozata, amíg nem törölnek a 112-es listáról, addig nem lesz bajom."

Elmondta, hogy ő milyen bátran megmondta a véleményét a Magyar Tudományos Akadémia tagválasztásainál, amikor Nemes Dezsőt, a párt Politikai Bizottságának póttagját, tudományos szempontból, József főherceghez hasonlította. Az akadémikusok harsányan kacagtak. Az-ülést követően pedig többen titokban megszorították a kezét és melegen gratuláltak neki a bátorságáért,

"Sipos"

Harangozó Szilveszter r.szds.
alosztályvezető.

K: 4 pld.
G: Fné.
Nyt: 45/ 40.

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9730 / 1

23

114.)

Belügyminisztérium
II/5. osztály

Szigoruan titkos!

Tárgy: Dr. Szalai Sándor
lejáratására, baráti
körétől való elszige-
telésére

*Lina
sz. a. ügyes dolgoz
Fel. Pálfi Béla
Lina e
benéjús ügy.
v. 17
Sicai*

Intézkedési terv
Budapest, 1959. május 11.

Eddig az alábbiak történtek Szalai lejáratására:

- 1./ Horváth Zoltán Mérei ügyben történt tanukihallgatás alkalmával többször felvetette Szalai Sándor nevét. Miután a kihallgató elvtársak erre nem reagáltak, Horváth megjegyezte, hogy "érti a dolgot, hiszen ő három évig együtt ült Szalaival". Mikor Horváth a kihallgatásáról távozott, az elvtársak megjegyezték, hogy "ha nem is ismerte el, hogy olvasta a "Hungaricus"-t, mi mégis konkrétan tudjuk azt". /Szalai kihallgatása alkalmával elmondta, hogy a "Hungaricus"-t megmutatta és megbeszélte Horváth Zoltánnal./
- 2./ "Sipos" fn. ügynök Szalaival kapcsolatban beszélt Joós Kázmérnéval és Száva Istvánnal. Hajós Klára /Joósné/ úgy reagált, hogy ő nem lepődne meg, ha Szalairól kiderülné, hogy "ál-ellenforradalmár". Nagyon gyanús előtte, hogy barátai sorra lebuknak, csak éppen ő nem. Száva "Sipos" felvetésére kijelentette, hogy Szalairól már a börtönben elterjedt, hogy spidi. Ő már régen hallgat Szalai jelenlétében, hagyja őt beszélni.
- 3./ Révész András "Vermes" fn. ügynöknek kijelentette, hogy Szalai a korábbi elítélése alatt a börtönben fogdaügynök volt és nagyon csodálkozik, hogy a Mérei ügyből kimaradt.

Szalai további lejáratása céljából az alábbi intézkedések megtételét javasoljuk:

I.

A II/10-osztállyal történt megbeszélés szerint megoldható, hogy két személyközi telefonbeszélgetést egy harmadik, általunk meghatározott személy is hallja. /Áthallás./

A fentiek alapján az alábbi beszélgetést bekapcsolnánk Dr. Szabó Árpád 256-625 sz. telefonjára, amikor Dr. Szabó valakivel beszélgetést folytat. /Kivéve ha Szalaival beszél./ Szabó úgy Szalaival mint Méreivel kapcsolatban állt, illetve áll.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 / 1

27

Férfi: /F/ Halló
 Nő: /N/ Szervusz.
 F: Kerestél tegnap, van valami?
 N: Igen. Azt akartam kérdezni, nem tudtunk beszélni akkor este. Valamit kérdeztél tőlem, valamilyen fordítási ügyben. Miről van szó?
 F: Hát nézd, ezeknek esetleg megfelelne, mert nekem már mondták, hogy ők átvennének fordításokat is, persze a témát az ő érdeklődési körüket érintőket.
 N: Jó, meg fogom nézni. Ja te, hogy sikerült a tegnap este? Kellemes volt.
 F: Nagyon sajnálom, hogy nem jöttél el. Nagyon érdekes, sőt túl érdekes dolgokat hallottam.
 N: Na, miket.
 F: Hát nagyon érdekeseket.
 N: Na, de mit? Mond el!
 F: ² Te ismerted ugye a Méreit, akiről nem régen jelent meg az újságban az a közlemény.
 N: Igen.
 F: Hát én tegnap megtudtam egy nagyon furcsa dolgot.
 N: /Közbevág/Mit hallottál? Vele kapcsolatban?
 F: Igen. Azt hallottam, hogy ez a Mérei nagyon jón volt a Szalaival, a Szalai Sanyival.
 Nő: /Közbevág/ Izgatottan közbevág/ Az akadémikus Szalaival?
 F: Igen.
 N: És?
 F: És a Szalainak köze van, hogy Mérei bekerült.
 N: Ezt nem értem, hogy hogy köze van? Azt tudtam, hogy nagyon jóba voltak, hogy az egyetemen is...
 F: /Közbevág/ Még arról is beszéltek, hogy már a börtönben is kedvezményekben részesült.
 N: Most már értem. Dehát ez borzasztó. A legjobb barátja volt. No de ezt honnan tudja?
 F: Hát nemrég szabadult valaki, aki hozta ezt a hirt.
 N: Borzasztó, borzasztó. Ezt részletesen el kell, hogy mond nekem, nagyon érdekel.
 F: Jó, holnap ugyanis be akartam hozzád menni, de gondoltam, hogy ez érdekelni fog.
 N: Érdekel, érdekel, nagyon érdekel. Borzasztó.
 F: Jó, akkor holnap bemegyek hozzád, és akkor megbeszéljük ezt a fordítást is.
 N: Jó, hogy lehet, hogy holnap többet is tudok mondani, addig még beszélek velük.
 F: Rendben van, hát köszönöm szépen. Szervusz.
 N: Szervusz.

Dr. Szabó Árpád a fenti beszélgetést követően két heti időtartalomra bevezetjük a 3/a módszert.

II.

Mérei és társai ügyében őrizetbevett és jelenleg előzetes letartóztatásban lévő Kelemen Imre alkalmas arra, hogy üzenetet küldjön ki Szalaival kapcsolatban.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

28

Kelemen az üzenetet feleségével történő beszélőt felhasználva az általános beszélgetésükbe beleszöve küldené ki.

Üzenet szövege a következő:

Kelemen: Mond a Szalai kint van?
 Feleség: Igen.
 K: Hát ez egy aljas gazember. Feri mennyire megbizott benne, ne álljatok szóba vele.

A beszélő megtörténte után, kétheti időtartalomra Kelemen Imréné telefonján bevezetjük a 37a módszert. Kelemenné az üzenetet első-sorban az őrizetbevettek hozzátartozói felé tudja terjeszteni.

III.

Szalai lejárására baráti köréből legalkalmasabbnak Perjés Géza tanukihallgatása látszik. Perjést már egy alkalommal a Fővárosi Kiegészítő Parancsnokságon kihallgattuk, de itt Szalai személye különösebben nem merült fel.

Perjést az alábbi kérdésekre javaslom kihallgatni: /Kihallgatását a Vizsgálati Osztályon hajtjuk végre/

- 1./ Ki miatt van Önnek problémája a Katonai Kiadónál? /Szalainak elmondta, hogy vele való kapcsolata miatt problémái vannak a Katonai Kiadónál./
- 2./ Tett intézkedést ügyének kivizsgálása céljából a Hadtörténeti Intézetnél? /Szalainak kijelentette, hogy "érintkezésbe fogok lépni a Hadtörténeti Intézettel, hogy tisztázzák egész ügyemet/
- 3./ Kinek a segítségével igyekezett bejutni a Történelemtudományi Intézetbe? Ki fejtett ki egyik munkájához nagy propagandát? /Szalainak elmondta, hogy valószínű sikerül bejutnia a Történelemtudományi Intézetben, ebben nagy Segítségére volt Szalai. Egyik munkájához Makai Mária fejtett ki propagandát./
- 4./ Kitől szerzett tudomást a Statisztikai Hivatal egyik kiadványával kapcsolatban, amelyet nem hoztak nyilvánosságra? /Perjés - Szalai és Ladányi előtt - elmondotta, hogy van a Statisztikai Hivatalnak egy kiadványa, amit nem hoztak nyilvánosságra, csak belső használatra készült az 1950-es évek elejéről. /
- 5./ Milyen célból kezdte meg az Amerikai polgárháború tanulmányozását? /Perjés - Szalai és Ladányi előtt - kijelentette, hogy megkezdte az amerikai polgárháború tanulmányozását, hozzáfűzve "nem a katonai oldala érdekel, hanem annak bizonyos fokig a dokumentálása, amit az ember ugysis tud, de azért nem árt konkrétizálni, hogy egy ilyen forradalmi háboruban alapjában véve a forradalmi haderők éppen annyira megbizhatatlanok". /

- 6./ Az akadémiához beadott életrajzában miért nem tett említést Dánielről. /Perjés kérte Szalai véleményét az életrajzzal kapcsolatban Dánielről, s Szalai azt javasolta, hogy ne említse./
- 7./ Kinek számolt be Ön részletesen a Fővárosi Kiegészítő Parancsnokságon történt kihallgatásáról? Mit mondott el? /Szalainak elmondta, hogy az volt a benyomása, hogy Szalairól szerettünk volna megtudni, de ez nem irányult konkrétan Szalai ellen./ Még kijelentette " jól jött volna nekik, hogy ha én..."/
- 8./ Miért volt Önnek kellemetlen Szalai nevének említése a Fővárosi Kiegészítő Parancsnokságon történt kihallgatásakor? /Szalainak kijelentette, hogy mikor vele beszélgettek felmerült Szalai neve és neki kellemetlen érzése lett./
- 9./ Mit tett Ön és Milyen kijelentéseket hangoztatott Mérei és társai őrizetbevétele után. /Perjés és barátai, Cseh-Szombati László, Ladányi Péter féltek együttesen feljárni Szalaihoz./ /Szalai ezért nagyon neheztelt rájuk. Perjés ekkor kijelentette Szalainak, hogy "hát itt vannak ezek az emberek, eddig jó voltam neki, most van egy kis baj, amit ők felfujnak, én nem látom olyan nagynak és most ezek visszahúzódnak."/
- 10./ Hogyan fogadta Ön a tisztiiskola meghívását, milyen véleményt hangoztatott saját személyét illetően. /Szalainak kijelentette "mindegyre egyet rögtön, szó sincs arról, hogy én leleplezzem magam, hogy nekem bajaim vannak....semmi szin alatt."/

A meghatározott kérdések alapján Szalai neve sűrűn fel fog vetődni Perjés kihallgatásán. Szalai nevének említését Perjés esetleges Szalaira való hivatkozását tudomásul vesszük csupán, de rá nem kérdezünk. Az árójelbe tett Perjésnek, többnyire szó szerinti kijelentései ha szükséges idézzük a kihallgatása során.

Perjés Gézában felkeltett gyanút elsősorban Szalai tanítványai, Cseh-Szombati és Ladányi, továbbá Petneházy Antalné, Weisz Sándorné Halda Aliz és Benda Kálmán felé tudjuk terjeszteni.

IV.

Mihályi Gábornak, Csergely Bélánénak és Litván Györgynének, mint olyanoknak, akik Szalával jelenleg is jó kapcsolatban állnak, névtelen, figyelmeztető levelek küldését javaslom.

Személyenként alábbi megszólításu és szövegű leveleket javaslom egyszerű levélborítékban, kézzel írva:

Mihályi Gábornak:

Kedves Gábor!

Mint barátod kötelességemnek érzem, hogy figyelmeztesselek arra, hogy Szalai professzorral ne barátkozz. Okom van rá!

Érted aggódó barátod ! 30.

Mihályi feltehetően beszámol a levélről Horváth Zoltánnak, Hanák Péternek, és Halda Aliznak.

Gergely Bélánének:

Kedves Erzsike!

Egyszer mondta nekem, hogy elszokott járni dr. Szalai Sándorhoz. Ezt ne tegye! Gondoljon az utóbbi időben történetekre és figyelmeztetésemet meg fogja érteni.

Egyik jóakarója.

Gergelyné feltehetően beszámol a levélről Perjes Gézának, Vázsonyi Endrénének, és Vázsonyi Endrénének.

Litván Györgynének:

Drága Évike!

-meg Azóta, hogy Gyurit újra elvitték nagyon aggódtam magáért. Sokat gondolkoztam és kerestem az okát, hogy ez hogyan történhetett. Napokban olyan dolgot tudtam, melynek alapján kötelességemnek érzem figyelmeztetni arra, hogy Szalai akadémikustól ne fogadjon el semminemű támogatást, ne járjon hozzá.

Őszinte tisztelője.

Litváné feltehetően beszámol a levélről az őrizetben lévők hozzátartozóinak és "Vigyzó" fn. ügynöknek, akin keresztül ellenőrizni tudjuk Litváné reagálását a levélre.

Megjegyzés: A fenti intézkedéseket lépcsőzetesen, egy-egy megtett intézkedés hatásának lemérése után javaslom végrehajtani.

A megtett intézkedések hatását elsősorban Szalainál bevezetett 3/e módszer, továbbá "Vigyzó", "Mosolygó" és "Gergely" fn. ügynökök, valamint az egyes intézkedéseknél javasolt 3/a módszer bevezetésén keresztül tudjuk lemérni.

Zina Péter
Zina Péter r.fhdgy.

- K: 2 pld.
G: Rné.
Nytsz: 61/

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 1

Lakatos est
Uboritos nevint, legyen
szigoruan titkos! 154

Tárgy: Szalai Sándor
"veszélyes elem"
ellenőrzésére

N. tájé.
Él kell lenni, vagy Szalait
két ügyre, (a nem lott) tend.
szoros ellenőrzés
60/9/1.
gabony

J a v a s l a t

Budapest, 1960. augusztus 30.

dr. Szalai Sándort /:Budapest, 1912. okt.22. Glasner Piroska:/
budapesti lakóst 1960. május 20-án felvettük a "veszélyes elemek"
nyilvántartásába.

dr. Szalai Sándor ellenőrzésére az eddigiek során az alábbi
intézkedéseket tettük:

- 1./ dr. Szalai Sándor lakástelefonját 3/a ellenőrzés alá vettük.
- 2./ Nevezett lakásán be van vezetve a 3/e ellenőrzés, melyet a
3/a ellenőrzés során szerzett adatoktól függően kapcsolta-
tunk be; főleg akkor ha Szalai lakására nagyobb számú, s
operatív szempontból érdekes személyek összejövedele várha-
tó. / A 3/a ellenőrzés ezt időben tudomásunkra hozza/.
- 3./ A fenti ellenőrzés során felmerült új kapcsolatok azonosí-
tása, priorálása.

Javaslat: dr. Szalai Sándor tevékenységének további ellenőrzésér
ellenőrzésének kiszélesítésére.

Az eddigiek során hatügynök adott időközönként jelentést Szalai
Sándor magatartásáról /:"Acs", "Vermes", "Sipos", Hegyi Pál",
"Cyránó", "Hamvas Judit" fn. ügynökök/.

Az elmúlt hónapokban a fent megnevezett ügynökök Szalaiáról nem
adtak jelentést. A fenti feladat végrehajtása érdekében tisztáz-
zuk az illető operatív tiszt elvtársakkal; jelenleg a nevezett
ügynököknek milyen lehetőségeik vannak Szalaival való kapcsolat
elmélyítésére, s ettől függően közös megbeszélés alapján igazít-
sák el az ügynököket Szalai Sándor tevékenységének folyamatos
ellenőrzésére.

Lakatos József r. endgy.
Lakatos József r. endgy.

K: 2 pld.
G: Fné.
16/ 2033.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

Adta: "Fenyő"

Vette: Lakatos József r.fhög.
1969. okt. 25.

Tárgy: Szalai Sándor

J e l e n t é s

Budapest, 1969. október 27.

"Fenyő" szóban jelenti:

Szalai Sándor jelenleg egy nyelvi előkészítő tanfolyamot tart az MTA Nyelvtudományi Intézetben. A résztvevők a nyelvtudomány területén dolgozó tudományos kutatók, tanárok. Ügynökünk is részt vesz ezekben az előadásokban. Az első előadás után - Ügynökünk csodálkozására - Szalai Sándor odament hozzá, a megkérdezte tőle mennyire ismeri a perzsa nyelvet, s képes-e arra, hogy tárgyalást is tolmácsoljon. Amikor Ügynökünk azt a választ adta, hogy már tolmácsolott perzsa nyelven tárgyalásokat, Szalai tudomásul vette ezt, de bővebbet nem közölt.

Megjegyzés: Az Ügynök tanítványa volt Szalaiinak. Az ismerettségük tehát tanítvány és tanári kapcsolatból adódik. Feküdtettel arra, hogy Szalai Sándort operatív feldolgozás alatt tartjuk, az alábbi utasítást adtam az Ügynöknek:

A legközelebbi előadásra ne menjen el - hivatkozva arra, hogy aspiráns vizsgái előtt áll. De ugyanakkor mint olyan, aki nagy érdeklődéssel van Szalai előadásai iránt, kérje el Szalai jegyzetét Szépe Györgytől, aki a fő szervezője ezeknek az előadásoknak a Nyelvtudományi Intézetben belül. A jegyzetet elolvasva hívja fel Szalai Sándort, s mint aki nem vett részt az előadásban, de a jegyzetet elolvasta, néhány konzultációs kérdést szeretne megbeszélni Szalai professzorral.

Szalai Sándorral való beszélgetés hangneme is és témáját a konzultáción tulmenden Szalai magatartásától togye függővé. Amennyiben lehetséges van, vesse fel Austerlitz személyét, mint akivel - az itt-tartózkodása alatt - több esetben együtt volt hazáival, és Szépével együtt.

A jelentés egy példányát kérem megküldeni a II/4-a alosztálynak.

Lakatos József r.fhög

A: 5 plé.
G: Bné.
16/2589

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

Csop.vez. megjegyzése:

- 1./ Szálaival kapcsolatos magatartási vonalat sürgősen kell elkészíteni. Figyelembe kell venni azt is, hogy egy ügyben /"H"/ mindkettőn szerepeltek, ott közös kapcsolataik voltak, stb.
- 2./ Furcsa, hogy pár nappal ezelőtt bennünket hivatalosan úgy tájékoztattak az MTA. részéről, hogy nem új folyóirat lesz, most mégis arról van szó. Tiszta kell ezt a kérdést is.

Virág György szds.

K: 5 pld.
G: Fné.
16-2967.

TÖRTÉNETI HIVATAL

Vizsga Hallás - nagy

BELÜGYMINISZTERIUM
65-7388/60

Hasonlóan el SZIGORUAN TITKOS !

Kérlek...
Hals

Vémetek e. ...
A peyppint. ...
Továbbított. ...
megírta a ...
allos foglalkozásról, 1956. december ...

Tudomásunkra jutott, hogy dr. Szalai Sándor /: Budapest, 1912, pártonkívüli, Budapest, I., Attila u 95. sz. alatti lakos/ egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, az MTA keretén belül a közeljövőben megjelenő tudományos folyóirat szerkesztésében vezető, irányító feladatot tölt be. Ertesülésünk szerint e folyóirat a tudományos kutatások egybehangolását és tervszerűségét szolgálja - a jelenleg is megjelenő "Magyar Tudomány" c. folyóirat tartalmilag módosított kiadása lesz.

dr. Szalai Sándor-többoldaluan ellenőrzött bizalmas adataink szerint- párt és rendszerellenes magatartást tanusít. Az 1956-os eseményeket "forradalom"-ként értékeli. Azt hangoztatja, hogy ha a "forradalom" győz, nem lett volna Magyarországon fasizmus. Ausztria mintájára kialakult volna egy "egészséges" szociáldemokrata és kereszténydemokrata koalíció. Az ellenforradalom fő hibájaként veti fel, hogy "kesztyűs" kézzel bánt a kommunistákkal. Rendszeres összejöveteleket tart lakásán. Az összejövetelek látszólag baráti jellegűek, valójában azonban párt és rendszerellenes politikai eszmecserét folytatnak. Több alkalommal hangoztatta baráti körében, hogy gyűlöli a jelenlegi párt és állami vezetőket, s azokat a lehető legdrasztikusabb formában becsmerli. Különböző koholt történetekkel bizonyítani igyekszik, hogy a párt felső vezetésében kibékíthetetlen ellentétek vannak. A Szovjetunió és Magyarország viszonyát, mint a "szovjet imperializmus gyarmati politikájának konkrét megnyilvánulását" értékeli. Lebecsüli a Szovjetunió eredményeit; állandó összehasonlításokat tesz a nyugati államok, s elsősorban az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió technikai, tudományos felkészültsége között, az utóbbi rovására.

dr. Szalai Sándor szoros kapcsolatban állt az 1958-ban felszámolt Mérei-Fekete féle illegális revizionista szervezkedés tagjaival; elsősorban Mérei Ferencsel, a szervezkedés egyik vezetőjével. Megkapta a szervezkedés programját; a "Hungaricus" című illegális revizionista tanulmányt. A tanulmány tartalmát másral is közölte. A szervezkedés tagjai ezt a tanulmányt dr. Szalai Sándor által 1956. novemberében az egyetemről kiadott sokszorosító gépen készítették, illetve sokszorosították. A B.M. illetékes szervei 1959. február 4-én - a "Hungaricus" tanulmány ter-

2
 jesztésével elkövetett bűnös tevékenysége miatt - szóbeli figyelmeztetésben részesítették. A szervezkedés felszámolása után és jelenleg is - a figyelmeztetés ellenére - rendszeres kapcsolatot tart fenn az elítéltek hozzátartozóival, az ügyben kompromittálódott, de szabadlábban lévő személyekkel. Élénk figyelemmel kíséri az elítéltek börtönbeli magatartását, helyzetét. Egyes elítéltekkel levelezési kapcsolatot is tart.

2
 Dr. Szalai Sándor nagy érdeklődést mutat - bizalmas beosztásban lévő kapcsolataival folytatott beszélgetései során - szigorúan bizalmas jellegű statisztikai adatok iránt. Ezek az adatok munkájához, tudományos tevékenységéhez nem szükségesek. Ilyen érdeklődést tanusított pl. a K.S.H. szigorúan titkos jellegű adatok felmérési módszeréről, továbbá arról, hogy milyen létszámú rendőrséggel és katonasággal rendelkezünk. A magyar csillagászat állásáról érdeklődve igyekezett megtudni, milyen jellegű a kooperáció a szovjet rakétamegfigyelő-állomásokkal. Hány holdrakéta megfigyelő-állomás van Magyarországon és mennyi a Szovjetunióban. Az egyes megfigyelő-állomásokon mennyi ember dolgozik, kik azok, stb.

Megbízható bizalmas adataink szerint dr. Szalai Sándor 1960. július 17-én beszélgetést folytatott dr. Varannai Auréllal /: jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Kiadónál dolgozik:/, s egy Miklós nevű férfi személye után érdeklődött, akinek telefonhívását várták mindketten Londonból. Megállapítottuk, hogy a "Miklós" nevű személy Káldor Miklós, angol állampolgár, aki dr. Varannai Aurélné, szül. Káldor Edit testvéröccse, 1960. július 24-31-ig Magyarországon járt mint turista. Bizalmas adatok alapján tudomásunk van arról is, hogy Káldor Miklós a felszabadulás előtt hagyta el Magyarországot. 1946-47-ben - mint amerikai ezredes - végigutazta Európát. Ebben az időben Magyarországon is járt. Jelenleg Angliában él és az ENSZ. Gazdasági Bizottságában tevékenykedik. Adatokkal jelenleg még nem rendelkezünk arra vonatkozóan, hogy Káldor Miklós 1960. júliusi látogatásának ideje alatt találkozott volna Szalaival.

Ellenőrzött adataink szerint dr. Szalai 1958-ban - az egyik Londonba kiutazó kapcsolatán keresztül - kapcsolatot igyekezett létesíteni Ignótyus Pállal. Dr. Szalai 1957 őszén egy nyugatnémet professzornak üzenetet küldött, hogy az októberi események kiindulópontja bizonyos mértékig a hazai szellemi élet volt, s ő ebben az irányban tevékenykedett. Ezért most is helytáll, amiért a hivatalos szervek elmarasztalják. Üzenetében a továbbiakban utal arra, hogy Lukács Györggyel - visszaérkezése után - hosszú beszélgetést folytatott.

Dr. Szalai Sándor - az ellenforradalom idején - tagja volt az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészkar "Forradalmi Bizottság"-ának, továbbá a "Magyar Tudományos Akadémia Nemzeti Bizottság"-ának. A bizottságokban végzett tevékenysége alapján a rendszerellenes erők egyik vezéralakja volt. Általa hirdetett politikai célkitűzés: a polgári demokráciához való visszatérés. Az oktatásban: az eszmei liberalizmus, a pártmentes egyetemi élet megteremtése. A Magyar Tudományos Akadémia "Nemzeti Bizottsága" 1956. november 3.-i ülésén elmondott beszámolója nyílt állásfoglalás volt az ellenforradalom mellett. Beszédében szovjetelle-

nes, pártellenes hangulatot szított.

Véleményünk szerint dr. Szalai Sándornak a tervezett funkcióba való állítása nem célszerű, tekintettel arra, hogy a Magyar Tudományos Kutatások irányáról és eredményeiről hivatalból minden lényeges adattal rendelkezne.

Fentiek alapján javasoljuk, hogy nevezett ember a munkakörbe kinevezést ne kapjon.

16-2761

TÖRTÉNETI HIVATAL

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

II/5-e. alosztály

Szigoruan titkos!

Jelentés
Horváth Zoltán
Kís. st.

Adta: "Borisz"

Vette: Gál Ferenc r.fhdgy.
1961.II.23.

Tárgy: PALOTAI BORIS.

TÖRTÉNETI HIVATAL
T-9730/1

J e l e n t é s

Budapest, 1961. február 24.

"Borisz" ügyn.jelenti szóban:

*persóna
horváth,
nem az a
akivel az
ügyről.*

dr. Nagy Péter beszélgetést folytatott 11.20-án Palotai Boris irónóvel, melynek során Palotai elmondotta, hogy úgy tudja Háy Gyuláék a közelmúltban nyilatkoztak valami osztrák ujságírónak. Palotai egyébként nincs kapcsolatban Háy Gyuláékkal, valószínű ezt Gyárfás Miklóson keresztül tudja, aki viszont Háyékkal jó kapcsolatban van.

Palotai elmondotta ennek során, hogy Horváth Zoltán nagyon haragszik Szalai Sándorra és bizalmas környezetében azt terjeszti Szalaiiról, hogy nagyon kell vele vigyázni, mert a B.M. embere, s az, hogy Szalai ilyen nyíltan és utszélin uszit a népi demokrácia ellen szintén B.M. kapcsolatával magyarázható.

dr. Nagy Péter elmondotta "Borisz"-nak, hogy ugyanaznap a Grescham Kávéházban találkozott Ottlik Gézával. Az Ottlikkal folytatott beszélgetés érdektelen volt. Semmi érdekeset nem mondott. A kávéházban megjelent Horváth Zoltán is, aki Nemes László íróval, Fehér Klára író nő férjével folytatott hosszabb beszélgetést. Feltűnő volt, hogy annak ellenére: mindkettővel jó viszonyban van igyekeztek nem észrevenni. Miután Nemes eltávozott, Horváth Zoltán csak azután integetett át, és el is távozott.

Elmondotta dr. Nagy, hogy Horváth egy igen fura pasas, rengeteget mozog, ügyködik. Szalai ellenében az a véleménye, hogy Horváth inkább a B.M. embere, mint Szalai. Egyébként dr. Nagynak az a véleménye, hogy Horváth nemcsak egy "ugató", hanem harapó ember is. Okos és dörzsölt. Horváth mozgása, ügybuzgalma nagyon hálózati jelleget mutat.

"Borisz"

Megjegyzés: Szalaival és Horváth-al kapcsolatos gyanukat fel lehetne használni lejáratásukra.

Utasítás: Szalai esetében hajtsa végre a korábbi utasítást.

16-353.
K: 5 pld.
G: Fné.

Horváth

Gál Ferenc
Gál Ferenc r.fhdgy.

*Szalai lejáratására feltétlen lépésről lépésre
tenni, ez most már ismételt jelzés. Ha Borissal
konzultáljunk, hogy hol lehet arról véleményét kérsi,
de alaposan ki kell dolgozni. Ennek révén lehet
lehet az is, hogy Szalai is is Horváth is gyanúsak
lehet az is, ... bontást idézet els.*

63

II/5-e.alosztály

Szigoruan titkos!Adta: "Százados" op.kapcs.Vette: Kiss József r.szds.
1961. május 11.Tárgy: SZALAI SÁNDOR és
HORVÁTH ZOLTÁN.

J e l e n t é s

Budapest, 1961. május 19."Százados" op.kapcs. szóban jelenti:

1961. május 10-én délelőtt találkozott Szalai Sándorral az utcán, szóba került Fukász és Szalai cikke. Szalai elmondotta, hogy ő nem is akart ilyen jellegű cikket írni, azonban erre Szabolcsi Miklós szövegét fel. Szalai szerint cikkéből a bizonyító anyagának csak 1/3 részét közölték le.

"Százados" véleménye szerint Szalai normálisan viselkedett - nem dühöngött -, és elmondotta, hogy ennek ellenére ő itthon akarta igazát megvédeni, 1956-ban ha akar kimehett volna és katedrához is jutott volna. Szalai elmondta, hogy Nemes és Földes elvtársakkal beszélt, úgy volt válaszolhat Fukász cikkére, azonban ehelyett megjelent Földes elvtárs cikke. Ezt a cikket Szalai nem kommentálta.

"Százados" szerint Szalai olyan benyomást tett rá, mint aki igazának tudatában van, nincs elkeseredve, nem esett ellenséges hangulatba, azonban odáig nem jutott, hogy hibáit csak részben is elismerje.

1961. május 10-én a pártközpontban ~~beszélgetés~~ elvtárs vezetésével értekezletet tartottak - több személy részvételével - amelyen megvitatták Molnár Erik "Történelmi materializmus filozófiai alapkérdései" c. megjelenésre kerülő könyvét. A vita során felszólalt Hock Róbert közgazdász is, aki felszólalásának egy részében kifejtette, hogy Szalainak igaza van, cikkében sok egészséges mag van és szükség van marxista szociológiára.

Horváth Zoltánnal "Százados" ausztriai utazása előtt beszélt, aki elmondotta neki, hogy Teleki László feldolgozásával foglalkozik és ebben az ügyben igen sokat találkozik Illyés Gyulával, aki hetenként néha 5-6 alkalommal is felkeresi őt a kávéházban, ahol történelmi dolgokról sokat beszélnek. Horváth Zoltán Ausztriából levelet írt Hanák Péternek, amelyben azt írja, hogy igen jól érzi magát Bécsben, ahol több, 30-40 éve ismert jó barátaival összejött. "Százados" szerint Hanák Péter, Mihályi Gábor - Földes Annán keresztül került kapcsolatba Horváth Zoltánnal. Mihályi Gáborék, Hanák legjobb barátai.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

Értékelés: "Százados" elmondása és a vele folytatott vita során kitűnt, hogy két kérdésben alapvetően azonos álláspontot képvisel Szalaival:

- 1./ "Fukász cikke csak a hibákat ragadta ki" / "Százados" szerint ez szimpátiát kelt Szalai iránt /
- 2./ "A régi idők emlékeit idézi fel / 1950-51-es évek / a cikk utszéli hangja". Kérdésemre ehhez "Százados" hozzátette, hogy ez nemcsak Szalai és az ő véleménye, hanem úgy hiszi többeknek is, azonban ezeket nem nevezte meg.

"Százados" érezhetően védte Szalait, bár később a vita során elismerte Fukász bírálatának jogosságát Szalai iránt, azonban hangnemével továbbra sem értett egyet. Szerinte Szalai az 1956-58-as évtől életét szakmai munkájának szenteli, politikai kérdésekkel nem foglalkozik, vagy az Szalai életében - Horváth Zoltánnal ellentétben - másodlagos szerepet tölt be. Hosszabb vita után "Százados" "elismerte", hogy Szalai komoly politikai hibát követett el / párt szociológiai munkássága, stb /, azonban magatartásából az volt érezhető, hogy inkább Szalaival szimpatizál, de nem vitatkozik erről a témáról. Az "utszéli" hangról is úgy beszélt, mint aki hasonló múlt alapján együtt tud Szalaival érezni. Ezt "Százados" nem mondta ki, csak magatartásából lehetett érezni.

Megfontolandónak tartom, hogy "Százados"-sal a jövőben Szalairól Horváth Zoltánról olyan vitát folytassunk, amely alapján "Százados" a mi álláspontunkat megismerheti. "Százados" nem szívesen ad információt Szalairól, amit bizonyít, hogy két hónap alatt megbeszélésünk ellenére, csak véletlenül találkozott Szalaival.

Utasítás: Horváth Zoltánnal - a Magyar Nemzetben megjelenő cikke ürügyén - beszéljen Szalai és Fukász cikkéről, Horváth Zoltán bécsi élményeiről.

Kiss József
Kiss József r.szds.

Ha az az álláspontod, hogy Horváthtal beszélgetésben nem lehet feladatokat adni, vagy vitát folytatni, akkor most adtal négy feladatot. Vilemizingen szerint ellenkerölés, elvileg kell lennie, meggyőzni se. és H. mellett a Perentit, amit én vet fel - beállítottságukról, ez az álláspont kétséget is nem nevelést jelentene hátrébb felé

Ezen van a hangszól.

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 1

B.M. II/5-e alosztály

Szigoruan titkos !Adta: "Kenderesi" fn. inf.Vette: Bárdos József r.szds.
1961. III. 24.Tárgy: Szalai SándorJ e l e n t é s
Budapest, 1961. március 24.

Szalai Sándor itt volt a Tudományos Tanács ülésén és a vitában nagy aktivitással vett részt. Ő vetette fel, hogy szeretne velem a szakproblémákról elbeszélgetni. Megállapodtunk abban, hogy jövő hétfőn felhívom és felmegyek hozzá egy feketére. Egyébként mondta, hogy publikációimat ismeri.

"Kenderesi"

Megjegyzés: Az informátor az utasítás szerint sikeresen megoldotta a feladatot, Szalai meghívta őt magához.

Utasítás: Meg kell teremteni a lehetőséget, hogy a kapcsolat szorosabb legyen szakmai vonalon, s konzultáció alapján többször is megismétlődhessen. Beszélgetésnél a következő magatartási vonala legyen: Tisztelt Szalait és számít a véleményére és segítségére. Ugyanekkor tartsa is magát, mint aki ismeri saját területét, s nem fogad el minden véleményt, hanem vitázik. Hagyja beszélni és orditozni Szalait, csak közben szóljon néhányszor, amikor már kissé kibeszélte magát, akkor beszéljen keveset arról, hogy milyen problémái vannak az anyagban, igaz a számolások könnyebbek lesznek, mert kapnak egy elektronikus gépet, meg egy matematikus is kell. Apropos - nem tud e valakit, matematikust, valaki olyat persze, akivel megértik egymást. A látogatás ne tartson túl soká, engedje magát kostolgatni, s még véletlenül se tegyen ellenséges kijelentést.

Bárdos
Bárdos József r.szds.

K: 4 pld.
G: F.Kné
16/666

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 1

ÉRTÉKELÉS:

A jelentés figyelemre méltó Szalai Sándor magatartását illetően. Pillanatnyilag érthetetlen, Szalai rabszódikus magatartása informátorunkkal szemben, mivel az első találkozásuk alkalmával igen készséges volt az informátor problémájánaksegítésével kapcsolatban.

Feltételezhető, hogy a találkozás rossz időpontban jött létre, mivel a szituáció olyan volt, - az informátor szerint - mintha Szalai várt volna valakit; függetlenül attól, hogy Szalai munkára hivatkozott.

UTASÍTÁS:

2 // Szalaival állandó kapcsolat érdekében jelenlegi munkahelyén igyekezzék olyan témával foglalkozni, mely lehetővé teszi, hogy Szalaival szakmai kapcsolatba kerüljön. Erre a legmegfelelőbb, ha a fordító gépekkel kapcsolatos témákkal keresi fel Szalait. A szakmai kapcsolat lehetőséget ad aktuális politikai kérdésekről való beszélgetésre.

INTÉZKEDÉS:

A jelentés egy példányát Kiss József r.szds. elvtárs részére átadni.

Lakatos József r.szds.
Lakatos József r.szds.

Dinny
10/13

Szalai magatartás változásában fel kell tételezni azt is, hogy valószínűleg szembe fordult. Ezzel az alappal a bejelentés lefolytatását alapossan fel kell vizsgálni, hogy magatartását miként lehet módosítani.

Sz. dr. 10. 14

Készült: 4.pld.2.lap.
Gépelte: S.M.
Fnytsz: 16-765.

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 1

Lakatos et
"Kiss József" eset valószínűleg hivatalos megfigyelés munka alapján keresse fel majd ha erre lehetőség lesz
10/16.
44

F E L J E G Y Z É S

Dr. S Z A L A I S Á N D O R /; Budapest, 1912.:/
 pártonkívüli, volt egyetemi tanár, MTA levelező tagja, Buda-
 pest, I., Attila u. 95.sz. alatti lakosról az alábbi adatok
 állnak rendelkezésünkre:

Ellenőrzött adataink szerint Dr. Szalai - az
 ellenforradalom idején - tagja volt az Eötvös Lóránd Tudomány-
 egyetem Bölcsész-kari "Forradalmi Bizottság"-ának, továbbá a
 "Magyar Tudományos Akadémia Nemzeti Bizottság"-ának. A Bizott-
 ságokban végzett tevékenysége alapján a rendszerellenes erők
 egyik vezéralakja volt az egyetemen és a Magyar Tudományos Aka-
 démián. Politikai nézetei és célkitűzései: a polgári demokrá-
 ciához való visszatérés. Az oktatásban: eszmei liberalizmus,
 a pártmentes egyetemi élet megteremtése. A Magyar Tudományos
 Akadémia "Nemzeti Bizottsága" 1956. nov. 3-i ülésén elmondott
 beszámolója nyílt állásfoglalás volt az ellenforradalom mellett,
 amely alkalommal az alábbi nézeteket fejtette ki:

"Akkor már beszéltek az írók, a képzőművészek,
 a zeneszerzők, beszéltek puskaszóval az egyetemi ifjak, a jövő
 akadémikusai, csak az Akadémia volt néma. A legsürgősebb felad-
 at az volt, hogy az Akadémia bármilyen áron, bármilyen rögzít-
 endő formában a magyar függetlenségi harc támogatására siessen
 és ne maradjon ki szavával a függetlenségi harc mellett kiállók
 sorából. Később így folytatja: Tegyen hitet a tudomány minden
 hatalmi korlátozástól politikai, vagy erkölcsi nyomástól való
 szabadsága mellett, fejezze ki azt a szándékot, hogy egy új
 közgyűlés összehívása révén... az elnyomott tudósokat és tudom-
 ányos irányzatokat rehabilitálja a megszabadítsa a magyar tu-
 dományt a sztalinista bilincsektől".

Dr. Szalai Sándor szoros kapcsolatban állt
 1957-58-ban a Mérei-Fekete féle illegális revizionista szervez-
 kedés tagjaival, elsősorban Mérei Ferencsel a szervezkedés egyik

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 / 1

83

vezetőjével. Megkapta a szervezkedés programját; a "Hungaricus" című illegális revizionista tanulmányt. A tanulmány tartalmát mással is közölte. Erről Mérei Ferenc a következőket vallja: "Amikor Litván Györgytől megkaptam a sokszorosított "Hungaricus" cikksorozat első részét, megbeszéltük, hogy elolvasás céljából szűk baráti körömben fogunk adni belőle olvasásra. Ennek alapján egy példányt Zsámboki Zoltánnak, egy példányt Szalai Sándornak adtam. Szalai Sándor 1959. február 4-i tanuvallomási jegyzőkönyvben elismerte a "Hungaricus" átvételét és a következőket vallotta: "1957 elején valakitől kaptam egy használt, félig rongyos 30-40 oldalas közönséges sokszorosított gépen sokszorosított irományt, amely történelmi visszapillantással igyekezett bemutatni az egész XX. kongresszus utáni és az 1956 év végéig terjedő magyarországi események fejlődését".

1957 decemberében Dr. Szalai Sándor elmondja: "A tavalyi októbernek az volt egyik fő hibája, hogy kesztyűs-kézzel bánt a bolsikkal. Kádár most megtanít mindenkit arra, hogy dutyiba kell dobni az ellenséget. A jövőben a becsületes emberek ugyanugy lakat alá teszik majd az ellenségeiket, mint most Kádárék a legjobb hazafiakat. Legfeljebb az lesz a különbség, hogy Kádárék fel is köttetik a jó magyarokat, míg mi megelégszünk majdazzal, ha a csirkefogók börtönbe kerülnek. Persze Kádárra külön gondunk lesz. Terrorral kényszerítik a papokat a rendszer támogatására. A békemozgalmat sem szabad támogatni, mert az sem egyéb, mint szovjet propaganda Amerika ellen".

1958 március 10-én a Mérei-Fekete ügyben le-tartóztatottakkal kapcsolatban elmondja, hogy: "A Horthy-korszakban nem volt ilyen nagymérvű az internálás, nem verték össze az embereket. A Horthy-korszakban ilyen nem létezett, ami akkor állt egy tucat kommunistára az áll most óriási rétegekre".

1958 március 11-én a Szovjetunió mezőgazdaságáról elmondja, hogy "azért adták el a gépállomások gépeit a kolhozoknak, mert a Szovjetunióknak nem volt pénze két gépet megvásárolni, ezért eladták az öreg traktorokat - amelyek már 1954-ben is öregek voltak - a kolhozoknak. Ezért az egyik amerikai cég igazgatója rádión keresztül azt üzenté Hruscsov-nak, hogy vegye meg az 5 öreg gépeiket is 5 - már mint az amerikai igazgató - Hruscsov-nak províziót ad az eladott gépek után. Egy irtózatoss politikai baklövés az, hogy önállóak lesznek a kolhozok és hogy a gépállomások megszüntetésével földadják a kolhozok fölötti politikai hatalmat". Elmondása szerint "eddig jobb volt a kolhozoknak, mert 50 rubelért felszántották a földet, most ki kell adnia a pénzből 2.000 rubelt és lesz egy ócska traktora és azzal maga szánt".

1958 március 12-én Magyarországról beszélve kifejti: "Az intelligencia nincs megfizetve s emellett morálisan is meg van bélyegezve". A beszélgetés során a társalgásban

résztevőktől kérdezi: "Gyerekek olvastátok Hruscsovnak ezt a kolhoz-kifosztó nyavajáját?"

1958 március 14-én a társaság egyik tagjának kérdésére a következőket válaszolja: "Ez a Kádár, aki azt lehet mondani morálisan szemtelenebb és aljasabb, nehezen képzelhető el, hogy ne felejtsük el, hogy Kádár ugyanaz az ember, aki a kormány élén állt, sőt november végén beszélt, hogy munkástanácsok vezetőit... és fölakasztotta". Később azt mondja: "A népi demokráciában elkerülhetetlen egyes dolgokat revízió alá vonni".

Algériáról elmondja, hogy "a négerek alapvetően szegények és a franciák kizsákmányolják őket, ha azonban a franciák elmennek, akkor a négerek még szegényebbek lesznek".

1958 március 20-án Szalai elmondja, hogy egy csomó munkástanácsot és olyan személyeket, akik a Szovjetunóba parlamenterek mentek kivégezték, majd hozzáteszi: "én azt hiszem, hogy ilyen gyűlölt rendszere mint a Kádárnak, még Rákosinak sem volt. Ennek az országnak a betegsége a következő: ezt az országot másfél év óta szisztémátikus hazugságban tartják, minden sor, minden szó hazugság".

Az ellenforradalomról azt mondja: "Magyarországon ennél népibb mozgalom nem volt. Engem nem az izgat, hogy 280 ártatlan kommunisztát, hanem, hogy 2000 és 5000 ártatlan embert végeztek ki".

Szalai elmondja, hogy hosszú évek után rájött "nem lehet erőszakkal átugorni a dolgokat, mint pl. Magyarországon, egy hosszú polgári demokratikus fejlődést". "A későbbiek során hozzáfűzi: "Tszcs-vel ilyen körülmények között csak elmebeteg foglalkozhatnak".

Szalai véleménye szerint "Magyarországon van egy nagyon szűk kis réteg, amely a hatalom birtokában van, ugyan ez van Amerikában is, ahol a hatalmon levők eltartása egy fillérrel sem kerül többbe, mint a népi demokráciában. Ennek a rendszernek szerves tartozéka a terror, az elnyomás és bizonyos dolgok olyan elmaradása, - amit nem lehet kiküszöbölni, - az erkölcsök olyan lezüllése, ami a magyar munkásosztály történetében tökéletesen ismeretlen. Hiába áll ki Marosán beszélni a lopások ellen, az egész rendszer lezüllött".

1958 március 23-án a magyar tudományos életről elmondja: "A tudományok szabadságáról nálunk nem lehet beszélni"

1958 május 31-én a Szovjetunióról elmondja: "A Szovjetunióban csak Hruscsov beszélhet, mindenkinek hallgatni kell".

- 4 -

1958 június 10-én Szalai elmondja, hogy ő előrelátta "a Kommunista Párt kitenyészt egy osztályt, amely nem különbözik Rockefellerertől. Elmondása szerint arra az álláspontra jutott, hogy nincs más mód, mint belemenni abba, hogy az ember egy polgári demokráciát csinál".

1956-os ellenforradalomról mondja: "En ilyen tiszta forradalmat soha nem láttam, sosem hittem, hogy látni fogom. Nem tudtak többet összehozni országosan mindössze 224 párttitkárt, tanácselnököt, akit helyileg felkötöttek ez enélkül nem megy, de feltűnően kevés volt még ez is".

Szalai elmondja, hogy "példátlan dolog a hadtörténelemben, hogy egy hatalom letipor egy kormányt és a tagjait másfél év múlva bíróság elé állítják. - Aljas eljárásnak nevezi az ellenforradalmárok letartóztatását, majd a következőket mondja - Kezdve Kádártól, munkástanácselnököket becsalva a Parlamentbe - ő, hogy mit gondol magában az közömbös - kiszolgáltatja az oroszoknak, aztán kivégezteti az anyjukat, apjukat. Ennél undorítóbb sosem volt. Undorító, piszok, szemét, gyilkosok, kitanult szándékos gyilkosok".

1958 július 10-én a vallásosságról azt mondja, "erről nem szabad beszélni nyíltan ebben a rendszerben".

1958 július 15-én Szalai a Szovjetunió "gyarmati kizsákmányolásról" beszél és azt mondja "ebben az a vicc, hogy Anglia és Amerika nem támogatja a szovjet gyarmatok felkelését a Szovjetunió ellen".

1958 december 6-án civilizációról és a bűnözésről beszélve kijelenti: "... nincs lényeges különbség a rothadó szocializmus és a rothadó monopóliumkapitalizmus között".

1959. február 7-én Szalai arról beszél, hogy helyesnek bizonyult Illyés álláspontja, amikor azt írja, hogy Magyarországon lényegében mindennemű zsarnoksággal szemben egyetlen réteg van, amelyik a legönzöbben ellenállást tanusít, az a parasztság. "Ha Magyarországon valakitől félnek, bolsevikok, nyilasok, Horthyék, az a parasztság".

A SZU. KP. XXI. Kongresszusának várható hatásáról a következőket mondja: "En biztos vagyok abban, hogy mi a Szovjetunióknak az utolsó csatlósai leszünk, ehhez azonban hozzá szeretném tenni bár már ott tartanánk".

Dicséri a Nyugatot és elmondja: "Az amerikaiak fellőtték minden idők legnagyobb szputnyikját 2260 kb. méghozzá egyedülálló módon".

A továbbiak során: "a SZU-ban 62 TV. állomás van, ez azért érdekes, mert Ausztriában 85 van, Magyarországon 1256 emberre esik egy személyautó, Ausztriában 52-re, de Ausztria egy elmaradott ország".

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 / 1

1959 március 2-án a Mérei-Fekete úgyról azt mondja egyik barátjának: "A saját barátaim, köztük olyanok mint te vagy, vagy akárki más bedültetek annak az ÁVH propagandának, hogy az ÁVH nem csinál kitalált ügyeket".

1959 március 21-én társaságban arról a kérdésről beszélnek, hogy a cselekedetek mennyiben összeegyeztethetők azzal, hogy a fizetést ettől az államtól kapják. Szalai a következő véleményét fejt ki: "Nos én egészen veszem a kettőt /párt és állam/ én egyszerűen ezt találok pusztán azért, mert egy gengszterbanda a maga kizsákmányoló cégei számára... idegen hatalom által segített - egy egész ország államapparátusa a kezébe került és kerülhetett, ettől nekem az a legalitásom, hogy ergo itt egy állami fizetést kapok, - akkor ezt ezektől kapom - hanem legfeljebb az, hogy ezek a maguk hetvenszer akkora állami fizetésüket ettől az államtól ... Van Magyarországon egy olyan tendencia, amivel emberek rossz lelkiismeretű cselekedeteiket fedezik, hogy hát istenem, ha ezt vagy azt csinálják, akkor 5k le vannak kötelezve Kádárnak". Tovább így folytatja: "Nem hiszem, hogy bárki 56-ban marhaságot követett el, 56-ban az emberek ha hibáztak, csak annyiban, hogy túl keveset oldottak meg. Az én tapasztalatom, hogy lehet, hogy volt egy őskeresztény korszak, amíg kommunisták nem voltak uralmon, amikor volt, lehet, hogy volt akkor valami kommunista erkölcs, de annál utolsóbb szemetek, svábbogarak".

Egyik professzortársa azt mondta Szalainak, egyetért Szalaival, de nem helyes amit csinál, inkább csináljon úgy, ahogy ő, aki részt vesz békemegnyilvánulásokon, stb. Szalai a következőket mondta: "az a különbség, hogy neked gyomrod van, de nekem van lelkiismeretem".

1959 március 31-én a letartóztatottak kihallgatásáról mondja: "Most nem a verés a technika, hanem 2-3 napig étlen tartani, nappal állni hagyni egy-két napot, nem a verés a lényeg, a lényeg az, hogy éjjel 1/2 4-kor kihallgatásra viszik, közben álmatlan éjszaka... minden héten 6-8 kivégzés van".

Későbbiek során így folytatja: "Van nekem elég helyem a világon, egy szép napon lelépek és tovább élek ... engem az érdekel, hogy dolgozhassak".

A Szovjetunió 7 éves tervéről és gazdasági rendjéről mondja: "Még a 7 éves terv végére is nagy lemaradásuk lesz az USA-val szemben. ...a világ legveszélyesebb rákfenéjének ezt a szovjet rendszert tartom, nem a szovjet gazdasági rendet Gyilasz leírása azt hiszem világossá teszi miről van szó: ...arról beszél, hogy a klikk, amely kezében tartja a világ legnagyobb tőkés hatalmát - magyarul - mert nincs amerikai magánvállalat, amely felérne a szovjet iparral. Szóval én azt hiszem, hogy Gyilasz minden egyes pontot helyesen lát".

1959 április 15-én Szalai dicséri Amerikát ahol, "millió számra nőnek az automatizálásra alkalmas gépek és ugyanakkor szerinte a Szovjetunió képtelen megcsinálni egy do- logban egy darabot mint pl. az elektromos számológép. Majd így folytatja: Nincs ép elméjű ember, aki ma már azt hiszi, hogyha a SZU nem csinál zűrt, akkor bárki a SZU-t megtámadja. A világ- ban a félelem a szovjet támadás felől van. Senki attól nem fél, hogy Anglia megtámadja a SZU-t."

1959 május 14-én az ellenforradalomról mon- dja: "Magyarországon nem lett volna fasizmus, és ha fasizmus lett volna mennyivel rosszabb mintha ők vannak. Miért jobb ha egy gyerek azért nem járhat mert zsidó egyetemre, vagy azért, mert polgári származásu".

A SZU 7 éves tervéről mondja: "3 év múlva Hruscsovnek individuálisabb dolga, mint ez a 6, vagy 7 éves terv, amely azt mondja, tul akarja haladni tejben-vajban és nem tudom én miben Amerikát, ami nagyon igaz, csak Amerika Roosvelt óta évente 850 millió dollárt fizet a farmerekre, hogy kevesebb vajat, krumplit és tejet termeljen. És szénbányász- ban akarja túlhaladni, 1929 óta Amerikában egyre csökken a szénbányászat, mert már nincs egy lokomotív, ami szénnel menne. Ez egy hülyeség. Nevetséges. Ezt két dologgal jellemeznem, egyik amit az Ortutaynak mondtam, még mielőtt kijött az a film, hogy látszik a lejtőn felfelé nincs számára megállás - a másik az - csodálatos dolog, hogy a világtörténelemben egyedülálló jelenség majdnem az, hogy a patkányok a süllyedő hajóra mene- külnek".

1959 május 24-én egyik ismerőse elmondja, hogy eltávolították munkahelyéről fegyelmileg amire Szalai a követ- kezőket válaszolja: "Nahát, ez mind elszámológik egyszer!"

1959 június 3-án társaságban a matematikusok- ról beszélnek, amelyekről Szalai a következőket mondja: "Mate- matikus körben egy olyan típusu öszetartás van; ott lecsukhat- ják az embert, kijön azonnal el van helyezve, mint matematikus. Rendszeresen besorolják önmagukat külföldi kiküldetésekre, rend- szeresen elosztják a rendelkezésükre álló állásokat, külső em- bert nem engednek beleszólni ügyeikbe".

1959 augusztus 22-én Kádár elvtáráról mondja: "Rákosi beszédeit, amit tartott, közelebb éreztem, mint általá- ban a Kádár beszédeit. En gyűlölöm a Kádárt, sokkal jobban gyű- lölöm, mint például, de meg kell mondanom, hogy a Kádárt semmi- vel sem tartom rosszabb szónoknak".

1959 október 11-én Szalai egy nagy társaságban a gyarmati kérdésről és arról beszél, hogy Hruscsov elvtárs állandó harcban van a kínaiakkal, majd a következőket mondja: "En teljesen egyetértek azzal, hogy nincs nagy különbség, alap- vető különbség aközött, hogy - nincsen alapvető különbség a pestis és az influenza között. Mert mind a kettő ölni képes.

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 8733 / 1

88

- 7 -

Az influenza sokkal gyakoribb a jelenlegi rendszerben. A Kádár rendszer nagyon sokban komiszabb, mint a Rákosi rendszer, meg kell mondani, hogy a jelenlegi rendszerben olyasmik történnek; részben amik a Rákosi rendszer alatt nem voltak. Mondok mindjárt példát 1952-ben ha volt egy minisztérium, ahol volt főosztályvezető, aki nem volt párttag, ahhoz nem mehetett oda a párttitkár azt mondani, lépjen be kérem - Rákosi 50-51-52-es pártjába, protekció megtiszteltetés volt a pártba bejutni, nem-hogy kényszerítettek volna a pártba bejutni. Ma kényszerítenek, egy. Kettő - akit bekényszerítettek, azt hogy úgy mondjam lekompromittálják és annak már érdeke a rendszer fennmaradása, nehogy az ő piszkossága kiderüljön, szóval - tovább kell menni - más egy bizonyos értelemben - jelenlegi rendszer még hazugabb - mint Rákosi.

A szövetkezetek önmagukban rugalmasak, amelyekben vezetői egyáltalán nem bolsevikok, mert nem tudnak vezetni, de kénytelenek voltak megengedni változást, választást és hasonló dolgokat, csak nem jóindulatból. A dolog fejlődésénél fogva sokkal kisebb a mindennapi élet általános életkörülményekben az ÁVH-nak a hatalma. Ha ma valakit letartóztatnak, akkor most nem tehetnek olyat, hogy - dobják ki - a feleségét, vagy egyéb históriák, az nem vitás, de nem a Kádárék jóindulata, hanem ez egy másfajta rezsim, más tünetei vannak a pestis, más a kolerának. Nem azt mondom, hogy jó válogatni a kettő között, de mások a tünetei."

Később így folytatja: "Az én szempontomból a Kádár rezsim bizonyos értelemben gyűlöletesebb, mint a Rákosi, nem azt mondom, hogy angol liberalizmus, azt mondom, ugyanaz a gazdaság, csak más megvilágításban. Na már most, ezen pillanatban azt lehet mondani, hogy ezek kénytelenek voltak áttérni arról a pestisről erre a kolerára. S továbbá annak az eredménye valóban szputnyik ide, szputnyik oda. Nyugaton egy olyan értelmi és olyan szélességű gazdasági és technikai fejlődés ment végbe az utolsó 10 évben, amire a kőkorszak óta nem volt példa".

A Szovjetunió 7 éves tervéről beszélve: "A vicc a következő, egy pár adattal, ahogy illusztrálják: A Szovjetunió 7 éves terve végén évi 170 ezer autót akar termelni, a franciák évi 225 ezret exportálnak".

A munkamorálról: "...annak idején 5, ird: öt zsidó az Edison Kávéházban ülve csinálta, noteszból-noteszba a magyar toll-exportot, ez jelenleg 520 embernek a dolga". Később így folytatja: "A lezüllése a munkamorálnak ilyesfajta ez egyáltalán nem létezett azelőtt. Ez kezdődött a kétezer százaléknál, amikor kiderült, hogy két hete kétezer százalékra teljesíti a normát és kap 5000 forintot, akkor a verejtékkal törekedő munkás elkecsereedett és a felesége azt mondta; te hülye vagy - ugye - és lépj be a pártba és csináld ezt, vagy azt - áll be a spiclik közé. Szóval szisztematikusan neveztük a dolgozókat".

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 / 1

89

1959 október 24-én kifejtette egyik ismerősének: "Hát minek csináltátok a XX. kongresszust, azért mert nem itt, hanem Németországban, Potsdamban és egyebütt mentek emberek a halálba. Most Magyarországon mennek a halálba. Komolyan néha úgy beszélsz, hogy a nácik alatt nyugalom volt Németországban, neked az kell, jó indulatból csinálják ugye a kongresszust. Hát azért csinálták ők, mert emberek felkeltek ellenük, De ők felkeltek újra-újra, mert nem bírtuk tovább".

Ortutayról mondja: "Erdélyben amikor négy egyetemi magyar tanár öngyilkos lett, akkor - és nem átalja mint a magyar nép, vagy mit tudom én milyen segítője, lemenni ott és amikor másfél millió embernek senyvedése van ott, akkor lemegy oda, nem szégyelli magát. Ha Magyarországon valaha még valami történik, nem Kádárt, nem Münnichet, Ortutay Gyulát kell felakasztani az első fára, olyan szimbolikusan, ahogy ő lement Georgiu Des nevű vasgárdista fasisztának a magyar egyetemek és főiskolák tönkretétele után. Ortutay Gyula a magyar néprajzos lemegy pofafüzdőzni. Hátha kiherélik az Eötvös Lóránd tudomány egyetem lépcsőjén, akkor semmi szelid elintézésre.

Aki aljas megmondhatja neki, hol lehetett ő akármi, utolsó köpedelem piszok. Most volt a Népfront ünnepe. Utolsó piszok stríci, mert amikor 46-ban 30 kilométeres sebességgel lement, hogy megmutassa Szegeden mint VK miniszter, hogy neki már Hudson kocsija van. Akkor azt mondtam magamban, elég utolsó szegedi közpolgár, hogy a fene egye meg, nem járt azelőtt kocsival. Nevét nem mondom ki, mert ilyen aljas stríci, egyáltalán nem vitás, oda adja nevét azon a címen, hogy ő keresztény és úgy ismerik, hogy nem volt bolsi. Azon a címen adja el ő az erdélyi emberirtáshoz, ahhoz, ami ott folyik".

Ilyen aljas fráter Magyarországon nincsen. Mert Kádárnak az a mestersége az Ortutay meg önként csinálja. Oriási különbség. Ő amiatt ment a II. kerületbe, amikor a forradalom napjaiban jelentkezett, hogy majd belép a helyi forradalmi bizottságha, segberugták, mondván, hogy a Mindszenty után nem kell. Erre átállt, ő egy legközségesebb utolsó hazaáruló kém és ő csinálta. Ha én csinálom ugyanazt, akkor egy oportunistá zsidó vagyok, vagy akármi, horthysta stb. Az Ortutay, aki ezt csinálja, utolsó, ennél szemetebb alak, disznó".

1959 november 7-én egyik ismerőséről mondja: "Lent volt hónapokon át az Alföldön. Ezekben a szerencsétlen megnyomorított termelészövetkezeti falvakban. Azt mondja, ma-napság semmivel sem jobb, mint Rákosinál, mint Horthyék alatt."

1960 októberében Szalai egyik ismerősének mondja, hogy a németek úgy fognak berendezkedni a maguk portáján, ahogy ők akarják, s nem úgy, ahogy az oroszok elképzelik. A mai helyzet nem lesz sokáig fenntartható, minden épeszű ember tudja. Nem lehet a nemzetközi politikában légvárakra építeni".

1961. április 9-én elmondja: "...Rákosi - működésének utolsó éveit nem számítva - igen jelentékeny poli-

tikus volt, aki ügyesebben dolgozott a mai garnitúránál. Az más kérdés, hogy az utolsó években nyilvánvalóan megőrült, nagyzási mánia vett rajta erőt. Amit attól kezdve művelt, az már katasztrófális volt, de eleinte igen komoly képességekről tett tanúságot. Szalai szerint a mai pártvezetőség jóval gyengébb emberekből áll, mint az első garnitúra volt. Főként gazdasági téren igen nagy bajok vannak, a vezetés kapkodóbb és gyakorlatlanabb a réginél. Szellemi téren, írói munkával és tudománnyal kapcsolatos szabadság tekintetében viszont kétségtelen, hogy egész más légkörben élhetünk és dolgozhatunk, mint a Rákosi-rendszer idején. "

1961. május 22-én egyik kapcsolatának az Élet és Irodalom című folyóiratban megjelent cikkével és az azzal kapcsolatos bírálatról elmondja: "... a sajtóban nagy kavarodást támasztott a társadalomtudomány mai állásáról szóló tanulmánya. A Népszabadság szerkesztősége ugyan megígérte, hogy közli Szalainak Fukász támadására írt válaszát, de utóbb ettől az ígére-tüktől elálltak. ...nem bánta meg a maga tanulmányának közze-tételét, a támadást nyilván egyes ellenfelei szorgalmazták, más körök azonban a pártban is helyeselték, hogy felvetette a szo-ciológia mai helyzetének kérdését, hiszen Szabolcsi Miklós az Élet és Irodalom szerkesztője óvatos ember lévén közlés előtt néhány befolyásos embernek megmutatta a tanulmányt. Szalai rö-viden megemlítette még azt is, hogy a fiatal tudósok között nagy viszhangja volt a tanulmánynak és az azt követő vitának. Volt tanítványai egész népvándorlást rendeztek nála, igen sokan je-lentkeznek, hogy cikket akarnak írni az új akadémiai folyóirat-ban".

1961. júniusban egy ismerősének az őt ért bi-rálatról elmondja: "...Nézze én a "Népszabadság" kritikai cik-kének őszintén örülök, végre újból benne vagyok a köztudatban, beszélnek rólam, nyilvánosságom van. A Népszabadság cikke való-ban felhívta rám a figyelmet".

Budapest, 1961. augusztus 2.

B.M. II/5-e alosztály

Szigoruan titkos !Adta: "Kenderesi" fn.inf.Vette: Kiss József r.szds.
1961. VIII.29.Tárgy: SZALAI SÁNDORJ E L E N T É S
Budapest, 1961. augusztus 29.

"Kenderesi" jelenti :

SZALAI SÁNDOR elutazásom előtt felhívott, hogy megérkezett a nyaralásból és szeretne velem beszélni. Abban állapotunk meg, ha bejövök szabadságról, jelentkezem nála.

"Kenderesi"

ÉRTEKELES: Az előző találkozó során "Kenderesi" mutatta Szalai levelét, amelyben "Kenderesi"-t értesíti, hogy Lengyelország-i utjai után szeretne vele találkozni, Újabb telefonhívása Szalainak, azt mutatja, hogy helyes volt várni és megvárni míg most már Szalai jelentkezik.

UTASÍTÁS: Megbeszélésük szerint keresse fel Szalait. Lengyelország-i élményei kapcsán "Kenderesi" érdeklődjön Szalaitól, benyomásairól, az ottani politikai helyzetet hogyan látja, hogyan reagálnak a német kérdésre. Ez lehetővé teszi, hogy első ízben politikai jellegű beszélgetést folytasson Szalailal és hogy későbbiek folyamán is egyes politikai kérdéseket megbeszéljenek.

Kiss József
Kiss József r.szds.

K: 3 pl.
G: F.kné
16- 1673

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 / 1

- 2 -

10-12 nappal ezelőtt Mátraházán Sz. találkozott Jusztus Pállal. Véleménye összegezve: "nevetséges önimádó". Képtelen másról beszélni mint saját magáról. "Példaként anekdotát: 45-ben, vagy 46-ban a SZP. elküldte J.P-t Révaihoz/ valameről tárgyalni. Sz. másokkal együtt a SZD. főtítkárságon várta. Végre visszajön J.P. és 2 óra hosszat beszél Révaival folytatott tárgyalásáról, de egy szót sem arról, hogy Révai mit mondott, hanem kizárólag arról, hogy ő mit beszélt."

Rakétafejlesztéssel kapcsolatban Sz. a csodálat és az elismerés hangján beszélt a szovjet rakétákról, különösen arról, amelyiket a Holdba lőttek fel, a célzás pontossága miatt. Megjegyezte: "Ez persze csak a légkörön kívül van így, ott hajszálpontossággal lehet dolgozni, de a légkörön belül a dolog még gyermekcipőben jár és a pontosság nagyon körülbelüli. Ha pl. Budapesten /Ferihegy/ fellövünk egy postarakétát Bécsbe, az nem a Bécs-Agpern-i repülőtéren fog leesni, hanem valahol Bécsben".

"Kiss Tibor"

Értékelés: A jelentésben leírtakat a 044 sz. technikán ellenőriztük, és az megfelel a valóságnak. Érdekes, hogy Szalai a nemzetközi helyzetről alkotott nézeteit úgy mondja el, mint de Gaulle véleményét. Figyelemreméltó, hogy "Kenderesi" legutóbbi jelentése szerint Félix Pál is belső ellenzékkel és a kínaiak nyomásával magyarázza a Szovjetunió magatartását. Félix Pál Jusztus kapcsolata, Jusztus pedig Mátraházán találkozott Szalaival. Lehetséges, hogy közös a hírforrásuk és ezzel kapcsolatos véleményük kialakítása. Szalai támadta Méreit, hogy egy "ostoba" szervezkedésbe vonta be értékes embereket és azokat kiadta. "Kiss Tibor" Méreit védte és elmondotta Szalaival, hogy nem Mérei, hanem Zsámboki volt az, aki mindent "beköpött".

Utasítás: Szalai ígérete alapján, hogy a legközelebbi találkozójuk során filozófiai és szociológiai kérdésekről fog beszélni, keresse fel Szalait és a fenti témákról beszélgetve állapítsa meg Szalai milyen nézeteket képvisel a politikai, filozófiai kérdések terén.

Kiss József
Kiss József r.szds .

P. S. d.

K: 3 pld.
G: Fné.
16-1764.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 / 1

II/5-e. osztály

~~Szalai Sándor~~ föld és
kín és.Szigorúan titkos!Adta: "Kenderesi"Vette: Kiss József r.szds.
1961. szeptember 12Tárgy: SZALAI SÁNDOR.

J E L E N T É S

Budapest, 1961. szeptember 13."Kendresi" ügyn.jelenti:

Szalai Sándor: voltam nála. Ott volt Márkus György, a Filozófiai Intézet munkatársa. Mesélt Lengyelországról, Szopotban volt 10 napig. Elragadtatva beszélt az építkezésekről. Szerinte ott "szabadabb a légkör". Mindenki szabadon utazhat, "nem úgy mint nálunk". Nem érti, hogy nálunk miért nem adnak szabadon utlevelet. Említett pl. egy nyugdíjast/ érzésem szerint Horváth Zoltánt/ aki kért kivándorló utlevelet és ahelyett, hogy örültek volna, hogy megszabadulnak egy magas nyugdíj fizetésétől, megtagadták. Véleménye szerint ez így nem megy sokáig, mert pl. Csehszlovákiában is most tették szabaddá az utazást. Egyébként annyit és úgy beszélt az utlevélről, hogy az volt az érzésem, vagy neki, vagy valami közeli hozzátartozójának van ilyen problémája/ Mondotta egyébként, hogy Lengyelországban igen sok a külföldi csomag/ pl. 4 millió lengyel él USA-ban/ és ezeket bármelyik állami üzletben szabadon adhatják el. Így azután - bár drágán - de mindenféle nyugati árucikk kapható. Azt is mint pozitívumot említette meg, hogy a lengyelek kihasználják a nyugati egyetemnek különböző /UNESCO stb/ ösztöndíjas helyeit és 8000 ösztöndíjasnak tanul nyugati egyetemen. Ezt követendő példának tartja. Egyébként a lengyel gazdasági helyzet rosszabb szerinte, mint a magyar. Gazdaságpolitikánkkal kapcsolatban hibaként említette, hogy mi "technikát exportálunk és nyersanyagot hozunk be". Ez azután szerinte technikai lemaradáshoz vezet és a többi szocialista ország másként csinálja. Megállapodtunk, hogy 8-10 nap múlva jelentkezni fogok.

Egyébként Szalai ígéretet tett, hogy a lengyel kérdésről legközelebb még fogunk beszélni, most csak azért nem, mert Márkust nem akarta feltartani.

"Kenderesi"

Értékelés: Ez az első alkalom, hogy Szalai a szakmai tárgyú témákon kívül másról is beszélt "Kenderesi"-vel. A Lengyelországról Szalai által elmondottak egyrészt tükrözik Szalai politikai álláspontját, másrészt azt mutatja, hogy Szalai érzékenyen érintette olaszországi utazásának megtagadása. Hivatalos uton szerzett értesülésünk szerint Szalai követelte az MTA. személyzeti osztályától utlevélügyének elintézését. A találkozó során Szalai részletesebben nem beszélt élményeiről Márkus György megérkezése miatt. A találkozót egyébként 044 ez. technikán felvettük, az erről készült írásos anyagot azonban még nem kaptuk meg.

TÖRTÉNETI HIVATAL

I - 9730 / 1

96

Belügyminisztérium
 II/5 Osztály

65-3062/61

rsme

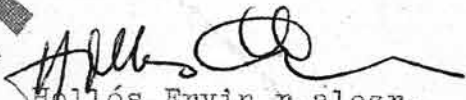
Szigorúan titkos!

R a j n a i Sándor r.ezredes Elvtársnak!

Mellékelten fejtérjesztem Dr. S Z A L A Y SÁNDOR-ról készült összefoglalónkat. Az összefoglalóval kapcsolatban javaslom:

- a./ Dr.Szalay Sándort hívjuk be és huzamosabb idő óta kifejtett ellenséges propaganda terjesztéséért részesítsük figyelmeztetésben.
- b./ A figyelmeztetés után anyagát küldjük át a Központi Bizottság Tudományos Kulturális osztályára azzal a javaslattal, hogy a Magyar Tudományos Akadémia levelezői tagságától, valamint az Akadémiánál és Intézeteinél állás és tisztség viselésétől tiltsák el.

Budapest, 1961. december 12.

 Hollós Ervin r.alezr.
 osztályvezető

29-1382

L. Nagy

Pálfi
Imre

307

BM.III/III 5/a. alosztály.

" Szigoruan titkos "

Adta: "Kerekes" fn. ügynök.
Vette: Pálfi Imre r.fhdgy.
1963 III.18.

Tárgy: SZALAY SÁNDOR F. dossziés
személy.

J e l e n t é s

Budapest, 1963 március hó 28.

SZALAY SÁNDORT a korábbi megbeszélés alapján felhívtam telefonon, mikoris őt meghívott magához. Rendkívül barátságos fogadtatásban részesített és kb. két óra hosszat beszélgetett velem. Felajánlotta, hogy amennyiben van kedvem, időm, kezdjem el ismét a tudományos munkát. Ő mindent elkövet, hogy erre lehetőségem nyiljon. A következő lehetőségeket említette: munka lélektani kutatás, gyakorlat valamilyen nagyüzemben, esetleg visszajutás a Gyermeklélektani Intézetbe. Ezenkívül megígérte, hogy bármilyen tudományos publikációmát hajlandó elhelyezni. Végül is kijelentette, hogy ez az egész beszélgetést arra szánta, hogy rávegyen a tudományos munkába való újra bekapcsolódásra.

- Ezenkívül megjegyezte - miután ZSÁMBOKIRA, MEREIRE terelődött a szó, - hogy tudomása szerint ZSÁMBOKI nem viselkedett a rendőrségi vizsgálat alatt tisztességes módon, túl sokat közölt. Ugyanez áll szerinte MEREIRE is, hozzátéve még azt is, hogy MEREI nagymértékben felelős NEMES LILI berántásáért. Ezzel szemben elmesélte, hogy ő az ügyben való kihallgatása során igen keményen viselkedett, semmiben sem alkudott meg, nem hagyta magát "beugratni".

"Kerekes "

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9730 - 1 - 1

Értékelés:

Az ügynök hosszú idő után ismételten beszélgetett SZALAYVAL. A beszélgetés körülményeit illetve igen kedvezőnek lehet megítélni. Az ügynök és a célszemély közötti viszony alakulását megfelelő módon elő kell

104

segíteni. Operatív szempontból figyelemre méltó SZALAY véleménye ZSÁMBOKI és MEREIVEL kapcsolatban.

Intézkedés:

SZALAY és "Kerekes" anyagában megnézem, hogy milyen véleménnyel volt korábban ZSÁMBOKIROL SZALAY.

Feladat:

Keressen fel JUSTUST¹ és beszéljen vele arról, hogy jelenleg milyen állapotban van kinevezése. A beszélgetés során említse meg SZALAY ajánlatát és kérje ki JUSTUS véleményét olyan értelemben, hogy biztosra veheti e SZALAY ígéretét.

Pálffy
Pálffy Imre r.fhdgy.

L. Kinn
10.23.

3 pld.
nytsz: 34-347
HI-né.

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9733 / 1

Belügyminisztérium
 III/III/4-a osztály.

SZIGORUAN TITKOS!

Tárgy: dr. SZALAI SÁNDOR
 ellenőrzésére

J a v a s l a t.

Budapest, 1964. október 12.-én.

dr. Szalai Sándor ellenséges tevékenységének, magatartásának megállapítására az alábbi intézkedéseket javaslom:

- 1./ "Kenderesi" fn. informátort továbbra is foglalkoztatni kell a célszemély felé. A jövőben fokozottabban kell felhasználni politikai beszélgetésekre, Szalai társaságában való részvételre a közöttük fennálló szakmai kapcsolatot. A lehetőségekhez mérten vegyen részt Szalai baráti összejövetelein, "élménybeszámolóin".
- 2./ A felmerülő külföldi kapcsolatait priorálni kell a II/II Csfségen és amennyiben operatív szempontból érdekes személy merül fel, velük közösen kell a szükséges operatív intézkedéseket meghatározni.
- 3./ Baráti, bizalmas körében tovább kell folytatni a kutatást ellenőrzésére alkalmas hálózati személy után.
- 4./ Az ellenőrzés alatt tartott, vele kapcsolatban álló személyekre érkező anyagokat figyelemmel kell kísérni és a nevezettre vonatkozó anyagokat ki kell gyűjteni.

Kérem a javaslat elfogadását.

Kopáncs István
 Kopáncs István
 .hadgy.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 1

Tárgy: a 0561 sz. objektum
1965. január 14-ii
jelentéséről

K I V O N A T
Budapest, 1965. március 2.

Horváth Zoltán és Mihályi Gábor beszélgetnek.

- H: Négy évvel ezelőtt.
M: Akkor neked szintén előszedtek bizonyos
H: Előszedték a .. elhangzott kijelentéseimet, lejátsozták magnetofonról.
M: Igen. - Hát ezt nem csinálták -
H: Nem is titkolva, hogy a Szalay lakásán felvett magnetofonon.
M: Igen. --
Hát persze, nézd, ez máig sem derült, ki, hogy a Szalay lakásán tudta, vagy tudta nélkül --
H: Énszerintem teljesen lehetetlen, hogy a Szalay tudta nélkül. Egyszer meg lehet csinálni, a Mihályi Gábor lakásában, hogy oda beépítenek egy magnetofon, és azt felveszik és átviszik telefonban, ott villanyvezető..
M: Nálam nehéz.
H: De mikor másodszor viszi be a - szóval az végkép nem éri /?/ meg /?/ az egész dolog, tudod? --
M: Igen.
H: .. a telefon.
M: Én meg azt hiszem, nézd -
H: Három éven keresztül folyamatosan jött.
M: Nézd egy dolgot lehet csinálni, ilyen zsebmagnót. - Hogy valakinek ott a zsebében van a magnó, tudod? Tehát a társaságban ott van valakinek a zsebében a magnó, azt bekapcsolja, kikapcsolja. Tudod?
H: Nem tudom, hogy van-e ilyen.
M: Van. -- Hát a Fehér szerint van ilyen. És egyébként ez a valószínű. Egy zsebmagnó van. --
Zsebmagnó van, ahol mondjuk kivezet. .. egy ilyen nyílás valahol ki tudod? És mikrofon, és a zsebében fel tudja venni.
H: Én nem hallottam ilyenről, de elképzelhető persze.
M: Tudniillik, ez a valószínű t.i. hogy hogy viszik ki a t.i. az nagyon - azt be kell állítani, el kell indítani. Egy magnót, az fut, forog a szalag, azt úgye folyton, - az

akárhová van beépítve, azt a szalagot el kell indítani és le kell állítani. És ki kell cserélni a szalagot, mert nincs végtelen szalag.

H: Persze, hogy nincs. --

M: Tehát vagy beszerelnek egy olyan készüléket, hogy a szomszéd lakásban ülnek ugye és -- De ezek bonyolult dolgok. Egyrészt a Szalay lakásra nem jönnek, sokkal valószínűbb az, hogy valakinek a zsebében vagy a Szalaynak, vagy valakinek ott volt egy magnó a zsebében.

H: Elképzelhető. -- Elképzelhető, de -

M: Nekem az mindenesetre gyanus, hogy a egyszer belép - egy bizonyos idő után lelépett rólunk. Menynyídeig forszírozta a velünk való találkozást. -

H: Ennek részben az a magyarázata, is, hogy ő fokozatosan befutott újra -

M: Igen. -- És most már nagy - magas prókotoll körökkel érintkezik.

H: Biztosan. -- De persze lehet, hogy az itt tett szolgálatai fejében futott be.

M: .. ki tudja.

H: Szóval biztos vagyok benne, hogy a Szalay .. valamilyen formában.

M: Igen.

H: Professzionista ügynök.

M: Igen.

Készült: 1 példányban.

TÖRTÉNETI HIVATAL

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 2

T-9738/2

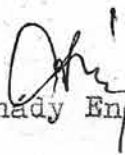
180/16

54

Tárgy: Dr. SZALAY SANDOR
"F" dossziés szemé-
lyre vonatkozó

E L L E N Ő R Z É S I T E R V
Budapest, 1965. augusztus 22.

- 1./ Bevezetjük a "K" ellenőrzését, minden postai küldemény-
re vonatkozóan.
- 2./ Bevezetjük a 3/a rendszabályt, függően az ellenőrzési
anyagok értékelésétől.
- 3./ Megkezdjük a 3/e rendszabály bevezetésének előkészíté-
sét.
- 4./ "Kenderesi"-t fn. ü. feladattervébe beépítjük dr. Szalay
ellenőrzését.
- 5./ A III/II-2-a alosztállyal kooperálunk. /Harsi et.-at
havonta tájékoztatjuk egymást./

Csányi Enre r.szds.

K: 1 pld.
K: lerakva "F" d.

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 2

- 2 -

Kapcsolatban áll az alosztályunkon feldolgozás alatt álló "Olasz", "Gazda", "Tanár", "Pszichológus", és "Szines" in cse- személyekkel. Ezek lakásán felkeresik és hálózati jelentés sze- rint megtárgyalják az aktuális politikai eseményeket és érté- kelik azokat.

Az ellenőrzés során megállapítottuk, hogy Szalay Sándor segítséget nyújt tökések országok állampolgárainak abban, hogy Magyarországon élő külön-féle rokonai és egyéb ismerős sze- mélyekkel kapcsolatot teremthessenek. Ilyen találkozási cél- ból lakását is felhasználta. A jelenlegi hálózati lehetősé- günk /"Kenderesi"/ nem ad alkalmat ezen találkozók ellenőr- zésére.

A fentiek alapján szükséges a 3/e rendszabály alkalma- zásának bevezetése, melynek során újabb adatokat kívánunk be- szerezni dr. Szalay Sándor által folytatott tevékenység jel- legére, céljára vonatkozóan.

A III/V-2. Osztály véleménye szerint Dr. Szalay Sándor lakásába a 3/e rendszabály beépíthető.

Az akciót két lépcsőben tervezzük megoldani. Az első lépcsőben a célszemély telefonját elrontjuk és a hiba beje- lentése után postás fedéssel a szükséges vezeték beépít- jük.

A második lépcsőben történik a 3/e rendszabály beépít- tése. Ennek megvalósítása érdekében a cél-lakásból, valamint az azonos emelet többi lakásaiból a lakókat, természetes kö- rülmények felhasználásával kivonjuk, illetve biztosítjuk. A III/V-2. Osztály véleménye szerint a beépüléshez 4 óra szük- séges, mely időt a fenti módon biztosítjuk. A házban kiindulási /gyülekezési/ lakást szerveztünk, ahonnan a cél-lakásba aztitkes bejutást eszközöljük.

Az akcióért felelős Kiss József r. örgy. elvtárs, alosztály vezető, aki az akciót központilag irányítja. Az akcióhoz három Stornó adó-vevő készüléket használunk fel, és két személy gép- kocsit.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 1-2

12

- 2 -

Kapcsolatban áll az alosztályunkon feldolgozás alatt álló "Olasz", "Gazda", "Tanár", "Pszichológus", és "Szines" fn célszemélyekkel. Ezek lakásán felkeresik és hálózati jelentés szerint megtárgyalják az aktuális politikai eseményeket és értékelik azokat.

Az ellenőrzés során megállapítottuk, hogy Szalay Sándor segítséget nyújt tökécs országok állampolgárainak abban, hogy Magyarországon élő külön-féle rokonai és egyéb ismerős személyekkel kapcsolatot teremthessenek. Ilyen találkozási célból lakását is felhasználta. A jelenlegi hálózati lehetőségünk /"Kenderesi"/ nem ad alkalmat ezen találkozók ellenőrzésére.

A fentiek alapján szükséges a 3/e rendszabály alkalmazásának bevezetése, melynek során újabb adatokat kívánunk beszerezni dr. Szalay Sándor által folytatott tevékenység jellegére, céljára vonatkozóan.

A III/V-2. Osztály véleménye szerint Dr. Szalay Sándor lakásába a 3/e rendszabály beépíthető.

Az akciót két lépcsőben tervezzük megoldani. Az első lépcsőben a célszemély telefonját elrontjuk és a hiba bejelentése után postás fedéssel a szükséges vezeték beépítjük.

A második lépcsőben történik a 3/e rendszabály beépítése. Ennek megvalósítása érdekében a cél-lakásból, valamint az azonos emelet többi lakásaiból a lakókat, természetes körülmények felhasználásával kivonjuk, illetve biztosítjuk.

A III/V-2. Osztály véleménye szerint a beépüléshez 4 óra szükséges, mely időt a fenti módon biztosítjuk. A házban kiindulási /gyülekezési/ lakást szerveztünk, ahonnan a cél-lakásba aztitkes bejutást eszközöljük.

Az akcióért felelős Kiss József r. örgy. elvtárs, alosztály vezető, aki az akciót központilag irányítja. Az akcióhoz három Stornó adó-vevő készüléket használunk fel, és két személy gépkocsit.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 1-2

12

- 3 -

Az akció időpontjának kezdete 1966. január 14.-én /vagy
15.-én/ d.e. 9.30 h.

Az akció lebonyolítására külön, részletes ütemtervet ké-
szítünk.

A fentiek alapján kérjük a 3/e rendszabály bevezetésének
engedélyezését.

/ Gsanády Endre r. szds. /

/Harangozó Szilveszter r. alezr. /
osztályvezető

/ Kiss József r. őrgy. /
alosztályvezető

Nytsz.: 4/6-
Készült: 2 pld.-ban.

TÖRTÉNETI hivatal
T - 9738 / 2

Tárgy: "Akadémikus" fn.célszemélyhez 3/e rendszabály beszerelésére

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9730 / 2

A K C I Ó T E R V

Budapest, 1966. január 10-én.

A jóváhagyott elvi tervnek megfelelően az alábbiak szerint javasoljuk a 3/e rendszabály beépítését:

Központilag a 268-as szobából történik az akció irányítása rádió és távbeszélő készülék igénybevételével. A központi irányítást dr. Vásárhelyi György r.örgy. csoportvezető elvtárs végzi. Közvetlen kapcsolatban áll rádión és távbeszélőn egyrészt a kiindulási hellyel, másrészt a beépülést biztosító Tubl Roger r.fhdgy. elvtárssal. Tubl Roger r.fhdgy. elvtárs a beszerelési munkálatok idején "Stornó" összeköttetésben áll a kiindulási lakáson lévő Kopáncsi István r.fhdgy. elvtárssal és a figyelő kocsiban lévő Csanády Endre r.szds. elvtárssal, aki a külső biztosítást irányítja.

A kivonásokat biztosító elvtársak telefonon tesznek jelentéseket és kapnak utasításokat.

Kivonások: A. céllakásban lakók

- 1./ Dr. Szalay Sándor az akció időszakában Bécsben fog tartózkodni. /Határon való kilépését ellenőrizzük/
- 2./ Dr. Szalay Sándorné 9 óra 30 percre lesz behívva a Kutvölgyi Állami Központi Kórházba /volt munkahelyére/ egy "bejelentés nyomán vizsgálatot folytató bizottság" elé. Dr. Szalay Sándornét megkérdezik az általa régebben kezelt, de a vizsgált kérdésben szereplő betegekről.

A biztosításért felelős: Mészáros Béláné r.fhdgy.

- 3./ Pöthe Józsefné háztartási alkalmazott 9 óra 30 percre lesz behívva a Fővárosi Tanács lakásügyi osztályára. Előzően kialakított helyzet. Problémájának megoldásában tanáccsal és kérvénye megírásával segítünk.

A biztosításért felelős: Vasváczky Róza r.szds.

310-525
4. sz. n. 34.
n. o. Fekete

A céllakással azonos emeleten lakók

- 1./ Csorba Vilmosné ^{közbenjáró} nyugdíjas ^{dolgozik. Sumyfalvi utó (Fekete)ék} 9 óra 30 percre lesz behívva az Iparművészeti Vállalathoz és mint régi dolgozóikkal foglalkoznak vele. ^{ti megfelelő munkával.}
A biztosításért felelős: Gyarmati András r.szds.
- 2./ Lukács Lajos a PREKO üzemben dolgozik, nevezett társadalmi kapcsolat segítségével biztosítjuk.
Munkahelyi biztosításáért felelős: Szabó János r.szds.
- 3./ Bendák Józsefné nyugdíjas 9 óra 30 percre lesz behívva a NIKEX-be, mint az intézmény volt dolgozója, ahol fordítói munka végzésére kéri.
A biztosításért felelős: Rékási Endréné r.alhdgy.
- 4./ Barta Julianna nyugdíjas 9 óra 30 percre a Nyugdíj Intézetbe lesz behívva, adatai és körülményeinek ellenőrzése címén. /Csak a behatolási időszakban kell kivonni. Céllakástól távol lakik./
A biztosításért felelős: Borók Kálmán r.szds.
- 5./ A céllakással azonos emeleten a 2.számú lakásban a ház tanulmányozása során egy nagyothalló idős asszonyt láttunk. Nevezett a lakó nyilvántartási könyvbe nincs bevezetve /feltehetően vendég/. Amennyiben az akció napján is ebben a lakásban tartózkodik a behatolásnál és a céllakás elhagyásakor "Németh Gábor" fn. hálózat, aki a kerület Házkezelési Igazgatóságán dolgozik, megfelelő legendával a lakásban leköti.
A biztosításért felelős: Csanády Endre r.szds.

Idő egyeztetés:

Amennyiben minden biztosított személyre vonatkozóan az irányító központ pozitív jelentést kap úgy az akció 9 óra 30-kor indul.

Az indulási engedély után "Németh Gábor" becsenget a II.emelet 2-es számú lakásba, ha a nagyothalló idős vendég asszony ott van bemegy és 15 percen keresztül /az eligazítás szerint/ foglalkoztatja. Ha nincs senki a lakásba erről értesítést ad Csanády Endre r.szds. elvtársnak, aki erről értesíti az akció központját.

9 óra 35-kor történik a céllakásba való behatolás /behatolnak: a kulcsos, a technikai osztályról beosztott két operatív tiszt és Tubl Roger r.fhdgy. az akciót biztosító tiszt elvtárs.

Ettől kezdve /a második fejezetben megjelölt módon/ a "szoros" kapcsolatot tartunk.

A kiindulási lakásban tartózkodó Kopáncsi István r.fhdgy. elvtárs egyben mint tartalék birgád-tag is számításba vehető.

Az akció idején a külső biztosítást Csanády Endre r.szds. irányítja, aki közvetlen kapcsolatban áll a figyelő kocsiiban helyet foglaló Biró Sándor r.fhdgy. elvtárral és a XI.ker-i Rendőrkapitány-

15

- 3 -

ságtól kért rendőr elvtárrsal /aki látótávolságban portyázik/.

A céllakás elhagyására adott engedély előtt egy perccel "Németh Gábor" a 2-es lakásba Csanády Endre r.szds. a 3-as lakásba becsenget. Abban az esetben, ha a nyugdíjas Barta Julianna már hazatért és a nagyothalló vendég idős asszony a lakásában tartózkodik, mindkettőjüket 10 percre lekötik ezzel biztosítva a brigád részére a céllakás elhagyásának lehetőségét. /Távollétük esetén a becsengetés szükségtelen és a kivonulási engedély után az el-távozás azonnal megkezdhető./

Telefonszámok:

Céllakás: 361-882
 Kiindulási lakás: 160-444
 Kútvölgyi Állami Központi Korház: 154-050
 Fővárosi Tanács:
 Iparművészeti Vállalat: 310-525
 PREKO üzem:
 NIKEK:
 Nyugdíj Intézet: 314-195

Az akcióhoz szükséges eszközök:

2 db. "FK 1" adó-vevő készülék. 3 db. "Storno" adó-vevő készülék és két gépkocsi.

Az alábbi fedőneveket közöljük "Tiszával" az akció során:

Akció központ: "Mecsek"
 Tubl Roger r.fhdgy. elvtárs: "Francia"
 Kopándi István r.fhdgy. elvtárs: "Virág"
 Csanády Endre r.szds. elvtárs: "Bajusz"
 A rádió összeköttetés során dr. Szalay Sándornéről, mint "Tudósné"-ről, a nála dolgozó háztartási alkalmazottról, mint "Segítő"-ről, a szomszédokról, mint "Testvérek"-ről beszélünk virág nyelven.

Az akció lebonyolítási ideje /a kapott vélemény szerint/ kb. 2 óra a betervezett biztosított idő 3 óra.

A fentiek alapján kérjük az akció végrehajtásának engedélyezését.

 Csanády Endre r.szds.

Engedélyezem:

/: Kiss József r.örgy. :/
 alosztályvezető

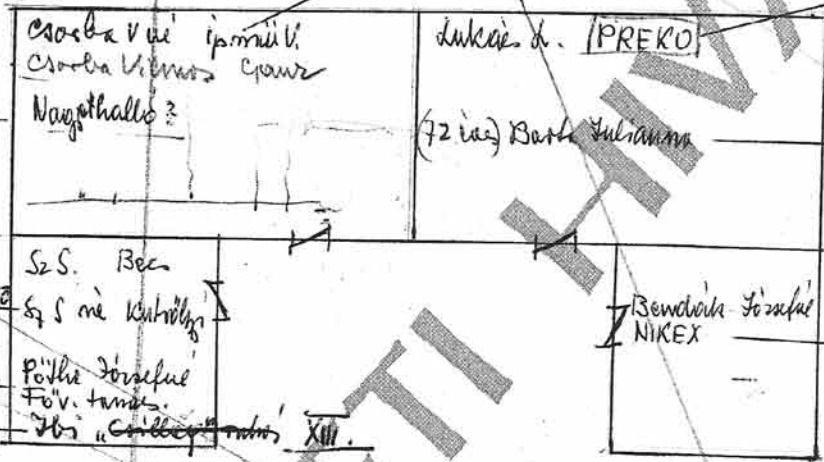
Nytsz: 4/6-
 Készült: 2 pld-ban.
 Kapják: 1 pld. F.dosszié
 1 pld.
 Gépelte: CsE/SzLné.

TÖRTÉNETI HIVATAL
 T - 9730 / 2

"Földes"
 Földes + ~~H. Földes~~
~~1820~~ Z
 Csorvácsy
 XI. Rendőr
 [S]

Feketéné (Szegedi)
 310-525

Szabó

Borók

Rékásiné

átosné 184-018
 özebe
 ó Fenei

[S]
 1. Kulcsos
 Gyarmati
 1-361-832
 2. Felművelés
 [FKI]

[S]
 kiind. hely
 Kékesi
 T. 160-1114

FKI A.K.p. T: 185-019
 Gál
 Vásárhelyi

reho — rendben

TÖRTÉNETI HIVATAL

W. Szalay

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III-4-a alosztály

L. Kinn
11.28.

SZIGORUAN TITKOS!
...sz.pld.

Kis e

Narvási hely e

Az anyag iper esolekes.

Beszélt meg.
66. 11. 26

faib

Tárgy: "Erős" fn. tk-val folytatott beszélgetésről

- 1) Ismer + technika
- 2) Pszichológiai munka

J E L E N T É S .

Budapest, 1966. február 22.

"Erős" elmondotta, hogy január 25.-én az MTA elnökségi ülésén napirendi pontként tárgyaltak a Pszichológiai Intézetéről, illetve a pszichológiai közeletről. Ezzel kapcsolatban az alábbiak képeznek részünkre operatív értékkel bíró információt.

DR SZALAY SÁNDOR is meg volt hívva erre a napirendre. Ennek során Szalay elmondta azt a véleményét, hogy nem azok vezetik a pszichológiai életet, akiknek kellene. Utalt arra, hogy Mérei, Kardos, Martonné, Tánczos és Urbán milyen kiváló munkát végeznek, és mintegy ezeket a személyeket követelte a vezetésbe.

Ezzel kapcsolatosan "Erős" úgy vetette fel, hogy "Szalayék úgy lépnek fel, hogy az emberben megáll a szívverés", és felvetette azt a kérdést: "vajjon kik állnak ezek mögött az emberek mögött?" Ezek az emberek intrikálnak, zűrzavart csinálnak és hangulatot teremtenek a vezetéssel szemben. Minden rendben menne, ha ez a kis csoport, Mérei vezetésével, nem lenne az Intézetre kényszerítve.

Az ilyen tevékenységük - "Erős" szerint - emlékeztet az 1956-os Petőfi-köri dolgokra. Igaz, hogy "csak szakmai kérdéseknek" igyekeznek feltüntetni, de még sem az, mert irányában, tendenciájában ellenséges.

TÖRTÉNETI
T - 9733 / 2

18

Mint helyzetképet ismertette, hogy az 50 fős állományból 4 fő párttag volt ezelőtt kb 3 évvel, akik közül Hirsch Margit bankár feleség volt, ő besegítette harmadik tagként Urbánt, aki fegyverrel járt 1956-ban, most is dicsekszik az Intézetnél az 56-os tevékenységével. Negyedik tagnak behozták a pártba Kabai Zoltánné, dr. Huszka Antóniát, aki Fehér Segélyt szervezett. Azóta 15 főre szaporodott a párttagság létszáma, akik közül nagyon sok a fiatal.

A jelenlegi helyzet érdekessége - "Erős" szerint -, hogy Szalay minden igyekezetével támogatja Méreit és a hozzá hasonló gondolkozásu, Marton, Tanczos, Urban, csoportot.

Ilai: ox
Ideg is
3. Int
ojav.

Érdekes gyakorlat, hogy Mérei javaslatára Mária Béla kiadott egy körlevelet, minden olyan egészségügyi intézménynek, ahol pszichológus munkakör van és a terület felméréseként rubrikák vannak arra vonatkozóan, hogy kik vannak e munkakörökben és a jövőre vonatkozóan mik az igények.

Mérei saját emberei érdekében több olyan intézményt, ahol pszichológust fognak felvenni felkeresett, saját emberei elhelyezkedése érdekében. Például felkereste dr. Liebermann Lüssit, az I.sz.Klinika Pszichológiai Osztály vezetőjét és kérte, hogy az egyik budai kórházban, főorvosnak, ha kinevezés lesz az ő emberét helyezze el, ne mást.

Többek között "Erős" elmondta, hogy az Országos Ideg- és Elmegyógy Intézethez, Kun Miklóshoz feljárnak egyetemi hallgatók, de ezekkel Mérei foglalkozik. Egyébként Kun Miklósról úgy beszélnek, mint az ÁVH volt besugójáról - mondta "Erős".

Továbbá elmondta, hogy nagy harcot folytatnak, hogy Martonnét harmadszor is állami költségen Franciaországba küldjék és általában a fent megjelölt társaság külföldi elismertetését propagálják, ezzel együtt az Intézet egyes kommunista vezetőit becsmerlik és alaptalan gyanúsításokkal és egyéb irásos anyagokkal zavarják, terhelik.

Mint visszas helyzetet ismertette, hogy Méreit Molnár István kandidátus elé helyezték, az elé a Molnár István elé, akit Mérei 1956-ban az egyetemről azzal kergetett ki, hogy "agyon lövöm, ha azonnal nem hagyja el az egyetemet."

"Erős" kommentárként jegyezte meg, hogy a párttagok többsége figyeli a freudizmust istápoló és a fenti gyakorlatot folytató csoport harcat, amit az Intézet vezetésével szemben folytat. Félve figyelik, hogy a harc végső kimenetelében hogy fog eldőlni.

TÖRTÉNETI MUNKAKÖNYVTÁR

T - 9730 / 2

19

Megjegyzés: A Tudományos Minősítő Bizottságnál "Szerevény" fn. társadalmi kapcsolat segítségével megnéztem az MTA elnökségének 1966. január 25.-én tartott ülésének a "Pszichológia kutatás helyzetéről" szóló jegyzőkönyvét. Dr. Szalay Sándor hozzászólásában többek között elmondta:

...Az sem természetes állapot, hogy az ország egyedüli egyetemén a pszichológiai tanszékének a vezetője nem tagja a Tudományos Minősítő Bizottságnak. Itt a mult évek harci helyzetéből adódó, de komoly szervezeti nehézségek állnak fent. Lazítani, bővíteni kellene ezt a területet. /Jkv. 111-112. oldal/

Kiemelte a Tanczos, Marton, Urbán féle csoportot és kifogásolta, hogy Méreit nem méltatta a beszámoló. Kiexponálta Mérei személyét és követelte bevonását.

A hozzászólások során Barta Lajos, a Pszichológiai Intézet igazgatója kifejtette, hogy Tanczos, Marton, Urbán csoport egyik tagja a freundizmus kifejezett rehabilitációjára törekedett.

Az elnök kifejtette azt a véleményét, hogy "azt hiszem Ön /Szalay/ sem gondolja komolyan, hogy Méreit be fogjuk választani. Gondolom, hogy nem azt ambicionálja, hogy Méreit vezetőégi funkcióba bevalasszuk. Megengedjük, hogy működjön és dolgozzon, de a tudomány szervezés bármilyen legkisebb hatalmi problémát jelentő kérdését az ő irányítása alá helyezni nem gondolnám helyesnek."

A fentiek is azt igazolják, hogy Szalay minden lehetőséget megragad annak érdekében, és próbálkozik, hogy Méreit minnél mélyebben bevigye a közéletbe.

Mérei is ilyen irányba törekszik. Litvány Györggyel folytatott beszélgetése során Mérei elmondja, hogy "nagy optimizmussal néz előre, mert úgy látszik ezután a többi utak is megnyílnak."

Nytsz.: 4/6-436.

G.: CsE/Ncné.

K.: 3 pld.-ban.

K.: 1. pld. obj. dosszié

2. pld. "Pszichológus" "F" dosszié

3. pld. Táj. ti.

Csanády Endre r. szds. /
A beállítás v. u.

Érdekes anyag. Mérei 7-
ellenőrzését gyorsabban
kell venni! /Bejegyzést meg,
beállítás v. u.

TÜRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 / 2

20

JAVASLAT.

DR SZALAI SÁNDOR /Budapest, 1912. anyja: Glasner Piroska/ Budapest, I. ker. Attila u.125.sz.alatti lakós, a MTA levelező tagja. Párton kívüli.

1956-ban az egyetemi "Forradalmi Bizottság tagja, az MTA "Forradalmi Bizottság" tagja volt. Gyűléseken felszólalásával uszított a népi demokratikus rendszer ellen. Kezdeményező volt az ellenforradalmi követelések összeállításában. Tárgyalást folytatott arról, hogy hogyan tudják az Akadémiát az ellenforradalom szolgálatába állítani.

1957-ben fegyelmi úton elbocsátották tanári állásából.

1958-ban kapcsolatban állt a "Hungaricus" nevű illegális, revizionista csoport több tagjával. Revizionista magatartása, tevékenysége, valamint kormány és pártvezetőket és a pártot gyalázó kijelentései miatt, rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesült.

Ezt követően magatartásában változás csak annyiban volt tapasztalható, hogy ellenséges kijelentéseit, népi demokratikus rendszerünkkel való szembenállását sokkal óvatosabb formában teszi.

TÖRTÉNETI KÖZLÖNY

T - 9730 / 2

21

Igen nagyszámu külföldi kapcsolattal rendelkezik, közöttük több olyan személlyel, akik hazánkkal szemben ellenséges magatartásuak. Ezeknek esetenként segítséget nyújtott abban, hogy magyar állampolgárokkal kapcsolatba kerülhessenek.

1965-ben Ford-ösztöndijasként az Amerikai Egyesült Államokban tartozkodott, ahol "beszédessége" révén igen népszerű volt. Hazai vonatkozásu kérdésekről elmarasztalóan beszélt. Hazajövelete után pedig több alkalommal az amerikai "szabad" tudományos életet dicsőítette.

Tevékenységét a fentiekhez hasonlóan ma is /1966-ban/ folytatja. Mérei és társai revizionista körét igyekszik úgy akadémiái szinten, mint egyéb lehetőségein keresztül segíteni abban, hogy minnél nagyobb szerephez juthassan a közéletben.

A fenti tevékenységét általában akadémiái tagságának felhasználásával, és azzal gyakran visszaélve, végzi. Magatartása az újabb adatok alapján aktivizálódást mutat, ellenséges irányban.

A fentiek alapján javaslom a Magyar Tudományos Akadémia területéről történő kiszorítását.

Budapest, 1966. február 25.-én.

Nytsz.:

TÖRTÉNETI MIVÉLT
T - 8730 / 2

Tárgy: "Akadémikus" fn. cél-
személyhez 3/e rend-
szabály beépítése.

HIVATALI HÍVATAL
- 9730 / 2

J E L E N T É S

Budapest, 1966. március 18-án.

A jóváhagyott akcióterv alapján 1966. január 26.-án megkíséreltük a beépülést. A beindított akciót le kellett állítani, mert a háztartási alkalmazott a meghívott helyen nem jelent meg és egy személy be volt telepítve a céllakásba, az adott időszakban.

Ujabb akciót indítottunk március 16.-án. Ennek során nem tudtunk a lakásba behatolni, mert "Akadémikus" új zárszerkezetet szereltetett fel. Az akció alatt sikerült újabb kombinációval kulcs-lenyomatokat készíteni.

Március 17.-én 10 órakor indított akció során a 3/e rendszabály beépítését végrehajtottuk.

Az eltérések - a jóváhagyott akció-tervtől - az alábbiak voltak:

a./ Uj kiindulási lakást kellett biztosítani.

b./ A háztartási alkalmazott férfi kapcsolatát az akció során kellett kivonni. /Legenda: Feljelentés történt, hogy a háztartási alkalmazott disszidált férje illegálisan tartózkodik az országban és nevezett bujtatja./

Dekonspirációra utaló jelenséget az akció során nem tapasztaltunk.

A 3/e rendszabály alkalmazása során keletkezett első anyagok az alábbi körülményt ismertetik:

A háztartási alkalmazott bejárati ajtó rácsozott ablakát nyitvahagyta. Az akció során ezt zárva kellett tartanunk. A postás - mint az anyagból kiderült - másnap megkérdezte miért nem hagyták nyitva az ablakot. Ebből nagy vita keletkezett, melynek során a háztartási alkalmazott feltételezte, hogy esetleg régi udvarlója - akiről azt is feltételezi, hogy ő a feljelentő - esetleg a lakásba járhatott.

Nem valószínű, hogy később újabb /operatív szempontból/ zavaró körülményeket okoz ez a körülmény, mert a szereplő személyek izgatott idegállapotban voltak és nem tudták pontosan rekonstruálni a dolgokat. E téma felett napirendre tértek. Ezt látszik igazolni az a körülmény, hogy később barátnőjével folytatott beszélgetés során, akinek apró részletességgel beszámolt az eseményekről /28 oldalon vettük/ már nem is tett említést az ajtó ablak problémáról.

Várható, hogy a háztartási alkalmazott közölni fogja az "Akadémikus"-sal, hogy volt férjével kapcsolatosan az I.ker. Rendőrkapitányságon kihallgatták. Ha ez bekövetkezik javaslom, hogy Vagyóczky Béla r.szds. elvtárs "Akadémikus"-sal vegye fel a kapcsolatot és közölje vele, hogy távollétében háztartási alkalmazottja volt férje ügyében dolgoztunk, melynek során a lakásán talált Pászli Gézát és a háztartási alkalmazottját kihallgattuk. E célból a háztartási alkalmazottat a munkahelyéről két alkalommal beidéztük.

Az objektum a 712-es számot kapta.

Csanádi Endre r.szds.

Nytsz: 4/6-620.
 Készült: 2 pld-ban
 Kapják: 1 pld. "F" dosszié
 1 pld. "F" dosszié
 Gépelte: CsE/SzLné.

Szigoruan titkos!

...sz.pld.

Visszatérő
Zirci úti meg.
66. II. 8

Csarnagy
Szegediek meg. 11. 15

Tárgy: "Akadémikus" "K"
ellenőrzés során
keletkezett anyagai-
ról

Köszönök a válaszokat
az 11. 8 - t
megválasztott az anyagi

ÉRTÉKELŐ JELENTÉS.

Budapest, 1966. április 7.-én.

Az anyagok értékelése alapján megállapítható, hogy az előző időhöz képest Dr. Szalai Sándor /Budapest, 1912.X. Glasner Piroska/ tevékenysége nem változott.

Operatív szempontból az alábbi anyagok birnak értékkel:

1966. II. 3. keltezéssel Stein Rokkan levelet írt Inkeles Alexander
Jakeles Alex-
hez, ebben közli, hogy az UNESCO mellett egy harmadik csoportot is akarnak létesíteni, ennek szakreferensévé dr. Szalai Sándort kívánják tenni.

1965. XII. 11.-en Gordon /az anyagaink alapján úgy néz ki, hogy Gordon irányítja Szalai tevékenységét/közli Szalai-
val, hogy ázsiai útja nagyszerű volt, és reméli, hogy ez alatt dr. Szalai Sándor jó kezekben volt Ervin Schenk-nél. Gordon felhívja Szalai figyelmét, hogy a munkatársak megválasztásánál vigyázzon Szalai, hogy a népi demokratikus országokból ne politikai szónokot, hanem "valódi kollegát" kapjon. Ugyanakkor közli Szalai-
val, hogy számos levelezést folytatott annak érdekében, hogy Szalait beválasszák az ISA
Excusiv Bizottságba. Más terv is van Szalai-
val "melyről alkalom adtán beszámol".

Gordon felhívta Szalai figyelmét Scherezky-re és Arnold Gehlen-re, akik Szalai baráti köréhez tartoznak. Scherezky-re vonatkozóan közli, hogy nemcsak az 1930-as években kompromittálta magát és nemcsak a múltban,

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9730 / 2

25

hanem ma is nemzeti szocialista. Arra használja fel pozícióját, hogy régi nácikat fontos állásba vigyen, mint például Karl Heinz Freffer Münsterbe. Ide tartozik Arnold Gehlen is, aki ma olyan kompromitált, hogy egyik egyetem sem fogadja be.

Végül felhívja Szalai figyelmét, hogy legyen óvatos, mert az ilyen személyek kapcsolatai árthatnák neki, Ha Szalai munkatársat keres, akkor a kölni központ mindenkor rendelkezésére áll. Ebben Ervin Schenk is támogatja. **SCHENK**

A fenti levél egyes figyelmeztető felhívásai valószínűen azért hangzottak el, mert 1965. XI.6.-án dr. Szalai Sándor küldeményt adott fel Dr. Defeter Klaeser részére, Dortmundba, melyben közölte, hogy október 1.-én Köln-ben volt, október 3.-án néhány napra USA-ba repült, ott továbbá Scherzky és Aachenben, Gehlen barátjánál is tett látogatást.

Ugyanekkor dr. Szalai leírja, hogy Magyarországon "egy professzornak az alapfizetése annyi, hogy az még a megélhetéshez sem elegendő."

Közli, hogy hajlandó lenne 1.800 márka fizetést átvenni, vendégprofesszori fizetésként. Közli, hogy "már fiatalkorától álma volt, hogy egy német egyetemen professzor legyen. Ha ezt az álmát most megvalósíthatja boldog lesz."

1965. X.4.-én küldemény beszámol arról, hogy a Szövetségi Külügyminisztérium dr. Szalai részére 12 havi időtartamra többszöri beutazásra szóló szolgálati vizumot ad.

Henri Raymond kéréssel fordult Szalaihoz, hogy adjon lehetőséget arra, hogy ő is résztvevője lehessen a Centre Européen Sciences Szociédes munkájában, mert ez a téma szocialista országok vonatkozásában nagyon érdekli őt.

1966. I. 21.-én Gordon /De Ford Foundation New-York-ból írja/ "Nagyon hálás Stone úr Szalainak. Közölte, hogy II. 28.-tól III.4.-ig Budapesten válogatás lesz. Ezzel kapcsolatosan nagyon jó ötleteket adott Szalai. Reméli, hogy rövid budapesti tartozkodása alatt Szalival és feleségével is találkozni fog." Megjegyzendő: hogy Stanley T. Gordon Szalait munkatársának nevezi, és levelezésük tonusa olyan, mintha Gordon Szalai vezetője lenne. Más anyagokból kiderül, hogy amikor március hónapban Gordon Magyarországon járt a kormánysszervekkel való tárgyalások előtt Szalaival előzően találkozót bonyolított le.

1966. II. 16.-án tájékoztatták Szalait, hogy 1966. július 4-30-ig tanulmányi gyakorlatot rendeznek az UNESCO keretében. Közlik, hogy W. Baumel és A. Boudon is ott lesz. Egyben közlik Szalaiival, hogy fiatal tudományos területen dolgozó magyar szakemberek önéletrajzait, 1966. március hó 15.-ig /a már előzően közölt címre/ küldje ki.
1966. II. 21.-én Kölnbe ért küldeményében leírja dr. Szalai, hogy "hála istennek" ez a tudományos "együttműködés" igen előnyös, mert nincsenek politikai kötöttségei, illetve funkciói. A tudósok tudományos meggyőződésüket képviselhetik.
1966. II. 15.-én az egyik párizsi tájékoztatási szolgálat /131. Sain Michel PAR S-5/ kéri dr. Szalait, hogy jelöljön meg magyar intézményeket és személyeket, akik részére küldeményeket adhatnak fel.
1966. II. 18.-án Saul Cohen házaspárt - dr. Milton Rosenbaum Szalai régi kapcsolata ajánlatára "patronálta" Magyarországon. Rosenbaum jellemzése szerint a egy tehetséges ügyvéd és a köztevékenységben igen aktív és felesége is igen aktív tevékenységet folytat.

Érdekes felenség, hogy dr. Szalai Sándorné közbenjárt az Általános Értékforgalmi Bank budapesti szervénél, ahol örökös társául testvérhugát Mrs. Nicholas Fisch szül. Schrank Vera, lakcíme: 280. Riverside Drive Apt. 15. K. New-York 25. N.Y. lakóst jelölte meg /az előtt érv. Dietz Miklósné volt/.

Az anyagok értékelése alapján kitűnik, hogy dr. Szalai Sándor továbbra is kapcsolatot tart és baráti köréhez tartoznak többek országokban élő, régebben emigrált, vagy disszidált magyar személyek, pl. az utóbbi időben disszidált Vázsonyi Endrével is levelezést folytat.

Továbbra is végzi azt a közvetítő tevékenységet, melyek során sok Magyarországon funkcióban levő vezető és Amerikában levő személyek között hoz létre. /pl. 1965. VIII. 11., VIII. 24., X. 2., XII. 13., 1966. jan. 10., és 24.-én folytatott küldeményei is erre utalnak/.

Javasolom, hogy a fenti alapanyagok alapján kivonatot készítsünk, melyet javasolok a párt felé tájékoztatás céljából megküldeni.

Nytsz.: 4/6-779.

G.: CSE/Ncné.

K.: 3 pld-

- 1 pld. "F" dosszié
- 1 pld. obj. dosszié
- 1 pld. Táj. ti.

/ Csanády Endre r. szds. /

4. társ. hely. 10. 8.

TÖRTÉNETI HIVATAL

T - 9738 / 2

Kiss p

Adta: "Kis Kálmár" fn. infn.
Vette: Csanády Endre r. szds.
1966. április 28.

Tárgy: DR. SZALAI SÁNDOR

J E L E N T É S .

Budapest, 1966. május hó 3.-án.

SZALAI SÁNDOR dr. emlékezem szerint mindig is kozmopolita beállítottságu, polgári radikális állásfoglalású ember volt, aki 10 évvel ezelőtt az első volt és talán az egyetlen, aki határozottan és teljes nyíltsággal követelte, hogy általános politikánkban térjünk vissza az 1948.-i polgári demokráciához. Az egyetemi forradalmi bizottsági üléseken ennek többször kifejezést adott, és igyekezett megerősíteni a karban a szoc. dem. erőket; ez volt egyik oka annak is, hogy nem támogatta a karban a Mérei pszichológus elleni állásfoglalást. Szalai prof.-nak már akkor is kapcsolatai voltak az angol labouristákkal, barátainak nevét azonban nem emlegette. Szalai professzor most is az angol-amerikai orientációval rokonszenvez, mindamellett számot vet a reális valósággal. Tudományos munkásságában is főképpen nyugatra tekint és nyugati forrásokat használ fel. Összeköttetései révén eredményesen segítheti azokat, akik nyugati ösztöndíjjal nyugatra kívánnak utazni, tanulmányutra. Egyszer magának is felajánlotta, hogy alkalomadtán ajánló sorokat ír angol barátaihoz.

Szalai professzor jó kapcsolatot tart fenn többek között Rónay Ivánnal, aki annak idején támogatta Szalai professzort abban, hogy szerepet játszasson a nyelvtudományi életben /pld. előadásokat, tanfolyamokat tarthason, stb./

Miután azonban ez anyagilag ezen a területen nem tudta Szalai igényeit kielégíttetni, Szalai prof. más működési területet választott, s most főképpen a kibernetika, időmérleg, stb. területre tért át, ill. vissza. Szalai prof. tudomásom szerint támogatta Fónagyot abban, hogy Ford-ösztöndiját kapjon, Fónagy azóta is tartja kapcsolatát Szalaival - akivel különben Telegdi Zsigmond is jó viszonyban van /szokott felmenni hozzá/.

Kis Kázmér.

Kiértékelés: Értékes jelentés. A bevezetett rendszabályok alkalmazása során keletkezett anyagokat újabb "oldalról" erősíti.

- 1./ dr. Szalai polgári radikális állásfoglalása
- 2./ aktív ellenforradalmi tevékenységet fejtett ki
- 3./ jelenleg is aktív angol-amerikai orientációju
- 4./ segíti a hasonló gondolkozású /Fónagy/ személyek ösztöndíjas külföldi utazását

Feladat: Dr. Gáldira vonatkozóan kapott.

[Handwritten signature]
 /Csanády Endre r.szds./
[Handwritten signature]

Amennyiben elfogadható körülményt teremthetünk "Kis Kázmér" részére, jó lenne Szalaihoz bevezetni és jelentéseit így konkrétabbá tenni. (Beszéljünk meg.)

[Handwritten signature]

Nytsz.: 4/6-1033
 G.: CsE/Nemé.
 K.: 3 pld.-ban.
 1 pld. "F" dosszié
 1 pld. "M" dosszié
 1 pld. Tájé.ti.

TÖRTÉNETI HIVATAL

TÖRTÉNETI HIVATAL
T - 9738 / 2

[Handwritten signature]
 66.V.11.
 L. Vinn
 v. 52

ösztöndijasok Stanfordban "ideális" körülmények között dolgozhatnak.

Baráti köréhez olyan személyek tartoznak, mint a nemzeti-szocialista Scherezky és Arnold Gehlen, akiket egy nyugati egyetem sem fogad be. Szalai a közelmúltban tett náluk baráti látogatást.

Az egyik külföldi kapcsolatával azt közölte, hogy azért vesz szívesen részt a társadalmi tudományok Nemzetközi Tanácsai /NGO/ munkájában, mert az ott folyó tudományos együttműködésnek "nincsenek politikai, diplomáciai, vagy állami" kötöttségei, képviselet, illetve "küldöttségi funkció".

Adataink szerint hajlandó 1.800 Márka fizetésért tanítást vállalni Nyugat-Németországban. "Már fiatalkori álma volt, hogy egy német egyetem professzora legyen. Ha ezt az álmát most megvalósíthatja, boldog lesz".

Dr.Szalai Sándor magatartásában és taktikájában - az utóbbi időben - simulékonyság, az árnyaltabb formában jelentkező ellenséges magatartás tapasztalható. Jelenlegi pozícióját felhasználva igyekszik revizionista elvbarátainak a tudományos életbe való visszahelyezésére. Pl. az MTA Elnökségi ülésén Mérei Ferencet /akit a Legfelsőbb Bíróság 1959-ben - államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetéséért - 10 évi börtönbüntetésre ítélte/ népszerűsítette mint olyan személyt, akinek a helye ma már a tudományos életben van.

Dr.Szalai Sándor részt vett mint az Akadémia levelező tagja, az MTA Elnökségi zártkörű ülésen, amelyről teljes részletességgel tájékoztatta Mérei Ferencet. Azt is megtárgyalta vele, hogy "lehetőségeit" milyen mértékben tudja felhasználni Mérei és társai népszerűsítésére.

Tudomásunk van arról, hogy dr.Szalai Sándorné közbenjárt az Általános Értékforgalmi Bank budapesti szervénél, ahol örökös-társként testvérhugát, Mrs.Nicholas Fisch, New York-i lakost jelölte meg.

TÖRTÉNELMI HIVATAL

/ Benkei András /
belügyminiszter

TÖRTÉNELMI HIVATAL

T - 9730 / 2

37